

Evaluácia projektu 'Komunita na ceste k prosperite'

ZÁVEREČNÁ HODNOTIACA SPRÁVA

Zadávatel': **Občianske združenie ETP Slovensko - Centrum pre
udržateľný rozvoj
Zemplínska 15/A
040 01 Košice**

28. mája 2015

Zhotoviteľ

ERUDIO, s.r.o.
Nábřežie Sv. Cyrila 40/15
971 01 Prievidza
www.erudio.sk

Evaluačný tím

vedúci tímu: Ing. Ján Helbich
hodnotiteľ: RNDr. Jozef Puskajler
hodnotiteľka: Ing. Nikola Švejdomá

Podakovanie

Hodnotitelia zodpovední za vypracovanie tejto správy ďakujú všetkým zástupcom ETP Slovensko, partnerov projektu, vzdelávacích inštitúcií a cieľových skupín, ktorí prispeli svojimi vedomosťami a skúsenosťami k zrealizovaniu terénneho výskumu a vypracovaniu tejto hodnotiacej správy. Osobitné podakovanie patrí riaditeľke ETP Slovensko Ing. Slavomíre Mačákovej, PhD. a jej zástupkyni Ing. Michaele Csalovej za sprístupnenie požadovaných dokumentov a informácií a poskytnutie užitočných pripomienok k textu správy. Mimoriadna vďaka patrí Mgr. Ľudmile Stašákovej, ktorá zorganizovala stretnutia hodnotiteľov so zainteresovanými osobami a cieľovými skupinami vo všetkých desiatich lokalitách a sprevádzala ich na stretnutiach s nimi.

Upozornenie

Táto hodnotiacia správa bola vypracovaná spoločnosťou ERUDIO, s.r.o. v súlade so zmluvou o dielo uzatvorenou vo februári 2015. Za názory uvedené v tejto správe sú zodpovední výlučne jej autori. Nemusí nevyhnutne predstavovať názory ETP Slovensko, Úradu vlády SR ani Švajčiarskej konfederácie.

Obsah

Obsah	3
Zoznam použitých skratiek	4
1 Zhrnutie projektu	5
2 Ciele a metodológia hodnotenia	7
2.1 Charakter a ciele hodnotenia	7
2.2 Evaluačné otázky	8
2.3 Metódy terénneho výskumu a analýzy údajov	9
3 Prípadové štúdie	12
3.1 Predškolská príprava	12
3.2 Zdravotná osвета	15
3.3 Nové horizonty	18
3.4 Finančné vzdelávanie	20
3.5 Mosty z chudoby	23
3.6 Mentorský program	24
4 Hlavné zistenia	28
4.1 Relevantnosť	28
4.2 Efektívnosť/účinnosť	29
4.3 Hospodárnosť	36
4.4 Udržateľnosť	37
4.5 Dopad	40
5 Závery	44
6 Odporúčania	47
Príloha 1 – Prehľad zrealizovaných aktivít projektu	51
Príloha 2 – Zoznam interviewovaných osôb	58
Príloha 3 – Otázky pre terénny výskum	60

Zoznam použitých skratiek

ETP	ETP Slovensko – Centrum pre udržateľný rozvoj
FIE	Feuersteinovo Inštrumentálne obohacovanie
IT	Informačné technológie
KC	Komunitné centrum
MRK	Marginalizované rómske komunity
MŠ	Materská škola
NFP	Nenávratný finančný príspevok
OP	Operačný program
OZ	Občianske združenie
PR	Public relations
SOŠ	Stredná odborná škola
UoZ	Uchádzač o zamestnanie
ÚPSVaR	Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny
VKC	Vedúci komunitného centra
ZŠ	Základná škola
ŽoNFP	Žiadosť o nenávratný finančný príspevok

1 Zhrnutie projektu

Tabuľka č. 1: Zhrnutie projektu

Názov projektu	Komunita na ceste k prosperite
Konečný prijímateľ	OZ ETP Slovensko – Centrum pre udržateľný rozvoj, Košice
Partneri prijímateľa	1. mestá a obce: Rankovce, Krompachy, Mestská časť Košice - Šaca, Moldava nad Bodvou, Ostrovany, Rudňany, Sabinov, Spišské Podhradie, Stará Ľubovňa, Veľká Ida 2. Košický a Prešovský samosprávny kraj 3. Školy a školské zariadenia v obciach a mestách realizácie projektu ¹ 4. U.S.Steel Košice
Zdroj financovania	Program švajčiarsko-slovenskej spolupráce
Celkový rozpočet projektu	1 371 714,- EUR
Celkové oprávnené výdavky KP	1 364 854,- EUR
Číslo Zmluvy o realizácii projektu	310/2012
Začiatok realizácie projektu	1. júna 2012
Dĺžka trvania projektu	43 mesiacov

Cieľom projektu „Komunita na ceste k prosperite“ bolo dosiahnuť vnútornú obrodu u detí a mládeže z rizikových skupín obyvateľov posilnením, skvalitnením a rozšírením sociálnych služieb a vzdelávania poskytovaných v sieti nízkoprahových denných (komunitných) centier a v školských zariadeniach v desiatich mestách a obciach východného Slovenska.

Účelom projektu bolo prispieť k sociálnej integrácii a inklúzii detí zo sociálne znevýhodnených rómskych komunít a k redukcii sociálno-ekonomických rozdielov medzi väčšinovým obyvateľstvom a rómskou menšinou posilnením, skvalitnením a rozšírením sociálnych služieb a vzdelávania, ktoré boli poskytované v komunitných centrách a školských zariadeniach v desiatich mestách a obciach východného Slovenska (Košický a Prešovský samosprávny kraj).

Projekt bol realizovaný prostredníctvom piatich aktivít:

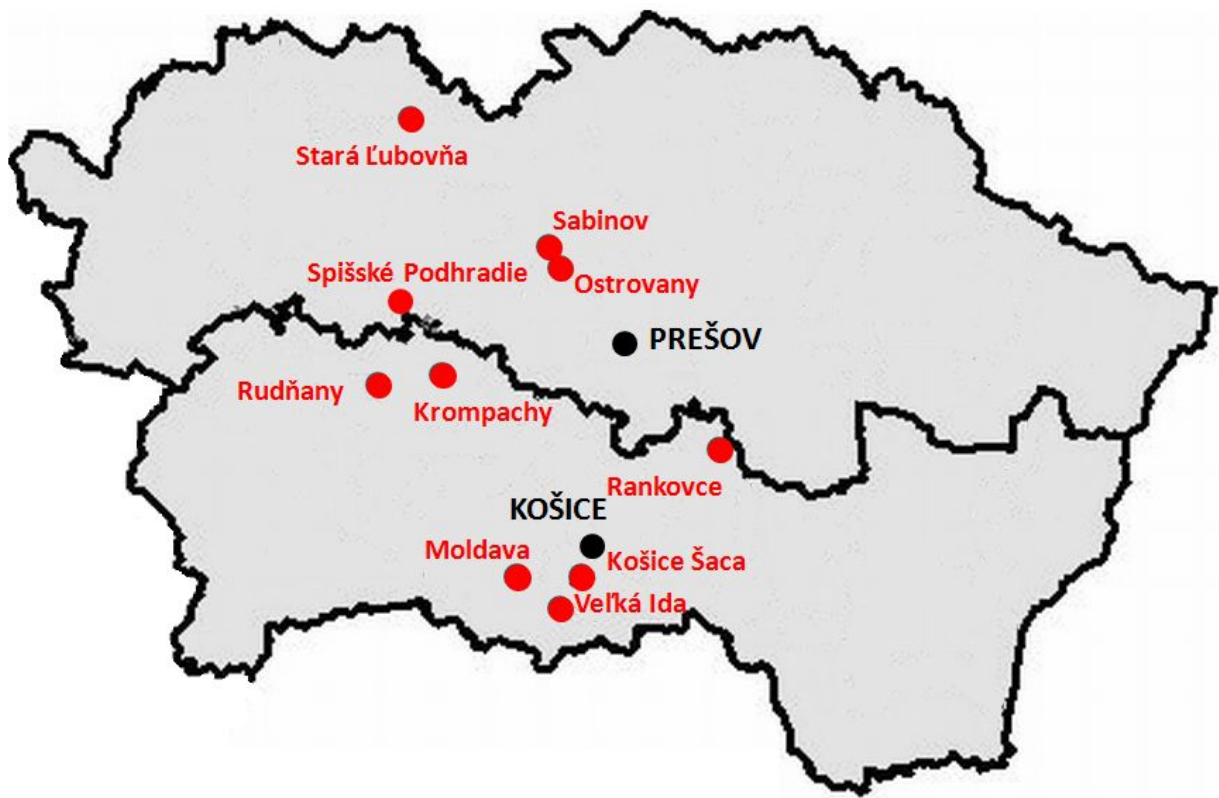
- Aktivita 1: Príprava ŽoNFP v kvalite konečného návrhu projektu (aktivita bola ukončená v auguste 2011);

¹ Partnerstvo sa realizovalo bez uzatvorenia písomnej dohody

- Aktivita 2: Budovanie kapacít 10 poskytovateľov sociálnych služieb – pracovníkov a spolupracovníkov KC;
- Aktivita 3: Budovanie kapacít a výmena skúseností medzi subjektmi zainteresovanými do riešenia sociálnej exklúzie detí a mládeže;
- Aktivita 4: Vybavenie 10 komunitných centier;
- Aktivita 5: Poskytovanie asistencie – budovanie vedomostného potenciálu – detí a mládeže zo sociálne vylúčených lokalít.

Riadenie projektu bolo samostatnou aktivitou.

Projekt bol realizovaný na území Košického a Prešovského kraja. Jednotlivé lokality sú znázornené na nasledovnej mape:

2 Ciele a metodológia hodnotenia

2.1 Charakter a ciele hodnotenia

Napriek neukončenej implementácii projektu má toto hodnotenie charakter ex-post evaluácie. Hodnoteným obdobím je 1. jún 2012 až 31. december 2014. Hodnotenie bolo spracované v súlade so štandardmi kvality evaluácie².

Ciele evaluácie stanovil zadávateľ nasledovne:

- 1) Otestovať efektívnosť metód práce ETP, rozvoj a uplatňovanie jednotlivých opatrení, nástrojov a aktivít Projektu pri dosahovaní sociálnej integrácie detí a mládeže z rizikových skupín obyvateľov MRK;
- 2) Poskytnúť podklady pre zavedenie overených inovatívnych metód na dosahovanie pozitívnej zmeny v sociálnej integrácii detí a mládeže na lokálnej, regionálnej a národnej úrovni;
- 3) Identifikovať bariéry efektívnejšieho výkonu sociálnej integrácie detí a mládeže z rizikových skupín obyvateľov MRK.

Evaluácia sa zamerala na všetky aspekty pôsobenia konečného prijímateľa v lokalite, a to najmä na (i) prácu s deťmi a mladými ľuďmi z rizikových skupín obyvateľov zapojených do aktivít projektu v komunitných centrách, (ii) vhodnosť, efektívnosť a účelnosť intervencií a metód práce s cieľovou skupinou projektu za účelom dosiahnutia cieľov projektu, a (iii) užitočnosť a udržateľnosť pôsobenia ETP a výsledkov projektu v lokalite.

Predmetom hodnotenia v zmysle súťažných podkladov bolo najmä:

- napĺňanie cieľov Projektu a jeho prínosu pre cieľovú skupinu v jednotlivých lokalitách projektu;
- aktivity ETP v komunitnom centre, v obci resp. meste a prínos činnosti ETP pre dosiahnutie cieľov projektu - budúcu sociálnu integráciu obyvateľov MRK;
- vhodnosť aktivít, nástrojov a opatrení projektu, vrátane zmeny obsahu poskytovania komplexných sociálnych služieb, služieb zdravotnej osvetly, finančného vzdelávania, služieb v oblasti bývania a vzdelávacích služieb pre rôzne vekové kategórie so zameraním na deti a mládež z rizikových skupín obyvateľov MRK;
- prvky a nástroje, ktoré efektívne napomáhajú dosiahnuť efektívnu sociálnu integráciu detí a mládeže z MRK;
- faktory, ktoré brzdia efektívnu sociálnu integráciu detí a mládeže z MRK.

² Podľa komunikácie prezidenta EK a pani Schreyer, C (2002) 5267/1 z 23. decembra 2002, a Štandardov hodnotenia a Dobrej praxe na základe dohody pani Grybauskaite s Prezidentom EK, SEC (2007) 213 z 23. februára 2007.

2.2 Evaluačné otázky

Ciele a predmet hodnotenia boli v súťažných podkladoch rozpracované do desiatich evaluačných otázok, ktoré sú v tejto správe zodpovedané hodnotiteľským tímom. Ako je uvedené v nasledujúcej tabuľke, hodnotitelia priradili jednotlivé otázky k piatim štandardným OECD/DAC hodnotiacim kritériám, podľa ktorých je členená hodnotiacia správa:

Tabuľka č. 2: Evaluačné otázky

Kritérium	Evaluačné otázky
Relevantnosť	
Efektívnosť / Účinnosť	<p>Do akej miery sa podarilo dosiahnuť ciele uvedené v projekte (zvyšovaná vnútorná obroda u detí a mládeže z rizikových skupín obyvateľov, skvalitnenie sociálnych služieb a vzdelávania poskytovaných v KC)?</p> <p>Aké je vnímanie cieľovej skupiny Projektu (marginalizovaných Rómov) vo vzťahu k prínosu Projektu (i) k vzdelanostnej úrovni detí, a (ii) ku kultúrnemu a sociálnemu životu komunity (posilneniu kultúrneho a spoločenského života)?</p> <p>Aké je vnímanie projektových aktivít medzi nerómskym obyvateľstvom?</p> <p>V čom je fungovanie komunitných centier rovnaké vo všetkých 10 lokalitách a v čom je odlišné a špecifické a líši sa podľa lokalít, a to aj pokiaľ ide o supervízorov aktivít a ostatných pracovníkov KC, vrátane miestnych dobrovoľníkov a aktívnych pracovníkov?</p> <p>Aké sú hlavné (bezprostredné) výsledky seminárov "Mosty z chudoby" a seminárov sociálneho bývania?</p> <p>Ako zamestnanci projektu hodnotia vzdelávacie kurzy, ktorých sa zúčastnili?</p>
Hospodárnosť	<p>Koľko zo zakúpeného vybavenia pre 10 komunitných centier je (i) pravidelne používané, a (ii) naďalej v inventári KC (nebolo odcudzené alebo poškodené)?</p>
Udržateľnosť	<p>Sú miestne (nerómske) orgány a authority zapojené do Projektu, existuje na ich strane záujem prevziať zodpovednosť za aktivity a ciele Projektu; ak áno, bolo by to očakávané na konci Projektu alebo oveľa neskôr, aká je spolupráca s poskytovateľmi sociálnych služieb (zainteresovaných spoločenstiev a komunitných centier)?</p>
Dopad	<p>Ako sa zmenil počet rómskych detí navštevujúcich pravidelne školy v lokalitách Projektu? Došlo k zlepšeniu ich úspešnosti v školských výsledkoch?</p> <p>Aké existujú údaje ukazujúce vývoj zamestnanosti rómskej populácie v lokalitách projektu (osobitne medzi mladými ľuďmi)?</p>

2.3 Metódy terénneho výskumu a analýzy údajov

Hodnotiaci tím zrealizoval terénny výskum v súlade so zadávacími podmienkami, kde bolo stanovené použitie nasledovných výskumných metód:

- štruktúrované a pološtruktúrované rozhovory a fokusové skupiny s cieľovou skupinou Projektu;
- štruktúrované alebo pološtruktúrované rozhovory so zamestnancami partnerov Projektu (samosprávne kraje, miestna samospráva, vzdelávacie inštitúcie, zamestnávateľia, štátna správa);
- štruktúrované alebo pološtruktúrované rozhovory a fokusové skupiny so zamestnancami ETP Slovensko a ďalšími poskytovateľmi sociálnych služieb a vzdelávania v desiatich lokalitách Projektu;
- analýza sekundárnych údajov.

Vzhľadom na komplexnosť projektu a veľký počet zainteresovaných osôb a inštitúcií bol terénny výskum dôsledne naplánovaný a zrealizovaný v spolupráci s koordinátorkou sociálnej a ekonomickej integrácie ETP Slovensko. V každej lokalite boli uskutočnené stretnutia s týmito osobami:

- Pracovníci KC (VKC, asistent VKC³, mentori, tútori, príp. uchádzači o zamestnanie na absolventskej praxi alebo dobrovoľníckej službe⁴)
- Zástupcovia mesta/obce (starosta alebo primátor, vedúci odboru sociálnych vecí, terénni sociálni pracovníci)
- Zástupcovia ZŠ (riaditelia, učitelia)
- Deti a rodičia z miestnej MRK

Pre každú skupinu respondentov bol vypracovaný zoznam otázok na interview (pozri príloha 3). Všetky štruktúrované a pološtruktúrované rozhovory boli vykonané osobnou formou v marci a v apríli 2015. Stretnutia s MRK boli organizované prevažne vo forme fokusových skupín. V každej lokalite boli na stretnutie s hodnotiteľmi pozvané deti, ktoré mali dobrú účasť na vzdelávacích aktivitách KC (viac ako 70%-ná účasť) ako aj deti, ktoré mali slabú účasť na vzdelávacích aktivitách KC (menej ako 20%-ná účasť). Záujem zo strany detí o stretnutia s evaluátormi bol veľký a spravidla výrazne prekročil pôvodne plánovaných 10 detí v každej lokalite. Vo väčšine lokalít sa tiež podarilo zorganizovať individuálne alebo skupinové stretnutia s rodičmi detí a najmenej jeden individuálny rozhovor s chránencom / účastníkom mentorského programu.

Aby bola možná analýza kvantitatívnych dát o školských výsledkoch a pravidelnosti školskej dochádzky, evaluátori si od základných škôl v každej lokalite vyžiadali nasledovné informácie o 20-tich deťoch, najčastejšie žiakoch druhého stupňa ZŠ (ktoré mali najviac účasti na troch vzdelávacích aktivitách – Finančné vzdelávanie, Zdravotná osвета a Nové horizonty – a v Mentorskom programe v KC:

- Priemerná známka na koncoročnom vysvedčení 2011/2012
- Počet neospravedlnených hodín za školský rok 2011/2012
- Priemerná známka na koncoročnom vysvedčení 2013/2014
- Počet neospravedlnených hodín za školský rok 2013/2014

V nasledujúcej tabuľke je uvedený prehľad o údajoch získaných zo základných škôl:

³ Pozícia asistent VKC bola vytvorená a obsadená iba v KC Rankovce, Košice - Šaca a Krompachy

⁴ ETP počas realizácie projektu Komunita na ceste k prosperite organizovalo aktivačnú činnosť pre UoZ formou dobrovoľníckej služby podľa §52a z. 5/2004. Dobrovoľnícku službu (nástroj určený na aktivizáciu klienta a získanie praktických skúseností pre potreby trhu práce) vykonávalo počas obdobia realizácie projektu Komunita na ceste k prosperite spolu 26 klientov.

Tabuľka č. 3: Prehľad získaných údajov o vzorke 200 detí

Lokalita	Počet detí s najväčším počtom účasťou na aktivitách KC	Z toho:						
		Počet detí, o ktorých ZŠ poskytli kompletne údaje za škol. rok 2011/2012 aj 2013/2014	Dieťa navštevuje strednú školu	Dieťa navštevuje inú ZŠ v meste	Dieťa navštevuje Špeciálnu ZŠ	Dieťa je s rodinou v zahraničí	Dieťa ukončilo povinnú školskú dochádzku skôr ako v škol. roku 2013/2014	ZŠ neposkytla údaje alebo žiak nebol hodnotený
Košice - Šaca	20	20						
Veľká Ida	20	14	6					
Rankovce	20	8	6					6
Rudňany	20	20						
Spiš. Podhradie	20	16				4		
Krompachy	20	10		3	5		2	
Sabinov	20	6		4		1	2	7
Ostrovany	20	10	4		5			1
Stará Ľubovňa	20	11	7			2		
Moldava nad B.	20	0	2				3	15
SPOLU	200	115	25	7	10	7	7	29

Zdroj: ERUDIO, s.r.o. a ETP Slovensko na základe údajov poskytnutých základnými školami

Celkovo boli pre účely hodnotenia dopadov projektu zozbierané kompletne údaje školských výsledkov 115-tich detí z deviatich lokalít (všetky okrem Moldavy nad Bodvou, nakoľko ZŠ a gymnázium s vyučovacím jazykom maďarským na ul. ČSA 15 neposkytla žiadne požadované údaje). Počet detí, ktorých údaje boli použité pre účely hodnotenia dopadov, je v jednotlivých lokalitách rozdielny, pozri tabuľka č. 3. Možných dôvodov, prečo pre zostávajúcich 85 detí sa evaluátorom nepodarilo získať kompletne údaje, bolo niekoľko: dieťa navštevovalo SŠ alebo inú ZŠ, dieťa počas trvania projektu prestúpilo na inú školu, dieťa počas trvania projektu odišlo s rodinou do zahraničia alebo dieťa ukončilo povinnú školskú dochádzku skôr ako v školskom roku 2013/2014. ZŠ v Sabinove a ZŠ v Kecerovciach neposkytli úplné údaje o všetkých deťoch s najväčším počtom účasťou na troch vzdelávacích aktivitách a Mentorskom programe KC, ktoré sú ich žiakmi.

Vyhodnotenie údajov o 115-tich deťoch bolo vykonané na základe korelačnej analýzy a regresnej analýzy. Pre niektoré premenné boli v texte použité prvky deskriptívnej štatistiky. Štatistické vyhodnotenie súboru dát má však zníženú výpovednú hodnotu, nakoľko ide o pomerne malú vzorku detí, chýbajú údaje z Moldavy nad Bodvou a štatistický súbor 115 detí nebol vyrovnaný z hľadiska pohlavia (35 chlapcov a 80 dievčat) ani z hľadiska počtu detí za jednotlivé lokality (najviac po 20 detí bolo v Košiciach-Šaci a v Rudňanoch, najmenej bolo 6 detí v Sabinove). Naopak, z hľadiska účasti na mentorskom programe bol štatistický súbor vyrovnaný (57 mentorovaných detí vs. 58 nementorovaných detí).

Zdrojom sekundárnych údajov bol najmä konečný prijímateľ ETP Slovensko. Medzi najviac využité podklady patria nasledovné dokumenty:

- Žiadosť o NFP,
- Zmluva o realizácii projektu,
- Výročné a priebežné správy o projekte,
- Príručky a podklady pre vzdelávacie moduly (Nové horizonty, Zdravotná osveta, Finančné vzdelávanie, Mosty z chudoby),
- Príručka Učme sa učiť sa pre metódu FIE,

- Interné vyhodnotenie predškolskej prípravy (06/2012 – 06/2013),
- Interné vyhodnotenie mentorského programu,
- Interné vyhodnotenie pracovnej integrácie,
- Kvalifikovaný odhad demografických údajov v desiatich lokalitách.

3 Prípadové štúdie

3.1 Predškolská príprava

Podrobný opis aktivity

Cieľom predškolského vzdelávania je čo najlepšie pripraviť rómske deti na vstup do základnej školy. V predškolskom vzdelávaní sa odbúrava jazyková bariéra a formuje sa identita dieťaťa – rozvíjajú sa formy vnímania, myslenia, pamäti, tvorivej obrazotvornosti. Vzhľadom na to, že predškolská dochádzka nie je povinná, veľa rómskych detí nenavštevuje materské škôlky (či už kvôli poplatkom, obmedzeným kapacitám, iným preferenciám rodičov alebo inému kultúrnemu prostrediu, v ktorom deti vyrastajú), dôsledkom čoho pri vstupe do ZŠ zaostávajú za inými deťmi. Toto zaostávanie sa potom prejaví zaradením dieťaťa do nultého ročníka alebo do špeciálnej triedy, prípadne opakovaním prvého ročníka.

Predškolská príprava sa realizovala vo všetkých KC (v Spišskom Podhradí len na začiatku projektu, kde kvôli dostupnosti materskej škôlky pre rómske deti – prevádzkovej mestom v spolupráci s Írskymi sestrami Nano Nagle – nebola potrebná). Predškolská príprava prebiehala zo začiatku projektu v jednej skupine, neskôr, od školského roku 2013/2014 v dvoch skupinách, a to pre deti vo veku 3-4 roky a pre deti v predškolskom veku (5-6 rokov). Niektoré mladšie deti po zvládnutí základných hygienických návykov a aspoň základov komunikácie v slovenskom jazyku prestúpili z predškolskej prípravy v KC do bežnej materskej škôlky (napr. v Rankovciach, Rudňanoch, Ostrovanoch a v Šaci).

Predškolská príprava prebiehala v priemere 4x týždenne v dopoludňajších hodinách. Na začiatku projektu trvala 2 hodiny denne, neskôr bola rozšírená na 3, resp. 4 hodiny denne. Deti vodia do KC a vyzdvihujú rodičia alebo starší súrodenci.

Predškolskú prípravu viedli VKC. Ako pomoc pre VKC fungovali rómski asistenti, UoZ na dobrovoľníckej službe a/alebo rodičia, ktorí zohrávali dôležitú úlohu pri komunikácii s deťmi. Výučba prebiehala podľa manuálu PREDŠKOLSKÝ KLUB I. a II.⁵, ktorý obsahuje úlohy, témy, ako aj slovenské a rómske pesničky, riekanky, básničky, pohybové hry a pod. Doplnkom je súbor 4 farebných rozprávok a rôznych obrázkových pomôcok, potrebných pre nácvik nových slov, ako aj tvorenie krátkych viet a rozvoj komunikácie. Všetky KC boli vybavené didaktickými pomôckami, hračkami, kolobežkami a detským nábytkom. Spotrebný materiál sa postupne dokupoval podľa potreby. Súčasťou predškolskej prípravy bolo aj podávanie občerstvenia, aby deti neboli hladné a vydržali sa sústrediť.

Každý VKC absolvoval pri nástupe do funkcie školenie Projektová škola v celkovom rozsahu 18 vyučovacích dní, ktorého súčasťou bola aj predškolská príprava. Na hladký priebeh predškolskej prípravy dohliadal Supervízor predškolskej prípravy, a to pri pravidelných individuálnych supervíziách v každom KC (dvakrát mesačne) a pri skupinových supervíziách – metodických a koordinačných stretnutiach všetkých VKC v Košiciach (raz mesačne).

V snahe o zvýšenie účinku práce s deťmi predškolského veku sa od novembra 2014 začali realizovať aktivity zamerané na intenzívnejšiu prácu s rodičmi detí navštevujúcich predškolskú prípravu v KC – Klub rodičov. Na pravidelných stretnutiach raz mesačne vo všetkých KC diskutovali VKC s rodičmi o význame vzdelávania, ich možnostiach v domácom prostredí,

⁵ Manuál Predškolský klub I. a II. bol vytvorený v rámci projektu Premosťovanie komunit na strednom a východnom Slovensku, financovanom Nórskeym finančným mechanizmom v rokoch 2009 – 2011, a aktualizovaný počas realizácie projektu Komunita na ceste k prosperite.

vzdelávacích aktivitách v KC a ich výsledkoch, ktoré deti na týchto podujatiach rodičom aj predviedli.

Od školského roku 2013/2014 používali VKC pri výučbe v predškolských kluboch aj metódu Feuersteinovho Inštrumentálneho obohacovania (FIE) založenú na vnímaní inteligencie ako schopnosti, ktorá je do veľkej miery modifikovateľná prostredím. Zakladá sa na zistení miery schopnosti učiť sa a následnom rozvoji kognitívneho potenciálu dieťaťa prostredníctvom sprostredkovaného učenia. V rámci projektu sa uskutočnilo dvojtýždňové školenie VKC, ako aj následná supervízia FIE pod vedením p. Nechamy Tzaban z Feuersteinovho inštitútu v Izraeli.

V predškolskej príprave boli využívané aj prvky Modelu pojmového vzdelávania - Grunnlaget. Päťdňové školenie pod vedením nórskeho lektora (keďže ide o nórsku metodiku) absolvovali VKC v septembri 2014.

Metodické prístupy využívané pri predškolskej príprave dopĺňa aj metodika Montessori. Jednodňové školenia VKC o spôsoboch, ktoré prvky Montessori pedagogiky využívať, viedla liečebná pedagogička Mgr. Mária Heveriová spoločne s Mgr. Simonou Šimkovou, obe zo Súkromného centra špeciálneho pedagogického poradenstva na Komenského ul. 3 v Košiciach.

Hlavné výsledky aktivity

Medzi všetkými interviewovanými osobami panuje jednoznačná zhoda na pozitívnych výsledkoch predškolskej prípravy. Predškolská príprava v KC čiastočne nahrádza povinnú predškolskú dochádzku a tým znižuje bariéry pre ďalšie vzdelávanie rómskych detí na základnej škole.

Hlavné výsledky môžu byť zhrnuté nasledovne:

- Je veľký rozdiel medzi deťmi, ktoré navštevovali predškolské vzdelávanie v MŠ alebo v KC a deťmi, ktoré boli vychovávané iba v domácom prostredí. Deti vedia lepšie komunikovať v slovenskom jazyku, majú základné hygienické návyky, zlepšila sa ich jemná motorika (napr. úchop ceruzky), poznajú farby, tvary a pod. Hoci určitá sociálna zaostalosť pretrváva, sú pripravené na základnú školu.
- Podobne ako u detí navštevujúcich MŠ, predškolskou prípravou v KC sa deťom začína vytvárať systém a formuje sa zvyk dodržiavať určité povinnosti.
- Žiadne dieťa, ktoré absolvovalo predškolskú prípravu v KC, nebolo zaradené do špeciálnej triedy alebo špeciálnej základnej školy.
- Niektoré ZŠ vďaka predškolskej príprave zrušili nultý ročník (ZŠ Sabinov, ZŠ Košice - Šaca).
- Absolvovanie predškolskej prípravy výrazne zvyšuje pravdepodobnosť, že dieťa neprepadne v prvom ročníku.
- Pre mnohé deti ide o prvý kontakt s Nerómami, čo im opäť pomôže pri kontakte s učiteľmi na ZŠ.

V nasledovnej tabuľke je ukázaný sumárny počet účastí a vzdelávacích aktivít v rámci Predškolskej prípravy podľa jednotlivých KC za obdobie 06/2012 - 12/2014:

Tabuľka č. 4: Sumárny počet účastí a vzdelávacích aktivít v rámci Predškolskej prípravy za obdobie 06/2012 – 12/2014

Lokalita	Počet účastí	Počet detí	Počet vzdelávacích aktivít	Priemerný počet detí na jednej aktivite
Košice-Šaca	6606	77	579 ⁶	11
Krompachy	1963	46	311	6
Moldava	4805	90	339	14
Ostrovany	2575	146	343	8
Rankovce	2387	50	322	7
Rudňany	4253	80	380	11
Sabinov	2467	67	360	7
Spišské Podhradie	801	40	163	5
Stará Ľubovňa	2994	74	370	8
Veľká Ida	3168	82	378	8
Celkový súčet	32019	752	3545	85

Zdroj: ETP Slovensko, marec 2015

Z vyššie uvedených údajov je vidieť, že aj napriek vysokému počtu detí, ktoré sa aspoň raz zúčastnili na predškolskej príprave (spolu 752 detí), sa pravidelne zúčastňovali len v omnoho nižšom počte. Priemerný počet detí v jednej skupine v predškolskej príprave sa v súlade s odporúčaním supervízora pohyboval v rozmedzí 10 – 12 detí.

Faktory, ktoré brzdia resp. napomáhajú pri dosahovaní očakávaných výsledkov aktivity

Najdôležitejším podporným faktorom je zapojenie rodičov, ktorí musia pochopiť zmysel predškolskej prípravy a vzdelania ako takého. Zároveň sa v KC pozorovaním učia, ako doma pracovať s deťmi. Na druhej strane deti rodičom radi predvedú, čo sa v KC naučili. Pri vhodných príležitostiach ako MDD, MDŽ alebo na Vianoce sa v KC organizovali vystúpenia detí určené pre ich rodičov. V rámci projektu bola počas jeho realizácie doplnená podaktivita Klub rodičov, ktorá má za cieľ zvýšiť zapojenie rodičov detí navštevujúcich predškolskú prípravu.

Individuálny príklad osoby z cieľovej skupiny, u ktorej sa prejavilo úspešné pôsobenie aktivity

Leonarda žije so svojimi rodičmi v chatrči v rómskej osade vo Veľkej Ide. V domácnosti, v ktorej býva, netečie pitná voda. Pochádza z veľmi chudobnej rodiny. Do školského klubu chodila zo začiatku v zanedbanom stave – nosila špinavé oblečenie a bola celá zavšivavená. Pôsobila veľmi utiahnutým a tichým dojmom, takmer vôbec nerozprávala a nekomunikovala. Nerozumela vôbec po slovensky. Bola veľmi tvrdohlavá – občas sa „začala“ a na hodine vôbec nepracovala. Do predškolského klubu aj napriek tomu chodila pravidelne a veľmi rada. Postupne sa začala začleňovať do kolektívu, pomaly sa učila slovenské slovíčka a začala komunikovať (odpovedala na jednoduché vety). Predškolskú prípravu navštevovala viac ako rok. V súčasnosti je prváčkou na ZŠ vo Veľkej Ide. Veľmi pekne sa naučila rozprávať v slovenskom jazyku, je veľmi šikovná a snaživá. Stala sa vnímavou, spoločenskou. Rada kreslí a získala zmysel pre poriadok – vždy za sebou uprace. V predškolskom klube sa naučila stolovať a dodržiavať základné hygienické návyky, ktoré pred návštevou KC nepoznala. Aj vďaka starostlivosti a záujmu zo strany VKC Lucie Lučaiovej sa naučila rozoznávať základné geometrické tvary, pozná farby, vie počítat', dokáže porovnávať a

⁶ Vysoký počet vzdelávacích aktivít v Košiciach – Šaci je spôsobený tým, že v tomto KC prebiehala predškolská príprava v dvoch skupinách (deti vo veku 3-4 roky a deti vo veku 5-6 rokov) od začiatku projektu, zatiaľ čo v iných lokalitách došlo k rozdeleniu detí na dve skupiny až neskôr.

nájsť odlišnosti. V škole navštevuje školský klub, ktorý vedie špeciálna pedagogička ETP Slovensko Mgr. Vladimíra Fortunová⁷, a patrí k bezproblémovým žiakom.

Možnosti ďalšieho využitia danej aktivity / metódy sociálnej integrácie

Deti, ktoré neprejdú materskou škôlkou ani iným typom predškolskej prípravy, sú na ZŠ oproti ostatným deťom výrazne znevýhodnené. Kým nebude zavedená povinná predškolská dochádzka, je predškolská príprava rómskych detí takéhoto typu kľúčom k vytvoreniu základných predpokladov pre ich ďalšie vzdelávanie. Táto aktivita je pravdepodobne najviditeľnejšou a najviac oceňovanou aktivitou v projekte a jej ďalšie pokračovanie je veľmi žiaduce.

3.2 Zdravotná osвета

Podrobný opis aktivity

Cieľom zdravotnej osvetly je naučiť rómske deti a mládež konať a správať sa zodpovedne, vysvetliť im všeobecne uznávané hodnoty a naučiť ich odolávať nežiaducim javom a pokušeniam. Výučba bola realizovaná na základe Zdravotnej príručky, ktorá bola vypracovaná v rámci projektu. Táto príručka slúži ako metodologická pomôcka pre lektorov, pričom je rozdelená na teoretickú časť a pracovný zošit obsahujúci aktivity a úlohy k jednotlivým témam. Je prehľadne spracovaná a predpokladá interaktívnu komunikáciu medzi lektorom a deťmi. Zdravotná osвета vychádza zo zásad prevencie. Výučba pokrývala najmä nasledovné témy:

1. Zdravie – životospráva a hygiena
2. Priateľstvo, láska, vývin partnerského vzťahu
3. Sebapoznanie – fyzické a psychické zmeny v období dospievania
4. Menštruácia u dospievajúcich dievčat
5. Ženské a mužské pohlavné orgány
6. Sexuálna výchova, plánovanie rodičovstva, tehotenstvo
7. Antikoncepcia a riziká predčasného tehotenstva
8. Pohlavne prenosné ochorenia
9. Závislosti – drogy
10. Alkohol
11. Fajčenie

Zdravotná osвета sa realizovala vo všetkých KC v rozsahu 2 hodiny týždenne. Výučbu viedli VKC, pričom 2x mesačne navštívila každé KC supervízorka zdravotnej osvetly, ktorá okrem metodologickej podpory pomohla VKC s preberaním citlivých tém ako napr. sexuálna výchova. Supervízorka príležitostne navštevovala deti aj v ich domácom prostredí, kde prostredníctvom komunikácie s rodičmi pomáhala prenášať do praxe základné hygienické návyky. Každý VKC absolvoval pri nástupe do funkcie Projektovú školu v rozsahu 18 dní, ktorej súčasťou bolo aj školenie pre budúcich lektorov (VKC) Zdravotná osвета. Zdravotná osвета bola určená pre deti od 10 rokov, teda pre deti v predpubertálnom a pubertálnom veku. V mnohých prípadoch sa zúčastňovali na výučbe aj viacerí súrodenci.

Hlavné výsledky aktivity

Kurzy zdravotnej osvetly boli ukončené záverečnými testami, ktoré potvrdili úspešnosť výučby. V nižšie uvedenej tabuľke sú uvedené počty žiakov, ktorí sa zúčastnili záverečného testu zo Zdravotnej osvetly v jednotlivých KC za roky 2013 a 2014:

⁷ Práca špeciálnej pedagogičky je financovaná z iného projektu (Budujeme nádej – Nadácia Velux)

Tabuľka č. 5: Výsledky záverečného testu zo Zdravotnej osvetu

Lokalita	rok 2013		rok 2014	
	účastníci	úspešní	účastníci	úspešní
Stará Ľubovňa	11	11	10	10
Sabinov	9	8	7	7
Ostrovany	10	7	9	9
Spišské Podhradie	7	5	9	9
Rudňany	16	7	9	9
Krompachy	7	6	8	8
Rankovce	18	16	7	7
Šaca	10	8	9	9
Veľká Ida	13	9	13	13
Moldava nad Bodvou	17	16	5	5
Spolu	118	93	86	86

Zdroj: ETP Slovensko, marec 2015

Celkovo sa na záverečnom teste zúčastnilo 204 detí (spolu za roky 2013 a 2014), z toho bolo úspešných 179 žiakov, čo predstavuje 87,75%-nú úspešnosť. V roku 2014 bola zaznamenaná 100%-ná úspešnosť. V roku 2013 bola úspešnosť 78,81%, pričom v žiadnom KC s výnimkou Starej Ľubovne nebola úspešnosť 100%. Najnižšia úspešnosť zdravotnej osvetu bola v Rudňanoch (menej ako 50%).

Výsledky zdravotnej osvetu realizovanej v komunitných centrách sú okrem miery úspešnosti v záverečných testoch ťažko merateľné. Je možné konštatovať, že zdravotná osвета doplnila a utvrdila vedomosti, ktoré deti získavajú v škole, pričom spôsob vyučovania a preberané témy boli špeciálne upravené pre potreby rómskych detí a mládeže. Podľa vyjadrení VKC sú hlavnými výsledkami zdravotnej osvetu najmä:

- Zlepšené hygienické návyky – deti chodia do školy aj do KC čistejšie a lepšie oblečené;
- Posun vo vnímaní sexuality a tehotenstva – porozumenie antikoncepcii; pochopenie, že tehotenstvo vo veku 16 rokov nie je želané;
- Deti sa učia rozprávať o sexualite;
- Snaha detí, aby aj rodičia dodržiavali hygienu;
- Budovanie základov odolnosti voči závislostiam.

Medzi ďalšie praktické skúsenosti a výsledky patria aj tieto:

- Deti, ktoré chodili na TBC kontrolu, upozorňujú svojich rodičov, aby aj oni dodržiavali hygienu (Ostrovany).
- Dievčatá si zaviedli menštruačný kalendár (Rudňany).
- Deti si mysleli, že k zubárovi chodíme len na trhanie zubov. Na zdravotnej osvete sa naučili prevencii, aby boli zuby zdravé, a tiež prakticky navštívili zubnú ambulanciu (Rudňany).

V nasledovnej tabuľke je ukázaný sumárny počet účastí a vzdelávacích aktivít v rámci Zdravotnej osvetu podľa jednotlivých KC v období rokov 2013 a 2014:

Tabuľka č. 6: Sumárny počet účastí a vzdelávacích aktivít v rámci Zdravotnej osvetu v období rokov 2013 a 2014

Lokalita	Počet účastí	Počet detí	Počet vzdelávacích aktivít	Priemerný počet detí na jednej aktivite
Košice-Šaca	837	51	93	9
Krompachy	443	53	79	6
Moldava	1088	88	86	13
Ostrovany	688	119	89	8
Rankovce	797	98	85	9
Rudňany	1462	88	99	15
Sabinov	870	112	88	10
Spišské Podhradie	711	106	103	7
Stará Ľubovňa	754	60	91	8
Veľká Ľada	867	72	85	10
Celkový súčet	8517	847	898	94

Zdroj: ETP Slovensko, marec 2015

Z vyššie uvedených údajov je vidieť, že aj napriek vysokému počtu detí, ktoré sa aspoň raz zúčastnili na Zdravotnej osvete (spolu 847 detí), sa pravidelne zúčastňovali len vo výrazne nižšom počte. Priemerná účasť na Zdravotnej osvete bola okolo 10 detí. Po ukončení celého vzdelávacieho modulu, ktorý trval jeden školský rok, sa deti na aktivite menili. Ku koncu školského roka 2014/2015 absolvuje Zdravotnú osvetu tretia skupinka detí.

Faktory, ktoré brzdia resp. napomáhajú pri dosahovaní očakávaných výsledkov aktivity

Dôležitým faktorom úspešnosti tejto aktivity je schopnosť lektora osvojiť si dané témy a doplniť ich vlastnou názorovou metodikou. Lektor musí byť schopný otvorene rozprávať o citlivých témach a zaujať deti. Dôležité je tiež prihliadať na rozdielny stupeň zrelosti, vedomostí, mentálnej vyspelosti a kultúrnosti jednotlivých detí. Podľa slov Gabriely Valentovičovej, supervízorky Zdravotnej osvetu, je najdôležitejším zo všetkého prístup k deťom s neskutočnou láskou, keďže doma majú lásky a pozornosti málo. Lektor musí byť naplno s nimi, musí mať s deťmi osobný vzťah, bez toho to nefunguje. Deti sú potom na oplátku pozorné, rýchlo sa učia a tešia sa na stretnutia s lektorom.

Individuálny príklad osoby z cieľovej skupiny, u ktorej sa prejavilo úspešné pôsobenie aktivity

Roman má 11 rokov. Do školy sa mu chodiť nechce, doma je mu dobre. Tvrdí, že je stále chorý. Nemusí ísť do školy, nič nerobí, celý deň leží a pozerá televízor. Na otázku, aké ochorenie ho trápi, uviedol bolesť brucha a teplotu. Po chvíli sa priznal, že často konzumuje kriedy, ktoré mu spôsobujú tieto ťažkosti. Všetky deti boli rozhorčené a vyčítali mu ľahkovážne správanie. Supervízorka Zdravotnej osvetu Romanovi vysvetlila, že takýmto postojom k sebe samému si môže poškodiť zdravie a v budúcnosti, kedy sa jeho rovesníci budú ďalej vzdelávať alebo pracovať, možno si budú stavať svoje domy alebo jazdiť na aute, on bude stále doma, chorý aj so svojimi kriedami. Roman sa zahanbil, sklopil oči a povedal, že už nikdy kriedy jesť nebude. Chce byť zdravý a chce chodiť do školy, učiť sa, aby si v budúcnosti aj on mohol zadovážiť to, po čom túži. Pre všetky ostatné deti bol Romanov príbeh ponaučením. To, ako budú pristupovať k svojmu zdraviu teraz, sa im v budúcnosti vráti.

Možnosti ďalšieho využitia danej aktivity / metódy sociálnej integrácie

Táto aktivita je jednoznačne prospešná pre zdravý vývin rómskych detí a mládeže. V kombinácii s ďalšími aktivitami je vhodné pokračovať v zdravotnej osвете aj v budúcnosti. Konkrétnym príkladom potreby dlhodobej zdravotnej osvětы je príbeh z Moldavy, kde 15 – 16 ročné dievčatá už mali dieťa. Dnes majú 21 – 22 rokov a zatiaľ ďalšie dieťa nemali.

3.3 Nové horizonty

Podrobný opis aktivity

Vzdelávanie s názvom Nové horizonty patrí do aktivity 5 Poskytovanie asistencie – budovanie vedomostného potenciálu – detí a mládeže zo sociálne vylúčených lokalít. Príprava lektorov (VKC) sa uskutočnila v rámci aktivity 2. Budúci pracovníci a spolupracovníci KC absolvovali školenie Projektová škola, ktorý prebiehal v marci 2013. Jeho súčasťou bol aj modul venovaný Novým horizontom.

Vzdelávacia aktivita Nové horizonty je zameraná na rozvoj sebadôvery, motiváciu nadobúdať nové vedomosti, lepšie porozumenie svetu okolo seba, rozvíjanie životných zručností, tvorivosti a samostatnosti. Aktivita sa začala v KC realizovať od apríla 2013 a bola uskutočňovaná v každom KC. Aktivita je určená pre deti vo veku 10 – 14 rokov a realizovala sa 1x týždenne po 2 hodiny. Bola realizovaná prostredníctvom čítania bájok a následného rozprávania o ich odkaze. Deti sa tak učili pochopiť text a odniesť si ponaučenie z bájky do svojho praktického života. Boli nútené samostatne premýšľať a formulovať svoje názory, čo prispieva k ich osobnostnému rozvoju.

Pre uľahčenie práce lektorov bola vytvorená príručka s názvom „Nové horizonty“. Príručka rozdeľuje vzdelávanie do ôsmich modulov, pričom každý modul je postavený na troch základných bodoch: ponaučenie z Ezopovej bájky, diskusia o jednej z vlastností úspešných ľudí a rozvoj životných zručností a schopností žiakov.

Podobne ako pri ostatných vzdelávacích aktivitách, metodickú podporu lektorom poskytoval supervízor Nových horizontov, a to na individuálnych supervíziách v každom KC ako aj na skupinových supervíziách v sídle ETP v Košiciach.

Hlavné výsledky aktivity

Nové horizonty plnia predovšetkým výchovnú a motivačnú úlohu, takže ich výsledky nie sú kvantifikovateľné. Z rozhovorov s VKC vyplýva, že deti si zlepšili čítanie, pochopenie čítaného textu, abstraktné myslenie, ako aj vnímanie a chápanie životných situácií. Je možné konštatovať, že išlo skôr o podpornú aktivitu, ktorej výsledok sa prejavil vyšším záujmom o iné aktivity (napr. doučovanie) a/alebo zvýšenou snahou a lepšími výsledkami v škole.

Konkrétne výsledky Nových horizontov boli zistené napr. v Ostrovanoch, kde deti začali dobrovoľne chodiť na doučovanie z matematiky a písanie diktátov. V Košiciach-Šaci sa zvýšil záujem detí o štúdium na strednej škole.

V nasledovnej tabuľke je ukázaný sumárny počet účastí a vzdelávacích aktivít v rámci Nových horizontov podľa jednotlivých KC v období rokov 2013 a 2014:

Tabuľka č. 7: Sumárny počet účasti a vzdelávacích aktivít v rámci Nových horizontov v období rokov 2013 a 2014

Lokalita	Počet účasti	Počet detí	Počet vzdelávacích aktivít	Priemerný počet detí na jednej aktivite
Košice-Šaca	519	25	65	8
Krompachy	348	57	63	6
Moldava	555	27	58	10
Ostrovany	275	40	48	6
Rankovce	589	66	66	9
Rudňany	810	41	72	11
Sabinov	600	71	64	9
Spišské Podhradie	358	62	66	5
Stará Ľubovňa	512	45	68	8
Veľká Ida	629	63	66	10
Celkový súčet	5195	497	636	81

Zdroj: ETP Slovensko, marec 2015

Z vyššie uvedených údajov je vidieť, že aj napriek vysokému počtu detí, ktoré sa aspoň raz zúčastnili na nových horizontoch (spolu 497 detí), pravidelne chodili v nižšom počte. V priemere sa zúčastňovalo na tejto aktivite okolo 10 detí.

Faktory, ktoré brzdia resp. napomáhajú pri dosahovaní očakávaných výsledkov aktivity

Dôležitú úlohu zohrávala hlavne kreativita a komunikačné schopnosti lektorov.

Skúsenosti VKC v Moldave ukázali, že deti 5. ročníka ešte Ezopove bájky nechápu, posun je vidieť až u detí 7. a 8. ročníka.

Ako hlavnú brzdú tejto aktivity je možné označiť celkovú nevzdelanosť rodičov a ich neschopnosť riešiť, resp. zmeniť svoju životnú situáciu. Deti majú potom obmedzené možnosti svoje poznatky realizovať v rodinnom prostredí.

Individuálny príklad osoby z cieľovej skupiny, u ktorej sa prejavilo úspešné pôsobenie aktivity

Erika je dievča bývajúce v Starej Ľubovni v časti Podsadek. Na začiatku projektu málo rozprávala, bola utiahnutá a prepadávala v škole. Rada sa však zúčastňovala na vzdelávacej aktivite Nové horizonty, kde sa osmelila a začala viac rozprávať. Ku koncu sa sama stala iniciátorkou nových aktivít a neformálnou vedúcou skupiny.

Nikolas je chlapec žijúci vo Veľkej Ide. Na jednom zo sedení preberali tému ako byť úspešný. Po absolvovaní tejto témy sa rozhodol, že pôjde na konzervatórium, pričom dovtedy sa učil za murára. Lektor ho presvedčil, aby si dokončil školu a získal výučný list. Chlapec poslúchol a dnes má výučný list a chodí na konzervatórium.

Možnosti ďalšieho využitia danej aktivity / metódy sociálnej integrácie

Vzhľadom na dobrú skúsenosť s touto aktivitou je vhodné zaviesť túto formu vyučovania aj do mimoškolských aktivít ZŠ, hlavne tých, ktoré majú väčšinu žiakov z MRK.

3.4 Finančné vzdelávanie

Podrobný opis aktivity

Cieľom Finančného vzdelávania je najmä:

- ukázať žiakom, že plánovať a rozmyšľať o budúcnosti sa oplatí;
- naučiť žiakov správne hospodáriť s peniazmi;
- poznať a spoznať všetky bankovky a mince, s ktorými žiaci môžu prísť v budúcnosti do styku;
- vedieť správne nakupovať, to čo sa viac oplatí, čo je zdravé a rýchlejšie spočítať nákup;
- správne si spočítať hodnotu nákupu a vedieť sa trafiť do požadovanej sumy;
- vysvetliť žiakom, že pri nakupovaní vzniká aj odpad z obalov, ktorý má svoju hodnotu a je dobré ho triediť;
- zoznámiť žiakov s platobnou kartou a s možnosťami jej používania;
- vedieť sa orientovať pri vyhľadávaní cestovného spojenia a porozumieť údajom na cestovných lístkoch;
- naučiť žiakov čítať údaje na pokladničnom bloku;
- oboznámiť žiakov o možnostiach požičať si peniaze v banke a vystríhať ich pred pôžičkami v nebankových subjektoch;
- pomôcť žiakom pochopiť, že najvhodnejšou cestou získavania peňazí je práca;
- naučiť žiakov písať životopis;
- naučiť žiakov používať internet, najmä vyhľadávač Google.

Cieľovou skupinou finančného vzdelávania sú deti II. stupňa základných škôl. Finančné vzdelávanie sa konalo v každom KC 1x týždenne po 2 hodiny.

Lektormi finančného vzdelávania boli VKC. Každý VKC absolvoval pri nástupe do funkcie školenie Projektová škola v celkovom rozsahu 18 dní, ktorého súčasťou bolo aj finančné vzdelávanie. Na hladký priebeh finančného vzdelávania dohliadal supervízor, a to pri pravidelných individuálnych supervíziách v každom KC (dvakrát mesačne) a pri skupinových supervíziách – metodických a koordinačných stretnutiach všetkých VKC v Košiciach (raz mesačne).

Pre uľahčenie ich práce bola vytvorená príručka s názvom „Finančné vzdelávanie – manuál pre učiteľa s pracovnými listami pre dieťa“. Príručku vypracoval supervízor tejto aktivity a priebežne ju aktualizoval.

Hlavné výsledky aktivity

Hlavným výsledkom finančného vzdelávania je zvýšenie finančnej gramotnosti detí a pochopenie základných finančných javov, ktoré môžu vidieť vo svojom živote, resp. u svojich rodičov (napr. pôžičky, úroky, hazardné hry, sporenie a pod.).

Príklady činností, ktoré označili vyučujúci aj deti za úspešné:

- KC Rudňany – Deti začali hrať stolný futbal o peniaze. Potom zistili, že jeden má veľa a druhý nič. Ten, ktorý prehral navrhol, aby išli hrať znovu. Bola to dobrá ukážka toho, že takto môžu dopadnúť pri automatoch a iných hazardných hrách. Môžu získať závislosť, a tak prísť o peniaze.
- KC Moldava – Deti dostali za úlohu navariť obed za 5 EUR. Od supervízora obdržali letáčky zo supermarketov s cenami rôznych potravín. V rámci tohto si precvičili matematiku, súčasne sa naučili pracovať s cenovými ponukami a mali aj praktické skúsenosti z prípravy jedla.

- KC Rankovce – Deti dokázali vďaka finančnému vzdelávaniu ušetriť peniaze z vreckového a prispieť na výlet alebo návštevu kina organizovanú komunitným centrom. Dokonca sa samé automaticky pýtajú, koľko peňazí si majú na daný výlet nasporiť.
- Všetky KC realizovali tzv. BUS projekt⁸. Deti si samé navrhli malý projekt, ktorý následne zrealizovali (napríklad výlet alebo zber odpadkov v obci a výsadbu kvetov). Pri príprave výletu navrhli, čo chcú navštíviť, stanovili jeho trasu, zabezpečili si lístky a prakticky tento výlet uskutočnili. Zlepšili sa tak v práci s internetom, naučili sa pripraviť si rozpočet a ešte mali aj odmenu v podobe nových zážitkov.

Pozoruhodným výsledkom tejto aktivity je dosiahnutie porovnateľných vedomostí rómskych detí zúčastnených na tomto vzdelávaní ako majú nerómske deti. Toto hodnotenie vychádza z výsledkov testu, ktorý bol (bez prípravy) vykonaný v štandardnej triede v 7. ročníku na základnej škole v Starej Ľubovni. Deti tejto triedy mali porovnateľné výsledky s rómskymi deťmi, ktoré robili test na záver finančného vzdelávania v KC.

V nižšie uvedenej tabuľke sú uvedené počty žiakov, ktorí sa zúčastnili na záverečnom teste z Finančného vzdelávania v jednotlivých KC v rokoch 2013 a 2014:

Tabuľka č. 8: Výsledky záverečného testu z Finančného vzdelávania

KC	rok 2013		rok 2014	
	účastníci	úspešní	účastníci	úspešní
Stará Ľubovňa	13	13	8	8
Sabinov	10	10	9	9
Ostrovany	14	8	10	10
Spišské Podhradie	7	7	8	8
Rudňany	15	15	12	12
Krompachy	10	10	8	8
Rankovce	16	11	11	11
Šaca	9	9	7	7
Veľká Ida	12	12	12	12
Moldava nad Bodvou	13	13	5	5
Spolu	119	108	90	90

Zdroj: ETP Slovensko, marec 2015

Celkovo sa zúčastnilo na záverečných testoch 209 žiakov a z toho bolo úspešných 198 žiakov, čo predstavuje 94,74 %-nú úspešnosť. V roku 2014 bola zaznamenaná 100 %-ná úspešnosť. V roku 2013 nebola 100 %-ná úspešnosť iba v dvoch KC, a to v Ostrovanoch (neuspelo 6 žiakov) a v Rankovciach (neuspelo 5 žiakov).

V nasledovnej tabuľke je ukázaný sumárny počet účastí a vzdelávacích aktivít v rámci Finančného vzdelávania podľa jednotlivých KC v období rokov 2013 a 2014:

⁸ Projekty BUS boli financované zo zdrojov Nadácie pre deti Slovenska.

Tabuľka č. 9: Sumárny počet účastí a vzdelávacích aktivít v rámci Finančného vzdelávania v období rokov 2013 a 2014

Lokalita	Počet účastí	Počet detí	Počet vzdelávacích aktivít	Priemerný počet detí na jednej aktivite
Košice-Šaca	904	44	101	9
Krompachy	390	50	74	5
Moldava	996	69	95	10
Ostrovany	690	92	93	7
Rankovce	808	80	82	10
Rudňany	1298	89	88	15
Sabinov	851	114	84	10
Spišské Podhradie	522	84	84	6
Stará Ľubovňa	762	78	90	8
Veľká Ľada	884	81	89	10
Celkový súčet	8105	781	880	91

Zdroj: ETP Slovensko, marec 2015

Z vyššie uvedených údajov je vidieť, že aj napriek vysokému počtu detí, ktoré sa aspoň raz zúčastnili na finančnom vzdelávaní (spolu 781 detí), sa pravidelne zúčastňovali len v omnoho nižšom počte. Priemerná účasť bola približne 11 detí na každom Finančnom vzdelávaní. Podobne ako pri iných aktivitách, aj na Finančnom vzdelávaní si v priebehu roka 2012 deti aj rodičia len zvykali na fungovanie KC. Neskôr sa prirodzene alebo s pomocou VKC vytvorili skupinky detí, ktoré prejavovali najväčší záujem o vzdelávanie a chodili na aktivity pravidelne. Po ukončení celého vzdelávacieho modulu, ktorý trval jeden školský rok, sa deti na aktivite menili. Ku koncu školského roka 2014/2015 absolvuje Finančné vzdelávanie tretia skupinka detí.

Faktory, ktoré brzdia resp. napomáhajú pri dosahovaní očakávaných výsledkov aktivity

Jedným z dôležitých faktorov, ktoré pomáhali dosiahnutiu pozitívnych výsledkov, bolo profesionálne vypracovanie príručky „Finančné vzdelávanie“, ktorá podrobne popisuje učebné aktivity a postup na vyučovaní. Prostredníctvom toho mohli učitelia na praktických ukážkach efektívne vyučovať a tým dosiahnuť vyššie popísané výsledky. Dôležitú úlohu zohrávala aj kreativita učiteľov.

Ako hlavnú brzdú tejto aktivity je možné označiť finančnú nevzdelanosť rodičov a ich neochotu to zmeniť. Deti potom v rámci rodiny nemajú možnosť svoje poznatky realizovať.

Individuálny príklad osoby z cieľovej skupiny, u ktorej sa prejavilo úspešné pôsobenie aktivity

Ladislav so svojou staršou sestrou Dorotou pravidelne navštevoval hodiny finančného vzdelávania v komunitnom centre v Podsadku (Stará Ľubovňa), kde sa v rámci vzdelávacieho cyklu učil využívať poznatky, zručnosti a skúsenosti na efektívne riadenie vlastných finančných zdrojov. Napríklad výučbová hodina, Téma: 3. Práca ako nástroj získavania peňazí, 3a. Spôsoby získavania peňazí, kde žiaci mali vedieť jasne formulovať svoje sny a ciele, motivovala Ladislava - veľkého obdivovateľa IT technológii - nasporiť si (spolu so sestrou) z vreckového na externú pamäť ako doplnok už k málo výkonnému počítaču u nich doma.

Možnosti ďalšieho využitia danej aktivity / metódy sociálnej integrácie

Vzhľadom na dobrú skúsenosť s touto aktivitou je vhodné zaviesť túto formu vyučovania aj do učebného plánu ZŠ, hlavne tých, ktoré majú väčšinu žiakov z MRK. V praxi by mohli školy pracovať s už vytvorenou príručkou a využiť na konzultáciu supervízora a jednotlivých vyučujúcich.

Tiež je vhodné zapojiť do finančného vzdelávania aj dospelých z MRK.

3.5 Mosty z chudoby

Podrobný opis aktivity

Semináre Mosty z chudoby boli zrealizované vo všetkých desiatich lokalitách, v ktorých sa nachádza KC, ako súčasť aktivity 3 Budovanie kapacít a výmena skúseností medzi subjektmi zainteresovanými do riešenia sociálnej exklúzie detí a mládeže. Ako napovedá názov aktivity, cieľom Mostov z chudoby bolo oboznámiť účastníkov – sociálnych pracovníkov, učiteľov, zamestnancov samospráv, zástupcov Úradov práce, mestskej polície a Polície SR a ďalších ľudí, ktorí sa zapájajú do integrácie a zlepšenia životných podmienok obyvateľov sociálne znevýhodnených komunít – so základnými znakmi medzigeneračnej reprodukovanej chudoby, ktoré sú v rôznych komunitách spoločné.

Mosty z chudoby sú konceptom porozumenia chudoby a prístupu k riešeniu problémov chudoby. Tento koncept bol vyvinutý americkou organizáciou aha!Process, Inc. z USA a jej hlavnými predstaviteľmi Ruby Payne, Philip DeVol a Terie Smith. Cieľom Mostov z chudoby je transformácia myslenia a vnútorného chápania problematiky chudoby, čo umožňuje lepšie porozumenie, spoluprácu a riešenie problémov súvisiacich s chudobou pre všetky zainteresované skupiny a jednotlivcov.

Podľa Ruby Payne chudobu definujeme ako „mieru absencie zdrojov v živote jednotlivca“. Jedným zo zdrojov sú peniaze. Ostatnými zdrojmi sú emocionálna kapacita, duchovná sila, intelektuálna kapacita, sociálna úroveň, miera zdravia, osobná integrita, znalosť tzv. nepísaných pravidiel, pozitívne vzory, osobná vôľa a disciplína. Zamestnanci inštitúcií, ktorí prichádzajú do kontaktu s osobami zažívajúcimi chudobu, často predpokladajú, že ľudia žijúci v generačnej chudobe majú k dispozícii rovnaké zdroje, ako má stredná trieda. Keď chudobní zlyhávajú, veľmi často je ich konanie odsudzované bez pochopenia, ako hlboko ovplyvňuje ich rozhodovanie a konanie nedostatok niektorého alebo viacerých z vyššie uvedených zdrojov. Problémy v jednej oblasti zákonite vedú k problémom aj v oblastiach iných.

Konkrétnymi cieľmi seminára Mosty z chudoby bolo:

- Pochopiť príčiny chudoby (správanie jednotlivca, ľudský a spoločenský kapitál v komunite, vykorisťovanie, politicko-ekonomické usporiadanie);
- Porozumieť, čo je potrebné pre vybudovanie udržateľnej komunity;
- Predstaviť príklady skrytých pravidiel v rámci spoločenských tried;
- Analyzovať 9 zdrojov klienta / zamestnanca / študenta;
- Pochopiť, že uviaznutie v chudobe často súvisí s absenciou zdrojov;
- Identifikovať ako posilňovať zdroje;
- Vysvetliť schopnosti vyjadrovať sa, formy komunikácie a štruktúru príbehov vyjadrovaných ľuďmi zažívajúcimi chudobu, registre jazyka;
- Vysvetliť ako mentálne obrazy aktívne ovplyvňujú poznávacie a jazykové bariéry;
- Identifikovať princípy na dosiahnutie lepších výsledkov v práci s jednotlivcami z prostredia generačnej chudoby;
- Porozumieť rodinnej štruktúre a z toho vyplývajúcim formám správania sa ľudí zažívajúcich generačnú chudobu.

Podstatou Mostov z chudoby je ich zameranie na ekonomické a nie na rasové či kultúrne odlišnosti. Seminár obsahoval teoretickú aj praktickú časť, vrátane príkladov dobrej praxe a diskusie.

Hlavné výsledky aktivity

Celkovo sa semináru Mosty z chudoby zúčastnilo 113 osôb v 10-tich lokalitách. Z pohľadu hodnotiteľov prispel tento seminár k zmene postojov a odbúraníu stereotypov jeho účastníkov, čo je však ťažko merateľné. Na základe rozhovorov s účastníkmi seminárov Mosty z chudoby je možné konštatovať, že toto vzdelávanie je vo všeobecnosti považované za užitočné. Účasť bola prínosná najmä pre osoby, ktoré majú menej skúseností s prácou s rómskymi komunitami. Ľudia, ktorí pracujú s ľuďmi zažívajúcimi generačnú chudobu alebo s ľuďmi, ktorí žijú v medzigeneračne reprodukovanej chudobe dlhšie, ocenili tento seminár viac ako platformu pre diskusiu a networking než zdroj nových informácií.

Faktory, ktoré brzdia resp. napomáhajú pri dosahovaní očakávaných výsledkov aktivity

Dôležitý je výber lektorov s praktickými skúsenosťami na Slovensku. Výsledok vzdelávacej aktivity je ovplyvnený aj postojom, osobným záujmom a motiváciou osoby, ktorú daná inštitúcia vyšle na seminár.

Individuálny príklad osoby z cieľovej skupiny, u ktorej sa prejavilo úspešné pôsobenie aktivity

Individuálny príklad nebol identifikovaný.

Možnosti ďalšieho využitia danej aktivity / metódy sociálnej integrácie

Koncept Mosty z chudoby je zainteresovanými osobami vnímaný ako súčasť inovatívneho prístupu presadzovaného ETP Slovensko. Je vhodné ďalej generovať a prezentovať nové myšlienky o vzťahoch Rómov a Nerómov s dôrazom na hlbšie pochopenie rómskej komunity a vnímanie Rómov cez prizmu ľudskosti a lásky, najmä voči deťom. Lektori by mali venovať zvýšenú pozornosť prenositeľnosti a prispôbeniu tohto prístupu na Slovensko, keďže mnohí ľudia prejavujú nedôveru voči uplatniteľnosti zahraničných metód v SR.

3.6 Mentorský program

Podrobný opis aktivity

Mentorský program spadá pod aktivitu 2 Budovanie kapacít poskytovateľov sociálnych služieb pre deti a mládež z MRK a aktivitu 5 Poskytovanie asistencie – budovanie vedomostného potenciálu – detí a mládeže zo sociálne vylúčených lokalít.

V rámci aktivity 2, ktorá je zameraná na vzdelávanie pracovníkov a spolupracovníkov KC, absolvovali budúci mentori prípravné vzdelávanie s názvom Projektová škola. Tréning mentorov bol určený pre tie osoby, ktoré prejavili záujem pomôcť rómskym deťom a mládeži vymaniť sa z chudoby. Cieľom tejto vzdelávacej aktivity bolo pripraviť budúcich mentorov na pravidelnú prácu s deťmi. Pre uľahčenie ich práce bola vytvorená príručka s názvom „Proces premeny“⁹.

V rámci každého KC pôsobili piati mentori (výnimkou boli Rudňany, kde sa podarilo obsadiť iba dve pozície mentorov). Išlo o osoby z rôznych profesií, napríklad terénni sociálni pracovníci, učitelia, vychovávatelia a pod., ktorí vykonávali prácu mentora popri svojom bežnom povolaní.

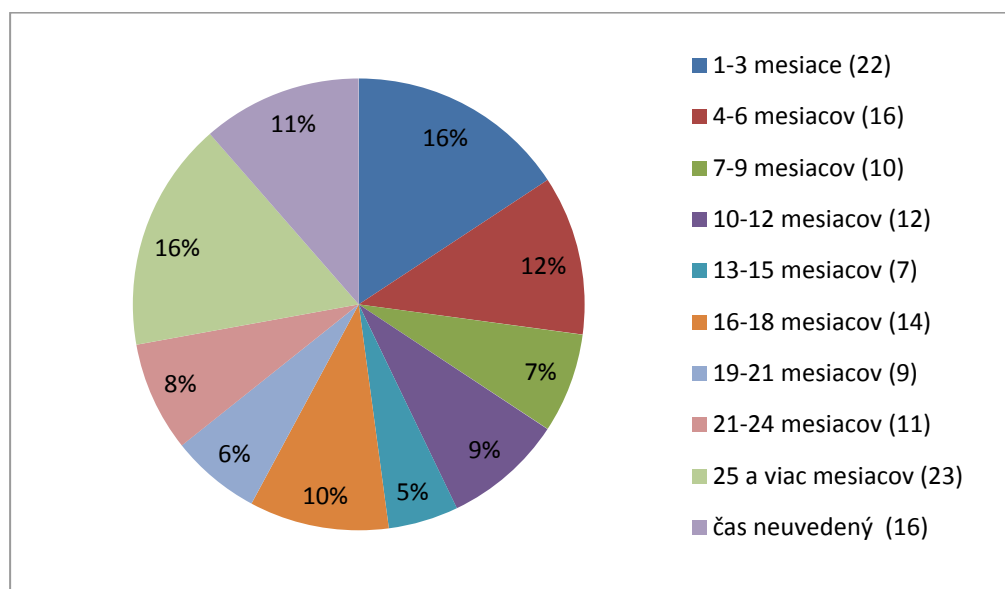
⁹ Príručka Proces premeny bola vytvorená v rámci projektu 'Premosťovanie komunit na Strednom a východnom Slovensku'.

Väčšina z nich mala vysokoškolské vzdelanie prvého alebo druhého stupňa. Najviac mentorov bolo vo veku 30 – 40 rokov. Jednotliví mentori mali pod dohľadom 2 deti a venovali sa im podľa potreby a svojich možností, minimálne však 2 hodiny týždenne. Napriek tomu, že v rámci projektu boli na stretnutia mentorov s deťmi určené len 2 hodiny týždenne, niektorí mentori sa svojim chránencom venovali viac dní v týždni po skončení školského vyučovania.

Cieľovou skupinou mentorského programu sú deti II. stupňa základných škôl. Deti do mentorského programu vyberali VKC, pričom vybrané boli len tie deti, ktoré prejavili záujem a ich rodičia to odsúhlasili. Mentorovaným deťom bola venovaná intenzívna starostlivosť s cieľom dokončenia úplného základného vzdelania a prihlásenia sa na SŠ. Mentori však pracovali s deťmi nielen na zlepšení ich prospechu v škole, ale učili ich ako sa správať v rôznych situáciách, ako tlmiť svoju agresivitu, riešili s nimi ich osobné problémy a tiež sa starali aj o ich voľnočasové aktivity. Podporovali ich osobnostný rast, rozvíjali ich talent, schopnosti a zručnosti. Snažili sa prebudiť v nich sny a ambície, húževnatosť a vytrvalosť, aby si uvedomili, že môžu prekonať prekážky a niečo dokázať. Zároveň sa deti učili systematicky pracovať – pripravovať sa do školy. Mentori sa tiež spájali a organizovali spoločné výlety pre skupinky chránencov.

Mentorským programom prešlo spolu 140 detí. Ako je ukázané v grafe č. 1, dĺžka ich zapojenia do mentorského programu bola rozdielna:

Graf č. 1: Dĺžka zapojenia detí do mentorského programu

Zdroj: Interné vyhodnotenie Mentorského programu realizovaného ETP Slovensko, január 2015

Hlavné výsledky aktivity

Zainteresované osoby, s ktorými boli vykonané rozhovory, vítajú túto činnosť KC a zhodujú sa v tom, že pozitívne ovplyvňujú návyky a správanie detí, ktoré sú zaradené do mentorského programu a zúčastňujú sa ho pravidelne. Zmyslom mentorského programu je pomôcť deťom z málopodnetného prostredia pripraviť sa na život v prostredí strednej triedy.

Za hlavné výsledky možno označiť:

- zlepšenie prípadne nezhoršenie prospechu (podrobnejšie v kapitole 4.5 Dopad),
- motivácia detí pokračovať vo vzdelávaní na strednej škole (podrobnejšie v kapitole 4.5 Dopad),
- zlepšenie celkového správania,
- motivácia detí vymaniť sa zo života v sociálne znevýhodnenej lokalite.

Vplyv mentorského programu na záškoláctvo sa nepodarilo preukázať (viac v kapitole 4.5 Dopad). Za výsledok v širšom zmysle je možné považovať fakt, že mentorované deti pravidelne vychádzajú z komunity a stretávajú sa so vzdelanými dospelými. Výsledky mentorského programu nemožno striktno ohraničiť len na mentorované deti, nakoľko mnohí so sebou priviedli aj kamarátov. Napr. v Rankovciach začali títo sprevádzajúci kamaráti počas mentorských stretnutí pravidelne čítať knižky. Mentorský program ovplyvňuje aj majoritné obyvateľstvo – mentorov, a to prostredníctvom ich zážitkov s chránencami.

V januári 2015 uskutočnilo ETP Slovensko internú evaluáciu Mentorského programu, v rámci ktorej 70 chránencov vo všetkých desiatich lokalitách odpovedalo na dotazníkový prieskum. Celkové hodnotenie mentorov deťmi sa pohybovalo v intervale 1 – 2 (známka ako v škole) s výnimkou Veľkej Idy, kde deti ohodnotili mentorov priemernou známkou 3,6¹⁰. Prevažná väčšina detí potvrdila, že sa zlepšil ich prospech v škole, že sa s mentormi rozprávali o veciach, ktoré ich zaujímajú, že chcú ďalej študovať na strednej škole a že sa chcú aj naďalej stretávať so svojím mentorom.

Faktory, ktoré brzdia resp. napomáhajú pri dosahovaní očakávaných výsledkov aktivity

Lepším výsledkom tejto iniciatívy bráni nevzdelanosť rodičov a ich celková apatia smerom k budúcnosti svojich detí. Napriek tomu však väčšina rodičov chce, aby ich deti boli mentorované a dosiahli viac ako oni.

Podľa slov mentorov sa osvedčili stretnutia s dvomi deťmi súčasne. Uľahčí sa tým komunikácia a odbúra sa ich ostych.

Veľkým problémom bolo dodržanie dohodnutého času stretnutia zo strany chránencov. Mentori museli opakovane stanovovať nové termíny a učiť deti dodržiavať ich.

Efekty mentoringu sú znižované odchodmi mnohých detí spolu s ich rodinami do zahraničia, najmä do Veľkej Británie. Naruší sa tým nielen mentorský program, ale aj celý systém výchovy dieťaťa. V mnohých prípadoch deti v zahraničí nechodili do školy, takže sa po návrate nevedeli opätovne začleniť do výučby. Tiež sa tým spravidla zhoršilo ich správanie. Na druhej strane, viaceré deti, ktoré sa vrátili z Veľkej Británie, dokázali s evaluátormi plynulo komunikovať v anglickom jazyku.

Problematická je aj zmena mentorov, ku ktorej dochádzalo z rôznych dôvodov (napr. odchod na materskú dovolenku, zmena bydliska, práca na plný úväzok pre inú organizáciu alebo aj v rámci projektu). Nie je jednoduché ich nahradiť, nakoľko noví mentori si musia opätovne získavať dôveru detí a ich rodičov.

Individuálny príklad osoby z cieľovej skupiny, u ktorej sa prejavilo úspešné pôsobenie aktivity

Vladimír pochádza z chudobnej rodiny z osady v Moldave nad Bodvou. So svojou rodinou a súrodencami žije v nepriaznivých podmienkach v chatrči. Jeho rodičia ukončili len spojenú špeciálnu základnú školu. Vlado bol jedným z tých, ktorý bol od začiatku zapojený do mentorského programu. Na začiatku spolupráce s mentorom Otom Horváthom bol Vlado v situácii, že nedokázal ukončiť povinnú školskú dochádzku a základnú školu ukončil v nižšom ako deviatom ročníku. Vďaka pravidelnému stretávaniu sa a motivačným rozhovorom s mentorom, doučovaním, ale aj stretávaním na rôznych mimoškolských aktivitách je dnes Vladimír študentom elokovanej triedy v dvojročnom odbore - technické služby v autoservise. Tento mladý človek je v súčasnosti vzorom pre ostatných. Sníva o tom, že si nasporí a potom absolvuje kurz a zloží skúšky na oprávnenie viesť motorové vozidlo.

Denis je mladý rómsky chlapec, ktorý žije v rómskej osade vo Veľkej Ide. Denis je sirota a žije spolu so svojou staršou sestrou, ktorá sa okrem svojich dvoch detí a ďalších dvoch súrodencov

¹⁰ Nepodarilo sa zistiť dôvod nízkeho hodnotenia.

vzorne stará aj o Denisa. Všetci spolu žijú v nájomnom byte. Aj vďaka mentorskému programu a úprimnému záujmu mentorky o Denisa. V súčasnosti Denis navštevuje SOŠ Ostrovského – odbor športový manažment v Košiciach. V budúcnosti by sa rád stal športovcom. Do školy chodí veľmi rád a rád sa učí. Pre Denisa bolo veľkou zmenou začať študovať na strednej škole v Košiciach. Musel si zvyknúť na pravidelné dochádzanie do školy a na nový kolektív, ktorý tvorí nerómska mládež. Spolužiaci ho však prijali a do kolektívu sa začlenil bez väčších problémov aj vďaka podpore zo strany mentorky. Denis usiluje o to, aby si zlepšil známky na koncoročnom vysvedčení. Mentorka má s Denisom vybudovaný pozitívny a priateľský vzťah. Aj prostredníctvom mentorského programu sa Denis stal menej hanblivým, komunikatívnym, odvážnejším a snaží sa zmeniť spôsob svojho života. V budúcnosti nechce žiť v rómskej osade ako jeho rovesníci. Rád by mal svoj dom, kde by žil so svojou rodinou.

Nikola, ktorá vyrastá v Ostrovanoch, v siedmom ročníku prepadala z ôsmich predmetov. Aj vďaka mentorskému programu si začína uvedomovať význam vzdelávania a v 9. ročníku už nechce mať žiadne štvorky. Pripravuje sa na vystúpenie na Hviezdoslavovom Kubíne.

Možnosti ďalšieho využitia danej aktivity / metódy sociálnej integrácie

Podľa vyjadrenia osôb zainteresovaných na projekte je potrebná sústavná práca s deťmi tejto vekovej kategórie. Stretnutia mentorov s deťmi v rozsahu 2 hodiny týždenne sú nepostačujúce. Je potrebné venovať sa im takmer každý deň školského vyučovania, nakoľko doma na to nemajú podmienky (napr. v zimných mesiacoch nemajú svetlo – nemajú zavedenú elektrinu, mnohí rodičia nevedia písať a počítať, v oblasti Moldavy deti nevedia po slovensky a pod.). V puberte je potrebná zvýšená pozornosť a vysvetľovanie, nakoľko v tomto období svojho vývoja deti strácajú záujem o mentorovanie.

Je potrebné posilniť spoluprácu medzi mentormi a školou. Pri súčasnom systéme škola nevie, ktoré deti sú mentorované (s výnimkou prípadov, keď mentormi sú učitelia), takže pri problémoch sa škola obracia na rodičov, aj keď by bola v niektorých prípadoch efektívnejšia intervencia zo strany mentora.

Kľúčovou výzvou nielen pre mentorský program, ale pre všetky projekty zamerané na rómske deti a mládež, je – vzhľadom na veľký vplyv rómskej rodiny a nepísané pravidlá jej fungovania – zapojenie rodičov, prinajmenšom matiek. Niekoľko námetov na spôsob ich zapojenia je uvedených v časti 6 Odporúčania.

4 Hlavné zistenia

4.1 Relevantnosť

Snahou realizátora projektu ETP Slovensko je komplexne riešiť problematiku rómskych komunít vo všetkých lokalitách, kde pôsobí, čím významne zvyšuje relevantnosť jednotlivých intervencií. Projekt 'Komunita na ceste k prosperite' nadväzuje na predchádzajúce projekty a praktické skúsenosti ETP Slovensko s poskytovaním sociálnych služieb a neformálnym vzdelávaním v komunitných centrách¹¹. Dobré meno ETP Slovensko potvrdili partneri projektu svojím záujmom pokračovať v spolupráci týkajúcej sa marginalizovaných komunít s týmto subjektom. V rámci projektu 'Komunita na ceste k prosperite' boli vypracované a podané ďalšie žiadosti o grant. Z celkového počtu 35 podaných žiadostí bolo do apríla 2015 schválených 22 žiadostí v celkovom objeme 1 757 900 EUR¹², vďaka čomu bol resp. bude projekt 'Komunita na ceste k prosperite' rozšírený o ďalšie komplementárne a nadväzujúce aktivity. Zvyšuje sa tým nielen relevantnosť projektu, ale aj udržateľnosť výsledkov a vyškoleného personálu.

Vysokú relevantnosť projektu potvrdili v osobných rozhovoroch s hodnotiteľmi všetky interviewované osoby. Panuje medzi nimi jednoznačná zhoda na zmysluplnosti a užitočnosti projektu v takej podobe, ako je implementovaný. Väčšina zainteresovaných osôb nedokázala navrhnúť zlepšenia v spôsobe realizácie projektu, čo tiež signalizuje dobré nastavenie projektu.

Projekt je v súlade s hlavnými strategickými a plánovacími dokumentmi v oblasti MRK, a to najmä s týmito:

- Revidovaný národný akčný plán Dekády začleňovania rómskej populácie 2005 – 2015 na obdobie rokov 2011 – 2015 uznesením č. 522/2011 z 10.08.2011;
- Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 schválená Uznesením vlády Slovenskej republiky č. 1/2012 z 11.01.2012;
- Strednodobá koncepcia rozvoja rómskej národnostnej menšiny v SR.

Relevantnosť pilotných aktivít v komunitných centrách, ktoré sú realizované ETP Slovensko a inými subjektmi samosprávy a tretieho sektora, bola potvrdená schválením národného projektu Komunitné centrá (OP Zamestnanosť a sociálna inklúzia 2007 – 2013). Zapojenie jednotlivých lokalít do národného projektu je podrobnejšie zanalyzované v časti 4.4 Udržateľnosť.

Relevantnosť PR a vzdelávacích aktivít (najmä semináre sociálneho bývania) pre zástupcov orgánov štátnej správy, samosprávy a donorov bola potvrdená zakomponovaním podpory mikropôžičkových programov zameraných na podporu svojpomocnej výstavby obydľí do Operačného programu Ľudské zdroje 2014 – 2020. Podrobnejšie informácie sú uvedené v časti 4.2 Efektívnosť/účinnosť.

¹¹ Medzi najvýznamnejšie z nich patrí projekt 'Premosťovanie komunít na strednom a východnom Slovensku', ktorý bol realizovaný zo zdrojov Finančného mechanizmu EHP, Nórskeho finančného mechanizmu a štátneho rozpočtu SR v rokoch 2009 – 2011. Projekt bol realizovaný v 12-tich komunitných centrách (Stará Ľubovňa, Nálepko, Moldava nad Bodvou, Šimonovce, Hodejov, Ostrovany, Spišské Podhradie, Rudňany, Veľký Blh, Kokava nad Rimavicou, Jesenské a Sabinov), pričom poskytoval neformálne vzdelávacie aktivity pre Rómske deti, mládež aj dospelých. Projektové aktivity tiež zahŕňali vzdelávanie pracovníkov inštitúcií, ktoré prichádzajú do kontaktu s Rómami, a spoluprácu na výstavbe bytov nižšieho štandardu v dvoch obciach: Hodejov a Moldava nad Bodvou. Spolu bolo postavených 8 + 12 = 20 bytov.

Projekt 'Šanca pre Rómov' bol implementovaný v rokoch 2011 – 2013 v komunitnom centre Košice – Šaca. Bol zameraný na neformálne vzdelávanie a pomoc Rómom pri uplatnení sa na trhu práce.

V rámci projektu 'Malými krokmi na ceste k prosperite' boli pre MRK v Hodejove, Spišskom Podhradí, Starej Ľubovni, Ostrovanoch a Košiciach - Šaci realizované teoretické a praktické kurzy s environmentálnou a stavebnou tematikou.

V niektorých lokalitách realizovalo ETP Slovensko v spolupráci s Habitat for Humanity International od roku 2008 mikropôžičkový program. Napr. v Ostrovanoch boli mikropôžičky pridelené 110-tim rodinám. V Rankovciach mikropôžičkový program naštartoval svojpomocnú výstavbu šiestich rodinných domov. V decembri 2014 už boli štyri nové domy legálne obývané.

¹² V tejto sume nie sú započítané projekty s celkovým rozpočtom 228 tis. EUR podporené v rámci národného projektu Komunitné centrá, ktoré ETP Slovensko priamo pomohlo napísať alebo povzbudilo jednotlivé samosprávy k predloženiu žiadosti o zaradenie do národného projektu. Viac v časti 4.4 Udržateľnosť.

4.2 Efektívnosť/účinnosť

Očakávané výsledky projektu 'Komunita na ceste k prosperite' boli zadané prostredníctvom Logickej matrice, ktorá je prílohou č. 3 k Zmluve o realizácii projektu. Intervenčná logika projektu pozostáva z aktivít, výsledkov, účelu a celkových cieľov. Ich dosiahnutie je merané pomocou ukazovateľov výstupov, účelu a celkových cieľov.

K 31.12.2014 boli podľa Výročnej správy o projekte (PAR) dosiahnuté a prekročené cieľové hodnoty všetkých indikátorov výstupov:

Tabuľka č. 10: Stav plnenia indikátorov výstupov

Plánované výstupové ukazovatele	Dosiahnuté výstupové ukazovatele
90 pracovníkov KC absolvovalo do roku 2015 vhodné kurzy súvisiace s poskytovaním komplexných sociálnych služieb deťom a mládeži v marginalizovaných rómskych komunitách, z čoho je 10 vedúcich KC, 50 mentorov a 30 tútorov.	125 pracovníkov ETP Slovensko absolvovalo kurzy súvisiace s poskytovaním komplexných sociálnych služieb deťom a mládeži v marginalizovaných rómskych komunitách, z čoho je vedúcich KC 14, 4 asistenti vedúcich KC, 53 mentorov, 38 tútorov, 15 ďalších pracovníkov KC.
300 zástupcov zúčastnených organizácií vyškolených do roku 2015 za účelom získania zručnosti a schopnosti pre prácu s MRK.	312 zástupcov partnerských inštitúcií bolo vyškolených za účelom získania zručnosti pre prácu s MRK.
Minimálne 10 návrhov projektov zameraných na zlepšenie sociálnych a ekonomických podmienok pre marginalizované komunity pripravených a predložených príslušným inštitúciám.	Projektový tím pripravil v spolupráci s partnermi a budúcimi partnermi 27 návrhov projektov a predložil ich relevantným inštitúciám.
10 KC je zariadených do roku 2014 PC, fotoaparátmi a inými prostriedkami umožňujúcimi realizáciu kurzov a školení organizovaných príslušnými KC.	10 KC je zariadených a vybavených PC, fotoaparátmi a inými prostriedkami umožňujúcimi realizáciu kurzov a školení organizovaných príslušnými KC.
V roku 2014 má 6000 detí a adolescentov z MRK prístup k službám poskytovaným v KC (kurzy a pomoc - predškolská a školská príprava, mentorovanie a tútorovanie, 3 mimoškolské aktivity).	7 754 detí a adolescentov z MRK má prístup k službám poskytovaným v KC (predškolská príprava a školská príprava mentorovanie a tútorovanie, 3 mimoškolské aktivity).
70% zapísaných detí a adolescentov ukončí aspoň jeden kurz/aktivitu organizovanú KC.	91 % detí a adolescentov zapísaných na aktivity Finančné vzdelávanie a Zdravotná osвета organizované KC tieto aktivity ukončilo záverečným testom.

Zdroj: Výročná správa o projekte (PAR) 'Komunita na ceste k prosperite' k 31.12.2014, ETP Slovensko

Splnený bol tiež ukazovateľ účelu 'Rozšírenie siete Komunitných centier a poskytovania sociálnych služieb deťom a mládeži z marginalizovaných komunít' - v roku 2012 boli zriadené 3 nové KC, takže celkový počet KC bol desať. Ostatné indikátory účelu a celkových cieľov projektu majú cieľové hodnoty nastavené pre rok 2015 alebo 2017, čo presahuje rámec tejto evaluácie. V ďalšom texte sú podrobne zodpovedané jednotlivé evaluačné otázky.

Do akej miery sa podarilo dosiahnuť ciele uvedené v Projekte (zvýšená vnútorná obroda u detí a mládeže z rizikových skupín obyvateľov, skvalitnenie sociálnych služieb a vzdelávania poskytovaných v KC)?

Na zvýšenie vnútornej obrody u detí a mládeže z rizikových skupín obyvateľov, skvalitnenie sociálnych služieb a vzdelávania bola zameraná najmä aktivita č. 5 Poskytovanie asistencie – budovanie vedomostného potenciálu – detí a mládeže zo sociálne vylúčených lokalít.

Miera dosahovania cieľov projektu je v prvom rade podmienená počtom zapojených detí a adolescentov z MRK. Od začiatku projektu do 31.12.2014 sa minimálne na jednej aktivite zúčastnilo 4219 detí. Prístup k službám KC má 7 754 detí, čo je takmer o 30 % viac než bolo

plánované. Intenzita zapojenia jednotlivých detí je samozrejme rozdielna – od jednej účasti až po najvyšší počet účasti 790, ktorý mala 14-ročná Viktória Adamová navštevujúca KC v Košiciach – Šaci. Celkovo však možno zovšeobecniť poznatok VKC, že po počiatočnom vysokom záujme detí sa vykryštalizovali skupinky, ktoré sa pravidelne zúčastňovali na vzdelávacích programoch. Jadro detí a mládeže, ktorí najviac benefitovali z fungovania KC, tvorí 439 detí so 100 alebo viac účasťami na aktivitách, a 140 detí, ktoré boli zapojené do mentorského programu (tieto dve skupiny sa čiastočne prekrývajú).

Nosné vzdelávacie aktivity projektu sú rozpracované vo forme prípadových štúdií v kapitole 3. Každá prípadová štúdia analyzuje výsledky daného vzdelávania ako aj faktory ovplyvňujúce jeho úspešnosť. V ďalšom texte sú zosumarizované základné informácie o hlavných aktivitách KC.

Vzdelávanie detí bolo realizované prostredníctvom VKC (v niektorých obciach aj asistentov VKC), mentorov a tútorov, pričom ich práca bola podporovaná a vedená supervízormi. Toto vzdelávanie bolo rozdelené do nasledujúcich častí:

- Predškolská príprava;
- zdravotná osveta;
- finančné vzdelávanie;
- nové horizonty;
- mentorský program;
- nízkoprahové aktivity - doučovanie a príprava na vyučovanie.

Predškolské vzdelávanie bolo zamerané na praktickú prípravu detí z MRK vo veku od 3 do 6 rokov pred nástupom na ZŠ. VKC a AVKC, ktorí toto vzdelávanie viedli, využívali pri práci s deťmi aj metódy: Feuersteinove Inštrumentálne obohacovanie, Grunnetaget a Montessori. Predškolská príprava bola realizovaná v rozsahu 4 hodiny denne, pričom deti boli rozdelené do dvoch skupín podľa veku 3-4 ročné a 5-6 ročné.

Finančné vzdelávanie bolo vedené podľa vypracovanej metodologickej príručky a bolo určené deťom vo veku 10 – 14 rokov. Účastníci ukončili vzdelávanie na konci školského roku testom pod vedením supervízora. Miera úspešnosti bola 95 %.

Zdravotná osveta bola vyučovaná podľa spracovanej metodiky a bola určená pre deti vo veku 10 – 14 rokov. Realizovala sa 1x týždenne po 2 hodiny. Túto činnosť taktiež účastníci ukončili na konci školského roku testom pod dohľadom supervízorky. Miera úspešnosti dosiahla 88 %.

Vzdelávacia aktivita Nové horizonty bola zameraná na osobnostný rozvoj detí a bola vykonávaná podľa spracovanej metodiky. Zúčastňovali sa jej deti vo veku 10 – 14 rokov 1x týždenne 2 po hodiny.

Mentorský program vykonávali mentori, ktorí sa individuálne venovali dvom chránencom, pričom stretnutia prebiehali minimálne 1x týždenne po 2 hodiny. Najčastejšie doučovanými predmetmi boli slovenský jazyk a matematika.

Vnútorňa obroda u detí a mládeže z rizikových skupín obyvateľov sa rozvíjala aj prostredníctvom pravidelných krúžkových činností, ktoré viedli tútori. V rámci tejto aktivity sa deti mohli realizovať v týchto oblastiach ako napr. počítače, čitateľský krúžok, tvorivé dielne, dramatický krúžok, krúžok šikovných rúk, športové hry, remeselné zručnosti, hudba, spev, tanec a iné.

Sociálne poradenstvo bolo čiastočne realizované v rámci mentorského programu a čiastočne prostredníctvom intervencií sociálneho poradenstva a terénnej práce. VKC vykonávali túto činnosť podľa potreby a aktuálnej situácie. Niektoré KC mali určené hodiny, kedy dospelí chodili do KC. VKC a ich spolupracovníci im pomáhali písať administratívne žiadosti, vysvetľovali im došlú úradnú poštu, ako fungujú splátkové kalendáre a prípadne aj poradili, ako riešiť rodinné problémy, vrátane zdravotných (napr. čo robiť, keď deti majú vší). V KC, kde sa sociálne poradenstvo a práca v teréne zo strany VKC realizovala iba v prípadoch krízovej intervencie, bol

upravený mesačný plán práce tak, aby zohľadňoval prítomnosť pravidelnej terénnej sociálnej práce financovanej v rámci národného projektu Terénna sociálna práca.

Aké je vnímanie cieľovej skupiny Projektu (marginalizovaných Rómov) vo vzťahu k prínosu Projektu (i) k vzdelanostnej úrovni detí, a (ii) ku kultúrnemu a sociálnemu životu komunity (posilneniu kultúrneho a spoločenského života)?

Na základe osobných rozhovorov, ktoré hodnotitelia vykonali vo všetkých lokalitách s výnimkou Krompách (KC bolo v čase návštevy evaluátorov zatvorené z dôvodu rekonštrukcie), je možné konštatovať, že rómske deti aj ich rodičia vnímajú a oceňujú fungovanie KC.

Prínos k vzdelanostnej úrovni detí

Rodičia menších detí oceňujú najmä predškolskú prípravu, a to aj preto, že pobyt detí v KC je bezplatný. Deti sa naučia hygiene, samoobslužným činnostiam a zlepšia sa v jemnej motorike. Majú lepšiu slovnú zásobu, lepšiu sústredenosť a lepšie rozumejú po slovensky. Mnohí rodičia si želajú, aby ich deti mohli v KC tráviť viac času, keďže vedia, že deti sa učia a vzdelávajú. Za dôležité považujú tiež adaptovanie detí na nové prostredie.

Dôležitosť zamestnanosti rodičov ku vzťahu ku činnostiam KC je vidieť vo Veľkej Ide, kde je zamestnaných niekoľko desiatok rómskych obyvateľov v U.S. Steel Košice. Títo rodičia vzhľadom k tomu, že aj oni sami si musia plniť svoje povinnosti v zamestnaní, vedú svoje deti k pravidelnej návšteve KC a pravidelnému režimu dňa.

Rodičia si tiež uvedomujú, že staršie deti sa zlepšili v učení a zvykli si na pravidelnosť prípravy na vyučovanie, takže sami posielajú deti do KC. Príklad z Rankoviec potvrdzuje celkový dojem hodnotiteľov, že v niektorých rodinách sa začínajú inak pozeráť na vzdelanie: keď Nikolas, ktorý bol zapojený do mentorského programu, začínal chodiť na strednú školu, jeho otec bol proti. Postupom času pochopil význam vzdelania a sám aktívne dohliada, aby syn nevynechával vyučovanie.

Brzdou rozvoja vzdelanostnej úrovne detí je nízka vzdelanosť mnohých rodičov, ktorí nechápu, že okrem iných vecí je dôležité učiť deti aj po slovensky. Medzi rodičmi sa nájdu aj osoby, ktoré si myslia, že pracovníci KC sú tam len preto, aby zarobili peniaze, a týmto názorom ovplyvňujú svoje okolie.

Staršie deti by chceli viac mentorov a aby s nimi trávili viac času. Veľký záujem je tiež o nízkoprahové aktivity a doučovanie. Medzi staršími deťmi prevláda pochopenie, že aktivity v KC im, resp. ich spolužiakom pomohli dostať sa na strednú školu, príp. dokončiť základné vzdelanie. Podľa ich vlastného vyjadrenia chápu dôležitosť dochádzky do školy a snažia sa nevynechávať školské vyučovanie.

Prínos ku kultúrnemu a sociálnemu životu komunity

Deti majú záujem navštevovať KC, sú za to vďačné a oceňujú láskavý a chápací prístup pracovníkov KC. Jednoducho a výstižne to formulovala pani Janka Ferková zo Sabinova, matka niekoľkých detí navštevujúcich KC: „Deti mi tu chodia s radosťou.“ Majú záujem pracovať v krúžkoch a keď sa niečo naučia, chcú vystupovať pred ľuďmi (tanec, spev, divadlo), čo je im v mnohých lokalitách pri rôznych príležitostiach umožňované. Majú záujem aj o zber liečivých bylín, rôzne akcie v prírode, športové súťaže atď. Do KC chodia radi a hlavne preto, že doma nemajú hračky. Deti zo Starej Ľubovne a dospeli z Rankoviec si želajú viac duchovnej práce.

Deti veľmi oceňujú činnosti, kde sa môžu samé realizovať. Medzi najobľúbenejšie činnosti zaraďujú plánovanie a samotnú realizáciu výletov, nákup potravín a následné varenie,

rozprávanie sa o životných situáciách prostredníctvom aktivity Nové horizonty a stretnutia s mentormi. Od mentorov očakávajú, že budú s nimi okrem vzdelávacích činností riešiť aj ich životnú situáciu. Za prínos k sociálnemu životu komunity je možné považovať aj to, že deti sú aj mimo školského prostredia v kontakte s Nerómami (pracovníkmi KC) a vytvárajú si s nimi kamarátske vzťahy.

Aké je vnímanie projektových aktivít medzi nerómskym obyvateľstvom?

Z pohľadu miest a obcí zapojených do projektu vládne vo všeobecnosti spokojnosť s jeho realizáciou. Zástupcovia samospráv vítajú každú aktivitu zameranú na rómske komunity a majú za to, že projekty tohto typu musia byť dlhodobé. Realizácia projektu v trvaní 2 – 3 roky je nepostačujúca. Podľa primátora Spišského Podhradia MVDr. Michala Kapustu sa „nesmie pretrhnúť nič. Aj keď bude v KC len jeden človek, rómske deti majú kam prísť.“

Celkovo primátori a starostovia hodnotia projekt kladne. Podľa ich názoru je vidieť, že pomáha zvýšiť vzdelanostnú úroveň detí, je lepšia prispôsobivosť detí pri nástupe do školy, zlepšili sa hygienické návyky, deti sú čistejšie, viac sa starajú o svoje okolie a zlepšila sa dochádzka do školy. Vidia výhodu v tom, keď je KC priamo v osade alebo v jej tesnej blízkosti. Primátor Spišského Podhradia vidí prínos KC pre nerómske obyvateľstvo aj v tom, že pomáha znížiť nezamestnanosť v meste – niekoľko rodín má pravidelný mesačný príjem za prácu v KC.

Pre školy, ktoré navštevujú deti z MRK, je každé doučovanie prínosom, nakoľko deti v predškolskom veku nemajú ani základné hygienické návyky (napr. nevedia čo je mydlo), veľmi slabú jemnú motoriku a nízke samoobslužné činnosti. Rodičia nedostatočne vychovávajú svoje deti a doma sa s nimi neučia. Niektorí učitelia a vedenie škôl sa snažia aktívne spolupracovať s KC a vzájomne konzultovať vzdelávacie aktivity (napr. čo by učitelia potrebovali, aby sa deti naučili v rámci predškolskej prípravy). V Košiciach Šaci sú KC a škola ponímané ako dva úzko prepojené subjekty. V Starej Lubovni je spolupráca vnímaná tak, že ak sa jednotlivé aktivity nebudú robiť spoločne, nedosiahne sa nič. Vo Veľkej Ide si cenia hlavne doučovanie a pomoc pri zápise do školy, komunikujú o tom, čo by potrebovala škola. Prostredníctvom KC je tiež lepšia spolupráca s rodičmi. V ostatných mestách a obciach je spolupráca školy a KC na nižšej úrovni (viac v časti 4.4 Udržateľnosť). Ako jeden z problémov vzájomného spolužitia a spoločných tried vidia pracovníci škôl a KC to, že viacerí rodičia nerómskych detí znevažujú deti z MRK pred svojimi deťmi.

Pedagógovia ZŠ, ktorí sa spoločne s pracovníkmi KC zúčastnili školenia FIE, nadobudli vedomosti, ktoré im pomohli pristupovať k práci s deťmi z MRK spôsobom, ktorý zohľadňuje špecifické potreby týchto detí. Je pre nich jednoduchšie pripravovať výučbu tak, aby z nej žiaci z MRK mohli benefitovať.

Z pohľadu zástupcov Košického samosprávneho kraja je tento projekt považovaný za najlepší zo všetkých realizovaných projektov pre MRK v oblasti predškolskej prípravy. Prešovský samosprávny kraj nepriamo potvrdzuje prínosy projektu prezentovaným názorom, že je potrebné zriadiť komunitné centrá vo všetkých obciach, kde žijú Rómovia.

Medzi nerómskymi obyvateľmi, ktorí sa priamo nestretávajú s aktivitami KC, sú vo všeobecnosti rozšírené dva názory:

- Pozitívny, kedy občania prezentovali skôr pochopenie, uznávajú výsledky práce s rómskou komunitou, a rozumejú, že v KC sa robia činnosti aj pre ich prospech. Oceňujú, že s deťmi sa pracuje, nebehajú bez dozoru po meste a sú zamestnané. Vnímajú, že deti sú čistejšie a slušnejšie sa správajú.
- Negatívny, resp. ľahostajný postoj, keď ľudia chápu tieto iniciatívy ako zbytočné a dištancujú sa od nich s tým, že ich sa to netýka. Nechápu, načo je v KC tak veľa ľudí, prečo sú zato platení, a že opäť sa niečo robí iba pre Rómov.

Nakoľko nebol vykonaný prieskum na dostatočne veľkej vzorke nerómskych obyvateľov, nie je možné povedať, ktorý z vyššie uvedených názorov je viac rozšírený.

V čom je fungovanie komunitných centier rovnaké vo všetkých 10 lokalitách a v čom je odlišné a špecifické a líši sa podľa lokalít, a to aj pokiaľ ide o supervízorov aktivít a ostatných pracovníkov KC, vrátane miestnych dobrovoľníkov a aktivačných pracovníkov?

Spoločnou črtou fungovania všetkých desiatich KC bol vysoký záujem detí o účasť na ponúkaných aktivitách, v mnohých prípadoch prevyšujúci kapacitu KC. KC boli pre deti bezpečným a príjemným miestom, radi tam trávili čas aj mimo organizovaných aktivít. Chodili tam len preto, aby tam boli. Mnohé (predovšetkým menšie) deti mali vytvorené citové väzby k pracovníkom KC, ktoré sa prejavovali spontánnymi prejavmi náklonnosti, dokonca aj v prítomnosti neznámych dospelých osôb – evaluátorov. Všetci rodičia, s ktorými mali evaluátori možnosť osobne hovoriť, potvrdili, že deti do KC chodia radi a že ich v tom podporujú. Spoločnou črtou všetkých desiatich KC je viditeľná snaha a vysoká osobná angažovanosť VKC, asistentov VKC, mentorov a tútorov. To isté platí aj pre všetkých supervízorov a manažérov projektu, s ktorými sa hodnotitelia stretli. Z opačného pohľadu sú rovnakým nedostatkom všetkých desiatich KC relatívne obmedzené priestory a personálne kapacity, najmä vysoká vyťaženosť VKC a obmedzený čas mentorov na stretnutia s chránencami. S tým súvisí aj relatívne krátka otváracia doba KC (do 16:30 – 17:00 hod.).

Z personálneho hľadiska bol projektový tím pomerne stabilný. K zmenám na poste VKC, ktorý bol najdôležitejším pre fungovanie KC a dosahovanie plánovaných výsledkov, došlo iba v troch lokalitách: v Starej Ľubovni (dvakrát) z dôvodu presunu VKC na inú pozíciu v rámci projektu (supervízor Predškolskej prípravy, špeciálny pedagóg), v Ostrovanoch (dvakrát) z dôvodu rozviazania pracovného pomeru dohodou a zo zdravotných dôvodov a v Sabinove (jedenkrát) z dôvodu rozviazania pracovného pomeru dohodou. Z hľadiska vzdelania musel mať VKC ukončené vysokoškolské vzdelanie alebo stredoškolské vzdelanie doplnené o dlhodobé skúsenosti v oblasti sociálnej práce. Pozícia asistent VKC bola vytvorená a obsadená v KC Rankovce, Košice - Šaca a Krompachy.

Osoby pracujúce na pozícii mentorov museli mať ukončené minimálne stredoškolské vzdelanie. Najčastejším hlavným povolaním mentorov bolo učiteľstvo a terénna sociálna práca. Plánovaný počet mentorov pre jedno KC bol 5. V KC Rudňany sa nepodarilo obsadiť plný počet mentorov. Celkový počet mentorov ku koncu roka 2014 dosiahol 53 osôb.

Na pozíciu tútorov navrhoval kandidátov VKC. Išlo najmä o terénnych sociálnych pracovníkov, asistentov terénnych sociálnych pracovníkov a zdravotných asistentov. V každom KC pôsobili traja tútori. Celkový počet tútorov ku koncu roka 2014 dosiahol 38 osôb.

Dobrovoľnícku službu ako nástroj Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny určený na aktivizáciu uchádzačov o zamestnanie a získanie praktických skúseností pre potreby trhu práce vykonávalo počas obdobia realizácie projektu 'Komunita na ceste k prosperite' spolu 26 uchádzačov o zamestnanie v šiestich KC (Košice – Šaca, Moldava nad Bodvou, Sabinov, Stará Ľubovňa, Rankovce a Veľká Ida). Úlohou „dobrovoľníkov“ bolo asistovať a pomáhať komunitným pracovníkom pri vedení aktivít a dozerat' na bezpečnosť detí, čím si okrem základných pracovných návykov osvojili aj základy práce s deťmi. Úzka spolupráca s VKC a práca v kolektíve im tiež priniesla rozvoj sociálnych zručností a kompetencií. Za vykonávanie dobrovoľníckej služby v komunitných centrách bol klientom po dobu 6 mesiacov poskytovaný ÚPSVaR paušálny príspevok vo výške životného minima na základe Zmluvy uzavretej medzi ÚPSVaR a ETP. Dobrovoľnícka služba sa ukázala ako veľmi prínosná, keďže viacerí dobrovoľníci práve vďaka tejto príležitosti nadobudli prax a skúsenosti, ktoré im neskôr pomohli získať pracovné uplatnenie.

Prirodzené rozdiely medzi jednotlivými lokalitami vyplývajú zo sídelnej štruktúry a zastúpenia rómskej komunity v jednotlivých lokalitách. V mestách resp. mestskej časti (Sabinov, Stará

Ľubovňa, Krompachy, Moldava nad Bodvou, Spišské Podhradie, Košice – Šaca) je vyšší počet obyvateľov a súčasne nižšie zastúpenie rómskej komunity (pohybuje sa v rozmedzí 10 – 25 % obyvateľstva daného mesta). Na druhej strane, v štyroch obciach, ktoré boli zapojené do projektu (Ostrovany, Rudňany, Rankovce, Veľká Ida), predstavuje podiel Rómov na celkovom počte obyvateľov 45 – 75 %.

Z hľadiska typu osídlenia Rómov, ktorí boli klientmi KC, prevládali segregované koncentrácie (Stará Ľubovňa – Podsadek, Moldava nad Bodvou – Budulovská, Spišské Podhradie – Rybníček, Veľká Ida – Starý a Nový tábor, Ostrovany, Rudňany – 5RPII, Rankovce). Rómovia v Sabinove, Krompachoch, Košiciach – Šaci a čiastočne aj v Spišskom Podhradí a Rankovciach žijú vo vnútri mesta/obce.

Prevažnú väčšinu detí, ktoré chodili do KC, predstavovali rómske deti. Výnimkou bolo KC v Spišskom Podhradí, ktoré navštevovali aj nerómske deti zo sociálne slabších rodín. Hlavnou príčinou bolo pravdepodobne spoplatnenie aktivít v Centre voľného času, zatiaľ čo KC ponúkalo podobné služby bezplatne.

Dostupnosť materských škôl v blízkom okolí mala vplyv na záujem o predškolskú prípravu. V Spišskom Podhradí prebiehala predškolská príprava v KC len na začiatku projektu, kde neskôr kvôli dostupnosti materskej škôlky pre rómske deti prevádzkovanvej mestom v spolupráci s Írskymi sestrami Nano Nagle nebola potrebná. Za zmienku stojí skutočnosť, že Anne McNamara, vedúca MŠ Nano Nagle, každé ráno vyzdvihne rómske deti v osade Rybníček a napoludnie ich osobne odvezie späť. V Krompachoch je rómska MŠ súčasťou ZŠ na ulici SNP 47, avšak dlhodobo zápasí s nezaujmom rómskych detí. V Košiciach – Šaci a v Moldave nad Bodvou sú škôlky k dispozícii, ale rómske deti do nich nechodia vôbec alebo len v obmedzenom počte (v Moldave je významným dôvodom veľká vzdialenosť z osady na Budulovskej do centra mesta). V Rudňanoch sa nachádza jedna škôlka priamo v budove KC a druhá (zmiešaná) škôlka je k dispozícii na inom mieste v obci. V Sabinove aj v Ostrovanoch sú škôlky dostupné a aj navštevované rómskymi deťmi. Zmiešaná škôlka je k dispozícii aj v Rankovciach. V Starej Ľubovni v časti Podsadek nie je MŠ, takže rómske deti z tejto lokality navštevujú iba predškolskú prípravu v KC. Veľká Ida síce má MŠ, ale deti z rómskych komunít ju nenavštevujú.

Rómski rodičia spravidla nedovolia svojim deťom dochádzať na strednú školu do iného mesta, či už kvôli nákladom na cestovné, obavám z neznámeho prostredia alebo prejavom diskriminácie. Popri motivácii všetkých zainteresovaných je dôležitým predpokladom k tomu, aby rómske deti ukončili základné vzdelanie resp. získali výučný list, blízkosť strednej školy k bydlisku rómskych detí. Vo väčších mestách ako Sabinov, Krompachy a Moldava nad Bodvou majú rómske deti možnosť pokračovať vo vzdelaní na bežných stredných školách. V mnohých menších mestách a obciach vznikli elokované pracoviská stredných škôl z blízkeho či vzdialenejšieho okolia. Aktívnou školou v tomto zmysle je SOŠ Technická, Kukučínova 23, Košice, ktorá vytvorila elokované pracoviská zamerané na odbor murár vo Veľkej Ide (chodia sem aj chlapci zo Šace) a v Kecerovciach (chodia sem aj chlapci z Rankoviec). Dievčatá z Rankoviec majú možnosť navštevovať elokované pracovisko Spojenej školy, Alejová 6, Košice priamo v Rankovciach. V Starej Ľubovni funguje priamo v časti Podsadek elokované pracovisko Súkromnej SOŠ Kežmarok, kde deti študujú v odboroch krajčírka, stolár a murár. Dievčatá zo Šace študujú odbor praktická žena na elokovanom pracovisku SOŠ Jána Bocatia z Košíc priamo v priestoroch ZŠ v Šaci. Od roku 2004 funguje v Rudňanoch Odborné učilište s dvoma študijnými odbormi – výroba konfekcie pre dievčatá a stolárska výroba pre chlapcov. Zároveň sa tam nachádza detašované pracovisko SOŠ Bijacovce. Žiadne detašované pracovisko strednej školy sa priamo v obci nenachádza v Ostrovanoch (najbližšie sú stredné školy v Prešove) ani v Spišskom Podhradí (deti môžu chodiť do Bijacoviec alebo do Krompách).

V jednotlivých lokalitách pôsobia aj iné neziskové a cirkevné organizácie, s ktorými ETP viac či menej spolupracuje. Medzi najvýznamnejšie neziskové organizácie patria OZ Človek v tísiň (pôsobili v Spišskom Podhradí a v Krompachoch), OZ Pre lepší život (Rankovce), OZ Humanita v komunite (Stará Ľubovňa) a OZ Ľudia a perspektíva (Krompachy). V Košiciach – Šaci pôsobí rómske občianske združenie Šačanský život. Cirkevné organizácie pracovali s rómskou komunitou

najmä v Rankovciach (Evanjelický cirkevný zbor), Sabinove (Apoštolská cirkev) a v Ostrovanoch (Farnosť sv. Michala, archanjela v Šarišských Michal'anoch). Írske sestry Nano Nagle prevádzkujú materskú škôlku pre rómske deti v Spišskom Podhradí. Viditeľný vplyv na rómsku komunitu v Košiciach – Šaci a vo Veľkej Ide má projekt 'Rovnosť príležitostí' realizovaný firmou U.S.Steel. Od roku 2002 sa v rámci tejto iniciatívy podarilo vytvoriť stovky pracovných miest pre Rómov. V apríli 2015 bolo do projektu zapojených 83 osôb z MRK.

Rozličné postoje miestnej samosprávy, dĺžka pôsobenia ETP Slovensko v danej lokalite, spolupráca KC so základnými školami ako aj ďalšia udržateľnosť jednotlivých komunitných centier sú analyzované v časti 4.4 Udržateľnosť.

Údaje o nezamestnanosti rómskej populácie v lokalitách projektu sú uvedené v časti 4.5 Dopad.

Aké sú hlavné (bezprostredné) výsledky seminárov "Mosty z chudoby" a seminárov sociálneho bývania?

Sérii seminárov Mosty z chudoby je venovaná samostatná prípadová štúdia (pozri kapitola 3.5).

Dôstojné bývanie je základnou životnou potrebou, ktorá však presahuje možnosti väčšiny slovenských domácností zo sociálne vylúčených komunít. Zmeniť tento osud sa vo vlastnej réžii s významnou podporou zo strany ETP Slovensko (v rámci projektu Budujeme nádej) rozhodlo šesť mladých rodín z Rankoviec. Z úspor a návratných mikropôžičiek si svojpomocne vybudovali legálne obydlia na pozemkoch, ktoré si kúpili od obce. Ide o ekologické a energeticky efektívne rodinné domy, pri ktorých sa náklady na jeden dom pohybujú okolo šesť až osemtisíc EUR. Pôžičku musia Rómovia splatiť v priebehu 8-10 rokov. Prax ukázala, že vidina vlastného legálneho bývania a s tým súvisiacich administratívnych výhod (trvalý pobyt, poštová adresa, získanie príspevku na bývanie v prípade poberateľa dávky v hmotnej núdzi a pod.) sú dostatočnou motiváciou pre niekoľkoročné úsilie stavebníka a jeho rodiny. Úspešné príklady motivovali susedov, takže záujem o mikropôžičkový program v Rankovciach prevýšil dostupné zdroje. ETP Slovensko získalo za tento projekt v októbri 2014 zlatú Cenu pre občiansku spoločnosť za integráciu Rómov, ktorú udeľuje Európsky hospodársky a sociálny výbor v Bruseli.

Počas realizácie projektu 'Komunita na ceste k prosperite' sa uskutočnili dva semináre Sociálne bývanie, a to na pôde Národnej rady SR v Bratislave v júni 2013 a v Herľanoch v apríli 2014. Cieľom seminárov bolo prezentovať a prediskutovať výsledky a skúsenosti ETP Slovensko so svojpomocnou výstavbou rodinných domov v Rankovciach s pomocou Sporiaceho programu a mikropôžičiek so zámerom zakomponovať tento model do štátnych sociálnych politík. Na seminári v Bratislave sa zúčastnili zástupcovia 47-mich inštitúcií – ministerstiev, samospráv, medzinárodných donorov a neziskových organizácií. Do Herľan pricestovali zástupcovia 13-tich inštitúcií, vrátane relevantných ministerstiev.

Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020, ktorá bola vypracovaná v decembri 2011, uvádza len okrajovo ako odporúčanie pre samosprávu hľadať možnosti ako poskytovať „mikropôžičky a mikrogranty na stavebný materiál na obnovu zanedbaných bytových domov v prípade, ak je ich obývanie ešte bezpečné“. Zapojenie stavebníkov zo sociálne vylúčených komunít je spomenuté nepriamo: „V oblasti bývania je potrebné vytvárať postupne integrujúce formy bývania, ktoré budú rozvíjať participáciu obyvateľov bytov, ich zodpovednosť a snahu o štandardné bývanie. Pri podpore výstavby bytov nižšieho štandardu maximalizovať možný podiel nekvalifikovanej práce, použiteľných cenovo dostupných materiálov, predovšetkým prírodných materiálov.“

V roku 2014 došlo na úrovni štátnych politík a rozvojových programov k významnému posunu v oblasti využívania mikroúverových programov na podporu svojpomocnej výstavby obydlí. Konkrétne ide o Operačný program Ľudské zdroje 2014 – 2020, ktorý v rámci opisu špecifického cieľa 6.1.1 Rast počtu rómskych domácností s prístupom k zlepšeným podmienkam bývania uvádza „svojpomocnú výstavbu obydlí, ktorej základným princípom je priama participácia obyvateľov MRK“. Tomu zodpovedá aj očakávaný výsledok tohto špecifického cieľa „zavedenie

systému finančného mechanizmu pre podporu svojpomocnej výstavby (mikropôžičky)". „Podpora mikropôžičkových programov zameraných na podporu svojpomocnej výstavby obydľí“ je spomenutá aj medzi príkladmi aktivít spadajúcich pod špecifický cieľ 6.1.1.

Hoci nie je možné tvrdiť, že je to bezprostredný výsledok seminárov sociálneho bývania uskutočnených pod hlavičkou projektu 'Komunita na ceste k prosperite', dobrá účasť a publicita týchto seminárov umožňuje konštatovať, že prispeli podstatnou mierou do verejnej debaty, ktorá viedla k formulácii OP Ľudské zdroje na roky 2014 – 2020.

Ako zamestnanci projektu hodnotia vzdelávacie kurzy, ktorých sa zúčastnili?

Pracovníci komunitných centier absolvovali v rámci aktivity A2: Budovanie kapacít 10 poskytovateľov sociálnych služieb – pracovníkov a spolupracovníkov KC množstvo jednorázových vzdelávacích aktivít ako aj pravidelné individuálne a skupinové supervízie. Rozhodujúca časť tréningových programov bola určená pre VKC, ktorí mali najväčší vplyv na chod KC.

Na úvod projektu absolvovali VKC, mentori a tútori rezidenčný vzdelávací kurz Projektová škola, ktorý kombinoval základy projektového manažmentu a právne minimum s úvodom do aktivít poskytovaných v rámci každého KC (Zdravotná osveta, Mosty z chudoby, Predškolská príprava, Mentorský program, Finančné vzdelávanie, Nové horizonty). Projektová škola tiež mala teambuildingové efekty na novovytvorený tím ľudí. Prax ukázala, že nie všetci mentori a tútori sa dokázali uvoľniť z práce za účelom absolvovania niekoľkodňového školenia, takže niektorí sa zúčastnili na úkor dovolenky a niektorí toto školenie neabsolvovali. Školenia Úvod do projektu a Mentorský program (Proces premeny) boli organizované priebežne podľa potreby pri nástupe nových mentorov a tútorov.

VKC a ich asistenti absolvovali nadstavbové školenia na prácu s deťmi podľa metódy Brightworks (zážitkové učenie), Grunnlaget (Pojmové vzdelávanie pre predškolskú prípravu), školenia zamerané na prácu s deťmi v predškolskej príprave prostredníctvom metódi Montessori a FIE a školenia zamerané na prácu s rodičmi detí predškolského veku navštevujúcimi predškolskú prípravu.

Hodnotenie vzdelávacích kurzov zo strany VKC, mentorov a tútorov, s ktorými hodnotitelia osobne hovorili, bolo jednoznačne pozitívne. Rozsah a obsah školení je všeobecne považovaný za dostačujúci. Skupinové supervízie boli z pohľadu VKC užitočné najmä pri riešení problémov. Tí skúsenejší oceňujú aj nové myšlienky a prístupy vo vzťahu Rómov a Nerómov, ktoré presadzuje ETP Slovensko. Metodické príručky pre realizáciu vzdelávacích aktivít sú podľa VKC praktické a dobre využiteľné aj v budúcnosti.

4.3 Hospodárnosť

Koľko zo zakúpeného vybavenia pre 10 komunitných centier je (i) pravidelne používané, a (ii) naďalej v inventári KC (nebolo odcudzené alebo poškodené)?

V rámci projektu boli KC vybavené potrebným zariadením na poskytovanie služieb a vzdelávacích aktivít. Obstarané bolo predovšetkým: IT technológie a relevantný softvér, vhodný nábytok a zariadenie kuchynky, didaktické pomôcky, dataprojektory, fotoaparáty, hračky, stavebnice a vybavenie pre mimoškolské aktivity.

Všetky zakúpené zariadenia boli pravidelne používané a jednotlivé zariadenia a pomôcky boli opotrebované len z titulu častého používania. Ku stratám a krádežiam takmer nedošlo. V KC Moldava boli poškodené dva netbooky, ktoré nepozornosťou detí spadli na zem, v KC Rankovce sa stratilo niekoľko lôpt a švihadiel, v KC Krompachy sa stratili len drobnosti (napr. farbičky). V KC v Spišskom Podhradí boli odcudzené dve nabíjačky k notebookom. Asi k najväčšiemu

znehodnoteniu došlo v KC Sabinov, kde sa zničilo viacero vecí, napr. gitara, stolný futbal, kolobežka a zmizli nabíjačky k počítačom a baterky z notebooku. V Košiciach – Šaci zmizol jeden netbook.

Podľa slov pracovníkov KC sa vyskytli pokusy o krádež vecí najmä na začiatku projektu. Postupom času priviedli deti k pochopeniu, že ak sa niečo zničí alebo stratí, nebudú sa mať s čím hrať.

4.4 Udržateľnosť

Sú miestne (nerómske) orgány a authority zapojené do Projektu, existuje na ich strane záujem prevziať zodpovednosť za aktivity a ciele Projektu; ak áno, bolo by to očakávané na konci Projektu alebo oveľa neskôr, aká je spolupráca s poskytovateľmi sociálnych služieb (zainteresovaných spoločenstiev a komunitných centier)?

Miestna samospráva (mesto alebo obec) deklarovala svoj záujem o zapojenie do projektu 'Komunita na ceste k prosperite' na začiatku projektu podpísaním zmluvy o spolupráci s ETP Slovensko, kde sa zaviazala poskytnúť primerané priestory pre fungovanie KC a hradiť náklady na jeho prevádzku počas celého trvania projektu. Výnimkou sú Rankovce, kde obec nemá vhodné priestory, takže KC sídli na fare a jeho prevádzku financoval evanjelický cirkevný zbor.

Nad rámec poskytnutia priestorov prebiehala komunikácia medzi KC a mestom najmä na úrovni VKC a terénnych sociálnych pracovníkov, prípadne aj pracovníkov odboru sociálnych vecí. Na začiatku projektu vznikla v každej lokalite dohoda (podľa stavu terénnej sociálnej práce v obci) ohľadom miery a rozsahu sociálneho poradenstva, ktoré bude poskytovať KC (sociálne, právne, finančné a bytové poradenstvo podľa potrieb konkrétnych klientov), takže nedochádzalo k duplicitným aktivitám. Na druhej strane VKC požiadal obec/mesto o spoluprácu v prípade problémov v rodinách, o ktorých sa dozvedel prostredníctvom detí v KC. Vo väčšine lokalít pracovali terénni sociálni pracovníci aj ako tútori a/alebo mentori, takže ich miera zapojenia do projektu bola vysoká. Celkovo je možné konštatovať, že činnosť KC vhodným spôsobom dopĺňala prácu terénnych sociálnych pracovníkov a spolupráca medzi nimi bola na vysokej úrovni. Obce/mestá tiež zapájali deti z KC do rôznych kultúrnych a spoločenských podujatí (napr. vystúpenia na jarmoku), čo deti radi využívali na prezentáciu toho, čo sa naučili v KC.

Porovnaním postoja miestnej samosprávy k činnosti KC v jednotlivých lokalitách je možné konštatovať, že vo všetkých desiatich lokalitách vytvorila samospráva rámcové podmienky pre fungovanie KC. Nadstavbová podpora zo strany obce/mesta, ktorá sa prejavovala najmä v každodennej komunikácii a spolupráci, dobre fungovala v ôsmich lokalitách (Rankovce, Košice - Šaca, Moldava nad Bodvou, Ostrovany, Sabinov, Spišské Podhradie, Stará Ľubovňa, Veľká Ida). Postoj mesta Krompachy a obce Rudňany k fungovaniu KC je možné označiť ako pasívny. Mesto Krompachy podľa názoru hodnotiteľov nedostatočne koordinuje rôzne aktivity zamerané na MRK na území mesta, čím sa strácajú potenciálne synergické efekty. V obci Rudňany je starosta vo funkcii nepretržite od roku 1990 a aj vzhľadom na svoj vek už podľa názoru hodnotiteľov nemá dostatočnú snahu riešiť problematiku MRK v obci.

Úroveň spolupráce medzi ETP Slovensko a miestnou samosprávou do určitej miery závisí aj od dĺžky pôsobenia organizácie v danej lokalite. V Krompachoch je projekt 'Komunita na ceste k prosperite' úplne prvou aktivitou, ktorú tu ETP Slovensko realizovalo, takže vzťah s obcou/mestom nie je taký otvorený a samozrejmý ako v lokalitách, kde bol v rokoch 2009 – 2011 implementovaný projekt 'Prestošovanie komunít na strednom a východnom Slovensku' (Stará Ľubovňa, Sabinov, Moldava nad Bodvou, Ostrovany, Spišské Podhradie, Rudňany). Spolupráca býva ovplyvnená aj povolebnými personálnymi zmenami na poste primátorov/starostov (napr. v Košiciach – Šaci a v Moldave nad Bodvou došlo v roku 2014 k zmene vedenia mesta).

Dôležitým článkom spolupráce na miestnej úrovni je dobrý vzťah medzi KC a základnou školou, ktorú deti z KC navštevujú. Hoci to nie je na prvý pohľad očividné, tento vzťah vyžaduje vybudovanie vzájomnej dôvery a pochopenie prínosov KC pre vzdelávanie na ZŠ. Podľa slov viacerých riaditeľov ZŠ bola ich prvotnou reakciou na vznik KC obava z konkurencie KC v krúžkovej činnosti a obava poskytovať pracovníkom KC (mentorom) informácie o prospechu detí. V meste Krompachy, kde materská škôlka (patrí pod ZŠ na ul. SNP 47) dlhodobo čelí nedostatku detí, dokonca vznikla verejná diskusia, že predškolská príprava v KC spôsobuje odliv škôlkarov z MŠ (tieto podozrenia sa však nepotvrdili).

Medzi ETP Slovensko a základnými školami (na rozdiel od miest a obcí) nebola podpísaná zmluva o spolupráci, takže nadväzovanie vzťahov záviselo najmä od vytvorenia osobných vzťahov medzi VKC a vedením školy. Tento proces bol postupný a intenzita vytvoreného vzťahu bola medzi jednotlivými lokalitami výrazne odlišná. Najlepšia spolupráca medzi KC a základnými školami vznikla v lokalitách, kde učitelia ZŠ boli zapojení do projektu ako mentori (napr. v Spišskom Podhradí a v Starej Ľubovni) alebo kde riaditeľ ZŠ mal predchádzajúcu osobnú skúsenosť s organizáciou ETP Slovensko (napr. v Košiciach – Šaci), prípadne kde KC susedí so ZŠ (napr. v Starej Ľubovni, kde KC poskytuje ZŠ priestory na kultúrne podujatia).

Najviac rozvinutá spolupráca medzi KC a základnou školou bola v Košiciach – Šaci. Podľa slov Mgr. Vlastimila Borufku, riaditeľa ZŠ na ulici Mládežnícka 3, „z nedôvery vznikla dobrá komunikácia dôvera“. Vzájomnou dohodou s KC vytvorili systém krúžkov pre deti tak, aby sa dopĺňali. V dopoludňajších hodinách sa chodia deti z predškolskej prípravy v KC hrať na školské ihrisko, aby si zvykli na školské prostredie, kam neskôr budú chodiť. Škola tiež aktívne odporúča rodičom, aby využívali služby KC. Vďaka dobrej spolupráci s KC škola zrušila nultý ročník aj špeciálne triedy. Rómske deti sú zastúpené aj medzi žiakmi 9. ročníka. Priamo na základnej škole tiež vytvorili elokované pracovisko Strednej odbornej školy Jána Bocatia v Košiciach, kde deti majú možnosť dokončiť 9. ročník a získať výučný list.

Dobrá spolupráca medzi KC a ZŠ bola aj vo Veľkej Ide, kde ETP Slovensko v rámci projektu 'Učme sa učiť sa' aplikovalo od školského roku 2013/2014 metódu Feuersteinovo Inštrumentálne obohacovanie nielen v KC, ale aj na ZŠ. V rámci poobedňajšieho školského klubu sa každý deň cca. 10-tim žiakom v nultom a následne (v školskom roku 2014/2015) aj v prvom roku školskej dochádzky 3 hodiny venovali vyškolení učitelia a liečebná pedagogička. Školský klub bol zameraný na rozvoj kognitívnych, emočných, sociálnych a verbálnych zručností žiakov prostredníctvom FIE. Výsledky projektu ukázali, že vďaka FIE sa u detí rozvinula vnútorná motivácia k učeniu a práci, zlepšili sa ich schopnosti kontrolovať svoje emócie a pracovať skupinovo a zvýšil sa záujem rodičov o ich vzdelávanie.

Na druhej strane v mnohých lokalitách bola spolupráca medzi ZŠ a KC obmedzená na všeobecné povedomie riaditeľov ZŠ o existencii KC, najmä o fungovaní predškolskej prípravy (napr. Sabinov, Krompachy, Rankovce). Riaditelia škôl spravidla nevedeli, ktoré deti navštevujú KC, dokonca ani to, ktoré deti sú zapojené do mentorského programu. Z tohto dôvodu nedochádzalo ku komunikácii medzi školou a mentormi, ktorí by niektoré problémy detí pravdepodobne dokázali riešiť efektívnejšie než ich rodičia. Vo väčšine prípadov v KC neboli k dispozícii učebnice zo ZŠ, takže doučovanie nezodpovedalo vždy aktuálne preberaným témam (napr. v Moldave nad Bodvou). V ZŠ v Herľanoch (a pravdepodobne aj v iných lokalitách) dostávajú pri zápise detí do prvého ročníka zoznam detí iba z materskej školy v Rankovciach, takže nie sú informovaní o tom, ktoré deti absolvovali predškolskú prípravu v KC. V Moldave bol vzťah medzi ZŠ a KC naštartený kvôli narušenému osobnému vzťahu VKC so zástupkyňou riaditeľa školy. Budovanie vzťahov medzi KC a základnými školami je z pohľadu hodnotiteľov jediným organizačným aspektom projektu 'Komunita na ceste k prosperite', pri ktorom existuje priestor na zlepšenie.

Záujem miestnej samosprávy prevziať zodpovednosť za aktivity a ciele Projektu je dôležitým aspektom udržateľnosti výsledkov projektu. Tento záujem sa v praxi prejavil zapojením jednotlivých miest resp. obcí do národného projektu Komunitné centrá (OP Zamestnanosť a sociálna inklúzia 2007 – 2013). Prijímateľom projektu je Implementačná agentúra pre Operačný program Zamestnanosť a sociálna inklúzia (IA OP ZaSI). Projekt sa realizuje od 01.01.2014 do

30.11.2015, pričom jeho cieľom je zjednotiť zriaďovateľskú pôsobnosť, metodiku fungovania a rozsah aktivít poskytovaných v jednotlivých komunitných centrách. IA OP ZaSI bude poskytovať prevádzkovateľovi KC popri metodologickej podpore finančné prostriedky na pokrytie mzdových nákladov zamestnancov KC vrátane cestovných výdavkov. Predpokladá sa, že národný projekt bude pokračovať aj v programovom období 2014 – 2020, avšak v čase prípravy tejto evaluačnej správy neboli známe žiadne podrobnosti.

ETP Slovensko pomohlo napísať projektovú žiadosť pre národný projekt 'Komunitné centrá' samospráve v Košiciach-Šaci a ostatné obce povzbudilo k predloženiu žiadosti o zaradenie do národného projektu. Okrem toho mali obce vďaka projektu 'Komunita na ceste k prosperite' vytvorené materiálno-technické predpoklady a vzdelaný personál na prevádzku KC, čo zvyšovalo ich záujem a ochotu zapojiť sa do národného projektu. Nakoniec prešlo do národného projektu 7 bývalých zamestnancov ETP Slovensko, z toho 3 na pozíciu Odborný pracovník poverený riadením KC. 3 nastúpili na pozíciu Odborný pracovník KC a 1 na pozíciu Pracovník KC. Okrem toho bývalý VKC, ktorý neskôr pôsobil ako supervízor Predškolskej prípravy a supervízor Mentorského programu, sa stal v národnom projekte Koordinátorom pre Prešovský samosprávny kraj.

Druhým významným faktorom udržateľnosti projektu je grant od nadácie VELUX FONDEN, ktorý získalo ETP Slovensko na ďalšie fungovanie vybraných KC. Tento grant pokryje personálne náklady a vybavenie KC do roku 2018.

Situácia v jednotlivých lokalitách je nasledovná:

- Sabinov: KC prešlo pod národný projekt. Od 1.4.2015 funguje KC v nových priestoroch. ETP Slovensko ukončilo prevádzku a odovzdalo vybavenie pôvodného KC mestu Sabinov.
- Ostrovany: KC prešlo pod národný projekt od 1.2.2015. Nové priestory KC sú momentálne vo výstavbe, takže KC funguje zatiaľ v pôvodných priestoroch v budove obecného úradu. ETP Slovensko odovzdalo prevádzku a vybavenie pôvodného KC obci Ostrovany.
- Spišské Podhradie: KC prešlo pod národný projekt. Od 1.4.2015 funguje KC v nových priestoroch. ETP Slovensko ukončilo prevádzku a odovzdalo vybavenie pôvodného KC mestu Spišské Podhradie.
- Rudňany: KC prešlo pod národný projekt od 1.5.2015. Funguje v pôvodných priestoroch. ETP Slovensko odovzdalo prevádzku a vybavenie pôvodného KC obci Rudňany.
- Košice-Šaca: KC prešlo pod národný projekt od 1.5.2015. Funguje v pôvodných priestoroch. ETP Slovensko odovzdalo prevádzku a vybavenie pôvodného KC mestskej časti.
- Moldava nad Bodvou: KC prešlo pod národný projekt od 1.5.2015. Funguje zatiaľ v pôvodných priestoroch, nakoľko nové priestory ešte nie sú po stavebnej stránke pripravené na prevádzku (prebieha reklamačné konanie voči zhotoviteľovi stavby). ETP Slovensko odovzdalo prevádzku a vybavenie pôvodného KC mestu Moldava nad Bodvou.
- Stará Ľubovňa: Mesto sa zapojilo do národného projektu, avšak prostredníctvom iného KC v inej časti mesta. KC v časti Podsadek bude ďalej prevádzkované ETP Slovensko zo zdrojov nadácie VELUX.
- Krompachy: Mesto sa priamo nezapojilo do národného projektu, ale od 1.1.2015 v rámci národného projektu prevádzkuje KC na Družstevnej ulici¹³ občianske združenie Ľudia a perspektíva. KC na Hornádskej ulici, ktoré fungovalo v rámci projektu Komunita na ceste k prosperite, bolo 1.4.2015 uzatvorené kvôli rekonštrukcii priestorov (má byť hotová v auguste 2015). Na rekonštrukciu získalo mesto grant v rámci Lokálnej stratégie komplexného prístupu, ale zatiaľ nemá pokryté zdroje na personálne náklady, takže jeho

¹³ Vzdialené od KC Hornádska cca 1,5 km

znovuotvorenie je otázne. ETP Slovensko odviezlo vybavenie KC dočasne do svojej centrály v Košiciach.

- Rankovce: Obec sa zapojila do národného projektu, avšak prostredníctvom iného KC v inej časti obce. KC na fare bude ďalej prevádzkované ETP Slovensko zo zdrojov Nadácie VELUX.
- Veľká Ida: Obec sa nezapojila do národného projektu. KC bude ďalej prevádzkované ETP Slovensko zo zdrojov Nadácie VELUX.

4.5 Dopad

Ako sa zmenil počet rómskych detí navštevujúcich pravidelne školy v lokalitách Projektu? Došlo k zlepšeniu ich úspešnosti v školských výsledkoch?

Školské výsledky a pravidelnosť školskej dochádzky boli analyzované na skupine 115-tich detí z deviatich lokalít (všetky okrem Moldavy nad Bodvou). K 31.12.2014 bol vek týchto detí od 11 do 16 rokov. Metodológia zberu, analýzy a vyhodnotenia dát je vysvetlená v kapitole 2.3 Metódy terénneho výskumu a analýzy údajov.

Záškoláctvo

Priemerný počet neospravedlnených hodín sa za dva skúmané roky u detí navštevujúcich KC prakticky nezmenil. Zatiaľ čo priemer na žiaka v školskom roku 2011/2012 bol 12,65 hodiny, v školskom roku 2013/2014 to bolo 12,74 hodiny. U 34 detí sa medziročne znížil počet neospravedlnených hodín, u 41 detí zostal nezmenený, a u 40 detí sa počet neospravedlnených hodín zvýšil. Vzhľadom na vyšší vek detí a s tým súvisiaci nástup puberty je možné považovať zachovanie status quo spreď dvoch rokov za dobrý výsledok. Je však potrebné poznamenať, že na mieru záškoláctva majú významný vplyv aj postihy rodičov v podobe znížených sociálnych dávok.

Regresná analýza neospravedlnených hodín v školskom roku 2011/2012 a v školskom roku 2013/2014 ukázala príčinnú súvislosť iba medzi pohlavím a počtom neospravedlnených hodín. V školskom roku 2011/2012 mali dievčatá v priemere 8,64 neospravedlnených hodín a chlapci 21,83 neospravedlnených hodín. V školskom roku 2013/2014 mali dievčatá v priemere 8,43 neospravedlnených hodín a chlapci 22,60 neospravedlnených hodín. Inými slovami u chlapcov bolo záškoláctvo rozšírené vo významne väčšej miere ako u dievčat. U ostatných premenných (vek, počet účasť na aktivitách KC, účasť na mentorskom programe) nebola zistená príčinná súvislosť s počtom neospravedlnených hodín.

Porovnanie počtu neospravedlnených hodín u mentorovaných a nementorovaných detí nepreukázalo vplyv mentorského programu na záškoláctvo. V školskom roku 2011/2012, teda pred začatím mentorského programu, mali budúci chránenci v priemere 8,14 neospravedlnených hodín, zatiaľ čo ostatné deti v budúcnosti navštevujúce KC mali v priemere 17,09 neospravedlnených hodín. Tieto údaje potvrdzujú vyjadrenia VKC, že do mentorského programu boli zaradované deti s lepšími výsledkami a školskou dochádzkou. V školskom roku 2013/2014 sa však počet neospravedlnených hodín u oboch skupín detí prakticky vyrovnal okolo priemernej hodnoty 12,74 neospravedlnených hodín, takže školská dochádzka mentorovaných detí sa zhoršila, zatiaľ čo u nementorovaných detí navštevujúcich KC sa zlepšila. Tento záver je však vzhľadom na malú vzorku detí skreslený výsledkami dvoch mentorovaných detí, u ktorých došlo k extrémnemu nárastu neospravedlnených hodín (z nuly na 113 a 140). Je tiež pravdepodobné, že údaje o záškoláctve a tiež o priemerných známkach na vysvedčení mentorovaných detí sú ovplyvnené rozličnou dĺžkou ich zapojenia do mentorského programu. Podľa slov mentorov aj detí došlo u chránencov počas intenzívnej spolupráce s mentorom k dočasnému zlepšeniu, ale mnohí po ukončení mentoringu skĺzli späť na pôvodnú úroveň. V neposlednom rade je potrebné

zopakovať, že v mnohých prípadoch je jedno dvojhodinové stretnutie mentora s chránencom za týždeň príliš málo na dlhodobu udržateľnú zmenu správania.

Pomerne veľké rozdiely v záškoláctve detí, ktoré navštevujú KC, sú viditeľné medzi jednotlivými lokalitami:

Tabuľka č. 11: Medziročná zmena neospravedlnených hodín

Lokalita	Počet detí vo vzorke	Priemerný počet neospravedlnených hodín na žiaka 2011/2012	Priemerný počet neospravedlnených hodín na žiaka 2013/2014	Medziročná zmena
Košice-Šaca	20	0,65	2,35	1,70
Ostrovany	10	22,80	22,80	0,00
Spišské Podhradie	16	5,75	7,00	1,25
Rudňany	20	23,75	7,85	-15,90
Sabinov	6	14,67	9,33	-5,33
Rankovce	8	29,38	19,13	-10,25
Veľká Ida	14	6,14	12,71	6,57
Stará Ľubovňa	11	14,27	25,55	11,27
Krompachy	10	8,10	25,30	17,20
Spolu	115	12,65	12,74	0,09

Zdroj: ERUDIO, s.r.o. na základe údajov poskytnutých základnými školami

Najnižšia miera záškoláctva bola počas celého trvania projektu v Košiciach-Šaci a v Spišskom Podhradí. K zníženiu záškoláctva detí navštevujúcich KC došlo v Rudňanoch, Sabinove a v Rankovciach. V Ostrovanoch zostalo záškoláctvo na rovnakej, ale stále vysokej úrovni. V ostatných lokalitách sa počet neospravedlnených hodín u detí navštevujúcich KC zvýšil, pričom k najvyššiemu nárastu došlo v Krompachoch a v Starej Ľubovni.

Školské výsledky

Priemerná známka na koncoročnom vysvedčení sa u detí navštevujúcich KC mierne zhoršila. Zatiaľ čo priemerná známka v školskom roku 2011/2012 bola 2,54, v školskom roku 2013/2014 to bolo 2,85. U 37-mich detí sa počas trvania projektu zlepšila známka na koncoročnom vysvedčení, u dvoch detí zostala nezmenená, a u 76-tich detí došlo ku zhoršeniu.

Viacerí mentori, s ktorými mali hodnotitelia možnosť hovoriť, označili za úspech mentorského programu, ak u chránenca nedošlo s pribúdajúcim vekom a rastúcou náročnosťou učiva ku zhoršeniu známok v škole. Ak by sme sa v tomto duchu pozreli na školské výsledky detí s tým, že zlepšenie alebo zhoršenie priemernej koncoročnej známky o menej ako 0,5 stupňa je možné považovať za „nezhoršenie“, tak 76 detí sa zlepšilo alebo nezhoršilo a 39 detí sa zhoršilo. Vzhľadom na vyšší vek detí a s tým súvisiaci nástup puberty ako aj zvýšené nároky na deti vo vyšších ročníkoch ZŠ je možné považovať zlepšenie resp. „nezhoršenie“ školských výsledkov u dvoch tretín detí navštevujúcich KC za dobrý výsledok.

Regresná analýza priemernej koncoročnej známky v školskom roku 2011/2012 a v školskom roku 2013/2014 ukázala príčinnú súvislosť iba medzi vekom a školskými výsledkami, teda že s rastúcim vekom dochádza ku zhoršeniu známok. U ostatných premenných (pohlavie, počet účasť na aktivitách KC, účasť na mentorskom programe) nebola zistená príčinná súvislosť so školskými výsledkami.

Na základe porovnania priemernej koncoročnej známky u mentorovaných a nementorovaných detí je možné konštatovať, že do mentorského programu boli zaradované deti s mierne lepšími

známkami a že tento malý rozdiel oproti nementorovaným deťom sa v priebehu trvania projektu podarilo udržať. Konkrétne v školskom roku 2011/2012, teda pred začatím mentorského programu, mali budúci chránenci priemernú koncoročnú známku 2,47, zatiaľ čo ostatné deti v budúcnosti navštevujúce KC 2,60. V školskom roku 2013/2014 mali mentorované deti na vysvedčení priemernú známku 2,79 a nementorované deti 2,91.

Zaujímavé rozdiely v školských výsledkoch detí, ktoré navštevujú KC, sú viditeľné medzi jednotlivými lokalitami:

Tabuľka č. 12: Medziročná zmena priemernej známky na vysvedčení

Lokalita	Počet detí vo vzorke	Priemerná známka 2011/2012	Priemerná známka 2013/2014	Medziročná zmena
Košice-Šaca	20	2,09	2,67	0,58
Ostrovany	10	2,83	2,66	-0,17
Spišské Podhradie	16	2,53	2,73	0,20
Rudňany	20	2,26	2,66	0,41
Sabinov	6	3,55	3,68	0,13
Rankovce	8	3,51	3,74	0,23
Veľká Ida	14	2,40	2,98	0,58
Stará Lubovňa	11	3,44	3,48	0,04
Krompachy	10	1,52	1,87	0,36
Spolu	115	2,54	2,85	0,31

Zdroj: ERUDIO, s.r.o. na základe údajov poskytnutých základnými školami

Jednoznačne najlepšie známky počas celého trvania projektu mali deti navštevujúce KC v Krompachoch. Jediná ZŠ, kde u detí navštevujúcich KC došlo k medziročnému zlepšeniu známok na vysvedčení, je ZŠ v Šarišských Michaľanoch, kam chodia deti z Ostrovian. Na všetkých ostatných školách došlo k zhoršeniu, pričom najviac sa zhoršili koncoročné známky detí z KC Košice-Šaca a KC Veľká Ida.

Popri vyššie uvedených dopadoch projektu na vzorku 115-tich detí navštevujúcich základné školy v deviatich lokalitách je veľmi významným dopadom projektu 'Komunita na ceste k prosperite' fakt, že 25 detí zo vzorky 200 detí s najväčším počtom účasťou na vzdelávacích aktivitách KC navštevuje strednú školu (pozri tabuľka v časti 2.3 Metódy terénneho výskumu a analýzy údajov). Konkrétne išlo o deti z KC v Starej Lubovni, Rankovciach, Veľkej Ide, Moldave nad Bodvou a Ostrovianoch. Študenti stredných škôl sa vyskytujú aj medzi ostatnými deťmi a aj v ďalších KC, ale nie sú medzi dvadsiatkou detí s najväčším počtom účasťou na vzdelávacích aktivitách.

Iba 7 detí zo vzorky 200 detí s najväčším počtom účasťou na aktivitách KC ukončilo povinnú školskú dochádzku s tým, že nepokračujú vo vzdelávaní na strednej škole. To znamená, že až 25 z 32 detí (t.j. 78 %), ktoré teoreticky mohli prejsť na strednú školu, tak aj urobili. Ide nepochybne o výsledok práce pracovníkov ETP Slovensko, ktorí sa deťom systematicky venovali v KC aj mimo neho, a pravdepodobne o najvýznamnejší kvantifikovateľný dopad projektu. Zároveň je potrebné uviesť, že 14 z 25-tich (t.j. 56 %) stredoškôlkov vo vzorke absolvovalo mentorský program. Tieto údaje potvrdzujú významnú motivačnú funkciu KC a osobitne mentorského programu pre budúcnosť detí zo sociálne znevýhodnených lokalít.

Aké existujú údaje ukazujúce vývoj zamestnanosti rómskej populácie v lokalitách projektu (osobitne medzi mladými ľuďmi)?

Jediným zdrojom údajov o zamestnanosti rómskej populácie v lokalitách projektu, ktorý hodnotitelia získali, je kvalifikovaný odhad pracovníkov ETP Slovensko:

Tabuľka č. 13: Nezamestnanosť rómskej populácie v desiatich lokalitách

Lokalita	Počet obyvateľov	Z toho počet Rómov	Z toho počet Rómov v komunite	Celková nezamestnanosť	Nezamestnanosť Rómov
Stará Ľubovňa	16 353	2060	982	15%	97%
Rankovce	788	629	613	75%	99%
Veľká Ida	3430	1470	1245	45%	80%
Sabinov	12715	1918	1505	16%	97%
Spišské Podhradie	3877	550	450	9%	95%
Ostrovany	1931	1339	1339	75%	98%
Košice-Šaca	5590	1360	1185	21%	91%
Krompachy	8877	1905	665	18%	99%
Rudňany	4167	2236	1208	15%	97%
Moldava nad Bodvou	11200	1980	790	13%	97%

Zdroj: ETP Slovensko, marec 2015

V Košiciach-Šaci a vo Veľkej Ide je nezamestnanosť Rómov relatívne nižšia vzhľadom na blízkosť U.S. Steel Košice, ktorý aktívne podporuje zamestnávanie zástupcov marginalizovaných skupín. V ostatných lokalitách majú stále zamestnanie iba niekoľkí jednotlivci. V prevažnej miere je ich zamestnávateľom samospráva prostredníctvom rôznych projektov a nástrojov aktívnej politiky trhu práce.

Zamestnávateľom v lokalitách realizácie projektu 'Komunita na ceste k prosperite' bolo aj ETP Slovensko, ktoré vytvorilo počas obdobia rokov 2012 – 2014:

- 26 pracovných príležitostí pre UoZ na dobrovoľníckej službe podľa §52a Zákona o službách zamestnanosti č. 5/2004 Z.z.;
- 4 pracovné príležitosti pre UoZ na absolventskej praxi podľa §51 Zákona o službách zamestnanosti č. 5/2004 Z.z.;
- 4 pracovné úväzky na 12 mesiacov pre rómske asistentky v KC (po jednom v Košiciach – Šaci, Rankovciach, Veľkej Ide a Moldave nad Bodvou) v rámci projektu Nová generácia financovaného zo zdrojov Rómskeho vzdelávacieho programu;
- 6 nových pracovných úväzkov pre špeciálnych pedagógov a asistentov VKC v troch obciach – Rankovce, Veľká Ida a Stará Ľubovňa od septembra 2014 do júna 2018 v rámci projektu Budujeme nádej, financovaného zo zdrojov Nadácie Velux.

Zamestnávateľmi v lokalitách realizácie projektu 'Komunita na ceste k prosperite' boli v nadväznosti na projekt aj obecné resp. mestské úrady, ktoré v spolupráci s ETP Slovensko vytvorili 29 pracovných úväzkov pomocných pracovníkov a asistentov v komunitných centrách v rámci menších obecných služieb (§52 Zákona o službách zamestnanosti č. 5/2004 Z.z.).

5 Závery

Projekt 'Komunita na ceste k prosperite' je vysoko **relevantný** vzhľadom na situáciu a potreby detí a mládeže z rizikových skupín obyvateľstva, predovšetkým MRK. Nadväzuje na dlhoročné skúsenosti ETP Slovensko s poskytovaním komplexných sociálnych služieb a neformálnym vzdelávaním v komunitných centrách a je v súlade s kľúčovými národnými strategickými dokumentmi v oblasti MRK. Medzi zainteresovanými osobami panuje jednoznačná zhoda na zmysluplnosti a užitočnosti projektu v takej podobe, ako bol implementovaný. Relevantnosť pilotných aktivít v komunitných centrách, ktoré sú realizované ETP Slovensko ako aj inými subjektmi samosprávy a tretieho sektora, bola potvrdená schválením národného projektu Komunitné centrá (OP Zamestnanosť a sociálna inklúzia 2007 – 2013).

Vysoká **efektívnosť** implementácie projektu je potvrdená tým, že k 31.12.2014 boli dosiahnuté a prekročené cieľové hodnoty všetkých indikátorov výstupov. Ukazovatele účelu a celkových cieľov projektu majú cieľové hodnoty nastavené pre rok 2015 alebo 2017, čo presahuje rámec tejto evaluácie.

Ciele uvedené v projekte sa podarilo dosiahnuť vo veľkej miere. Od začiatku projektu do 31.12.2014 sa minimálne na jednej aktivite zúčastnilo 4219 detí. Prístup k službám KC má 7 754 detí, čo je takmer o 30 % viac než bolo plánované. Po počiatočnom vysokom záujme detí sa vytvorili skupinky, ktoré sa pravidelne zúčastňovali na vzdelávacích programoch. Jadro detí a mládeže, ktorí najviac benefitovali z fungovania KC, tvorí 439 detí so 100 alebo viac účasťami na aktivitách, a 140 detí, ktoré boli zapojené do mentorského programu (tieto dve skupiny sa čiastočne prekrývajú). Vnútorňa obroda sa u detí a mládeže prejavila celou škálou efektov v závislosti od veku, záujmu a pravidelnosti návštev KC. Medzi najvýznamnejšie patria zlepšené komunikačné schopnosti v slovenskom jazyku, zlepšené hygienické návyky, lepšia pripravenosť na vstup do ZŠ, vytváranie systému v učení, posun vo vnímaní sexuality a tehotenstva, budovanie základov odolnosti voči závislostiam, rozvoj sebadôvery a motivácie vymaniť sa zo života v sociálne znevýhodnenej lokalite, zvýšenie finančnej gramotnosti, zlepšenie celkového správania, budovanie osobných vzťahov s Nerómami a pod. Vnútorňa obroda u starších detí, najmä u dievčat, sa prejavuje aj tým, že majú iné sny – nechcú sa len vydať a mať rodinu, ale chcú byť napr. cukrárkou alebo krajčírkou. Skvalitnenie sociálnych služieb a vzdelávania v KC bolo dosiahnuté výberom kvalifikovaného a motivovaného personálu, prepracovaným systémom školení ako aj pravidelnými individuálnymi a skupinovými supervíziami.

Na základe vyjadrení rodičov a ich detí, ktoré navštevujú KC, je možné skonštatovať, že miestni Rómovia majú k činnosti KC kladný vzťah a považujú činnosti, ktoré sa robia v týchto priestoroch, za prínos pre celú komunitu. Rodičia menších detí oceňujú najmä predškolskú prípravu, kde je pokrok detí najviac viditeľný. Rodičia, ktorí sa zúčastňujú stretnutí Klubu rodičov, prejavili zvýšený záujem o vzdelanie ich detí. Rodičia starších detí si uvedomujú, že deti sa zlepšili v učení a zvykli si na pravidelnosť prípravy na vyučovanie. Samotným deťom sa páči všetko, čo KC ponúkajú. Krúžková činnosť, výlety a príležitostné verejné vystúpenia prispeli k zlepšeniu kultúrneho a spoločenského života komunity.

Nerómske obyvateľstvo vníma projektové aktivity prevažne pozitívne. Týka sa to najmä zástupcov samospráv a základných škôl, do ktorých chodia deti navštevujúce KC. Medzi nerómskymi obyvateľmi, ktorí sa priamo nestretávajú s aktivitami KC, sú vo všeobecnosti rozšírené dva názory. Pozitívny, kedy občania uznávajú výsledky práce s rómskou komunitou, a

rozumejú, že v KC sa robia činnosti aj pre ich prospech. Negatívny, resp. ľahostajný postoj, keď ľudia chápu tieto iniciatívy ako zbytočné a distancujú sa od nich s tým, že ich sa to netýka.

Spoločnou črtou fungovania všetkých desiatich KC bol vysoký záujem detí o účasť na ponúkaných aktivitách ako aj viditeľná snaha a vysoká osobná angažovanosť VKC, asistentov VKC, mentorov, tútorov, supervízorov a manažérov projektu, s ktorými sa hodnotitelia stretli. Spoločným nedostatkom všetkých desiatich KC sú relatívne obmedzené priestory a personálne kapacity, najmä vysoká vyťaženosť VKC a obmedzený čas mentorov na stretnutia s chránencami. S tým súvisí aj relatívne krátka otváracia doba KC (do 16:30 – 17:00 hod.). Rozdiely medzi jednotlivými lokalitami vyplývajú najmä zo sídelnej štruktúry a zastúpenia rómskej komunity v jednotlivých lokalitách, dostupnosti materských, základných a stredných škôl v blízkom okolí, pôsobenia iných neziskových a cirkevných organizácií, rozličných postojov miestnej samosprávy, dĺžky pôsobenia ETP Slovensko v danej lokalite a intenzity spolupráce KC so základnými školami. Rozdiely sú tiež v ďalšom fungovaní a financovaní jednotlivých KC.

Samospráva vo všetkých desiatich lokalitách vytvorila rámcové podmienky pre fungovanie KC. Nadstavbová podpora zo strany obce/mesta, ktorá sa prejavovala najmä v každodennej komunikácii a spolupráci, dobre fungovala v ôsmich lokalitách (Rankovce, Košice - Šaca, Moldava nad Bodvou, Ostrovany, Sabinov, Spišské Podhradie, Stará Ľubovňa, Veľká Ida). Postoj mesta Krompachy a obce Rudňany k fungovaniu KC je možné označiť ako pasívny.

Dobrá spolupráca medzi KC a základnými školami vznikla najmä v lokalitách, kde učitelia ZŠ boli zapojení do projektu ako mentori alebo kde riaditeľ ZŠ mal predchádzajúcu osobnú skúsenosť s organizáciou ETP Slovensko, prípadne kde KC susedí so ZŠ. V iných lokalitách bola spolupráca medzi ZŠ a KC obmedzená na všeobecné povedomie riaditeľov ZŠ o existencii KC, najmä o fungovaní predškolskej prípravy, takže niektoré možnosti spolupráce medzi KC a ZŠ zostali nevyužitú.

Semináre Mosty z chudoby prispeli k zmene postojov a odbúraníu stereotypov jeho účastníkov. Toto vzdelávanie je vo všeobecnosti považované za užitočné, pričom účasť bola prínosná najmä pre osoby, ktoré majú menej skúseností s prácou s rómskymi komunitami. Skúsenejší účastníci ocenili tento seminár viac ako platformu pre diskusiu a networking než zdroj nových informácií.

Semináre Sociálne bývanie vďaka dobrej účasti a publicite prispeli podstatnou mierou do verejnej debaty, ktorá viedla k zakomponovaniu podpory mikropôžičkových programov zameraných na podporu svojpomocnej výstavby obydľí do OP Ľudské zdroje na roky 2014 – 2020.

Hodnotenie vzdelávacích kurzov realizovaných pre zamestnancov projektu bolo zo strany VKC, mentorov a tútorov, s ktorými hodnotitelia osobne hovorili, jednoznačne pozitívne. Rozsah a obsah školení je všeobecne považovaný za dostačujúci. Skupinové supervízie boli z pohľadu VKC užitočné najmä pri riešení problémov. Metodické príručky pre realizáciu vzdelávacích aktivít sú podľa VKC praktické a dobre využiteľné aj v budúcnosti.

Hospodárnosť projektu bola posudzovaná iba v zmysle využitia vybavenia KC. Deti dostatočne pochopili, že zariadenia a pomôcky v KC si musia vážiť a používať ich vhodným spôsobom. K odcudzeniu a poškodeniu vecí dochádzalo len ojedinele.

Udržateľnosť výsledkov projektu je veľmi dobrá. Všetky KC budú naďalej fungovať pod hlavičkou národného projektu Komunitné centrá alebo budú naďalej prevádzkované ETP Slovensko zo zdrojov Nadácie VELUX (KC Stará Ľubovňa, Rankovce a Veľká Ida). Jediným otáznikom zostáva KC na Hornádskej ulici v Krompachoch, keďže mesto sa priamo nezapojilo do národného projektu, ale od 1.1.2015 v rámci národného projektu prevádzkuje iné KC na Družstevnej ulici občianske združenie Ľudia a perspektíva. KC na Hornádskej ulici, ktoré fungovalo v rámci projektu Komunita na ceste k prosperite, bolo 1.4.2015 uzatvorené kvôli rekonštrukcii priestorov (má byť hotová v auguste 2015). Na rekonštrukciu získalo mesto grant v rámci Lokálnej stratégie komplexného prístupu, ale zatiaľ nemá pokryté zdroje na personálne náklady, takže jeho znovuotvorenie bude predmetom ďalších rokovaní. ETP Slovensko odviezlo vybavenie KC do svojej centrály v Košiciach.

Dopady projektu na školské výsledky a pravidelnosť školskej dochádzky boli skúmané na skupine 115-tich detí vo veku 11 – 16 rokov z deviatich lokalít (všetky okrem Moldavy nad Bodvou). Analýza zozbieraných dát ukázala, že priemerný počet neospravedlnených hodín sa za dva skúmané roky u detí navštevujúcich KC prakticky nezmenil. Zatiaľ čo priemer na žiaka v školskom roku 2011/2012 bol 12,65 hodiny, v školskom roku 2013/2014 to bolo 12,74 hodiny. U chlapcov bolo záškoláctvo rozšírené vo významne väčšej miere ako u dievčat. Vzhľadom na vyšší vek detí a s tým súvisiaci nástup puberty je možné považovať zachovanie status quo spred dvoch rokov za dobrý výsledok. Predpokladaný vplyv mentorského programu na záškoláctvo sa nepotvrdil.

Priemerná známka na koncoročnom vysvedčení sa u detí navštevujúcich KC počas trvania projektu mierne zhoršila. Zatiaľ čo priemerná známka v školskom roku 2011/2012 bola 2,54, v školskom roku 2013/2014 to bolo 2,85. Vzhľadom na vyšší vek detí a s tým súvisiaci nástup puberty ako aj zvýšené nároky na deti vo vyšších ročníkoch ZŠ je možné považovať zlepšenie resp. „nezhoršenie“ školských výsledkov u dvoch tretín detí navštevujúcich KC za dobrý výsledok. Porovnanie priemernej koncoročnej známky u mentorovaných a nementorovaných detí ukázalo, že do mentorského programu boli zaraďované deti s mierne lepšími známkami a že tento malý rozdiel oproti nementorovaným deťom sa v priebehu trvania projektu podarilo udržať.

Je pravdepodobné, že údaje o záškoláctve a o priemerných známkach mentorovaných detí sú ovplyvnené rozličnou dĺžkou ich zapojenia do mentorského programu. Počas intenzívnej spolupráce s mentorom došlo u chránencov k dočasnému zlepšeniu, ale mnohí po ukončení mentoringu skĺzli späť na pôvodnú úroveň. Okrem toho je v mnohých prípadoch jedno dvojhodinové stretnutie mentora s chránencom za týždeň príliš málo na dlhodobu udržateľnú zmenu správania.

Popri vyššie uvedených dopadoch projektu na vzorku 115-tich detí navštevujúcich základné školy v deviatich lokalitách je veľmi významným dopadom projektu 'Komunita na ceste k prosperite' fakt, že 25 detí zo vzorky 200 detí s najväčším počtom účasti na aktivitách KC navštevuje strednú školu. Iba 7 detí zo vzorky ukončilo povinnú školskú dochádzku s tým, že nepokračujú vo vzdelávaní na strednej škole. To znamená, že až 25 z 32 detí (t.j. 78 %), ktoré teoreticky mohli prejsť na strednú školu, tak aj urobili. Ide nepochybne o výsledok práce pracovníkov ETP Slovensko, ktorí sa deťom systematicky venovali v KC aj mimo neho, a pravdepodobne o najvýznamnejší kvantifikovateľný dopad projektu. 14 z 25-tich (t.j. 56 %) stredoškolákov vo vzorke absolvovalo mentorský program, čo potvrdzuje významnú motivačnú funkciu KC a osobitne mentorského programu pre budúcnosť detí zo sociálne znevýhodnených lokalít.

Jediným zdrojom údajov o všeobecnej zamestnanosti rómskej populácie v lokalitách projektu, ktorý hodnotitelia získali, je kvalifikovaný odhad pracovníkov ETP Slovensko. Podľa týchto údajov je v Košiciach-Šaci a vo Veľkej Ide nezamestnanosť Rómov relatívne nižšia ako v iných lokalitách. Pravdepodobne má na to vplyv blízkosť U.S. Steel Košice, ktorý aktívne podporuje zamestnávanie zástupcov marginalizovaných skupín. Zamestnávateľmi v lokalitách realizácie projektu 'Komunita na ceste k prosperite' bolo aj ETP Slovensko a príslušné obecné resp. mestské úrady.

6 Odporúčania

Hodnotený projekt je už takmer ukončený, takže nižšie uvedené odporúčania sú najmä vo forme ponaučení (lessons learned) pre budúce projekty podobného zamerania. Využité môžu byť aj v KC Stará Ľubovňa, Rankovce a Veľká Ida, kde aktivity naštartované projektom 'Komunita na ceste k prosperite' pokračujú bez výrazných zmien vďaka podpore Nadácie Velux.

Strategickým, hoci vôbec nie novým ponaučením z projektu je nevyhnutnosť pracovať s obyvateľmi rómskych komunít dlhodobo a nepretržite. Akékoľvek prerušenie poskytovania zabezpečených služieb sa ťažko a nákladne obnovuje. Realistické odhady hovoria, že efekty v širšom rozsahu sa môžu prejaviť až o 1 až 2 generácie. Všetky zainteresované osoby sa tiež zhodli, že veľmi prospešné by bolo zavedenie povinnej predškolskej dochádzky.

Spolupráca na miestnej úrovni

Spolupráca samosprávy, ZŠ a KC by mala byť nastavená tak, aby sa ich činnosti dopĺňali a tým tvorili jeden celok. V projekte 'Komunita na ceste k prosperite' je priestor najmä na zlepšenie vzťahov medzi KC a základnými školami. Možnými opatreniami na zlepšenie sú:

- Iniciovať podpis spoločnej zmluvy/memoranda o spolupráci medzi samosprávou, ZŠ a KC.
- Programy a aktivity KC by mali byť zladené s potrebami ZŠ pred začiatkom školského roka. Týka sa to najmä predškolskej prípravy, krúžkovej činnosti a doučovania. Za zváženie stojí vytvorenie spoločného výchovno-vzdelávacieho programu.
- KC by malo príslušnej ZŠ automaticky poskytovať informácie o tom, ktoré deti pravidelne navštevujú KC, ktoré deti sú zaradené do mentorského programu (vrátane kontaktov na mentorov) a ktoré deti a v akom rozsahu absolvovali v KC predškolskú prípravu.
- ZŠ by mala KC poskytnúť sadu učebníc na doučovanie. Je potrebné tiež vytvoriť systém pravidelnej komunikácie medzi učiteľmi a VKC resp. mentormi, aby bolo doučovanie čo najefektívnejšie.
- Ak sa ZŠ a KC nachádzajú neďaleko seba, ZŠ by mohla KC umožniť prístup na školské ihrisko (dopoludnia pre predškolákov, popoludní pre žiakov), prípadne v zime aj do telocvične. Deti v predškolskej príprave si tým zvykajú na školské prostredie, kam budú neskôr chodiť. Ak je to možné a vhodné, KC môže poskytnúť svoje priestory na aktivity ZŠ, ako to funguje napríklad v KC Stará Ľubovňa.

Priestory, kapacity a vybavenie KC

- V rámci možností a s pomocou samosprávy a/alebo vedenia ZŠ by mali byť nájdené čo najvhodnejšie priestory pre KC, najmä čo sa týka umiestnenia, veľkosti, vlhkosti, denného svetla a pod. Tento projekt ukázal, že obavy ohľadom poškodenia zverených priestorov alebo sťažností obyvateľov bývajúcich v okolí KC sú neopodstatnené.
- Spolu s väčšou kapacitou KC by mali byť posilnené aj personálne kapacity. Každý VKC by mal mať asistenta alebo by úlohy VKC mali byť rozdelené medzi dve osoby.

- K deťom je potrebné pristupovať s láskou a pochopením, čo vedie k budovaniu vzájomnej dôvery. V tejto súvislosti je predpokladom úspechu vyvinutie maximálnej snahy o dlhodobú stabilizáciu pracovníkov KC (vedúcich KC, mentorov, tútorov).
- Ak je to možné, zriadiť v KC rýchlejší internet.
- Zaoberať viac druhov hudobných nástrojov a zariadení na voľnočasové aktivity (napr. kolobežky, stolný futbal, biliard).

Aktivity KC

- KC by malo byť otvorené každý pracovný deň minimálne do 18 hod.
- Mentorský program je potrebné rozšíriť na niekoľko stretnutí mentorov s chránencami za týždeň a zvýšiť počet mentorov, aby bolo možné do Mentorského programu zaradiť viacerých chránencov. Individuálna práca s jednotlivcami sa ukazuje ako vhodný nástroj pre podporu žiakov a ich rodičov pri ich rozhodovaní sa o štúdiu na strednej škole. Za úvahu tiež stojí rozšírenie mentorského programu aj na I. stupeň ZŠ (od 3. ročníka). Životné ambície sa rozvíjajú už v tomto veku.
- Veľmi žiaduce je vytvoriť finančnú rezervu na drobné pohostenie mentorovaných detí – zmrzlina, čaj, sladkosť a podobné odmeny, ktoré im rodičia neposkytujú. Finančná rezerva môže byť aj vo forme ročného paušálu (napr. 30 EUR pre jedno dieťa), pričom o jeho použití rozhodne samotný chránenec.
- Krúžky v KC viac zamerať na manuálne práce, aby boli odhalené a podporené talentované deti (rezbárstvo, maľovanie, šitie, drôtkovanie, varenie, pestovateľské práce atď.).
- Doplniť športový krúžok medzi mimoškolské záujmové krúžky v KC.
- Ponúknuť možnosť výučby aspoň jedného cudzieho jazyka – angličtiny.
- Vytvoriť krúžok zameraný na životné prostredie, aby sa deti okrem iného naučiliarábať s odpadom a triediť ho.
- Želaním detí je absolvovať viacdenné tábory a výlety. Je to pre nich odmena, možnosť vidieť niečo iné a príležitosť na chvíľu odísť od rodiny a komunity.

Zapojenie rodičov

Zaujať rodičov tak, aby vo väčšom počte pravidelne alebo aspoň príležitostne prišli do KC, je náročná úloha. Efekty práce KC by sa však ľahšie rozšírili z jednotlivých detí na celú rodinu, takže vynakladanie úsilia o zapojenie rodičov je zmysluplné. Pravdepodobne je jednoduchšie získať ženy-matky, pre ktoré je návšteva KC vybočením z každodenných domácich povinností. Tu je niekoľko námetov, vrátane návrhov od samotných klientov projektu, ako by sa to mohlo zrealizovať:

- Organizovať neformálne stretnutia žien, na ktorých by sa zlepšovali vo vedení domácnosti – varenie, pečenie, stolovanie, šitie, finančná gramotnosť. Za úvahu stoja aj umelecké kurzy, napr. maľovanie. Súčasťou organizácie by malo byť zabezpečenie surovín a občerstvenia.
- Vybudovať priestor pre športové aktivity dospelých – futbal, stolný futbal a posilňovňa pre mužov, zumba pre ženy. Posilňovňa zriadená obecným úradom funguje napr. v Rankovciach.
- Vybudovať v KC hygienické centrum – sprchy a práčovňu.
- Vytvoriť hudobné (spevokol pre ženy, kapela pre mužov) a divadelné zoskupenia dospelých.

- Vymyslieť projekty na poľnohospodárske činnosti vyžadujúce vyšší podiel ručnej práce – pestovanie plodín alebo chov zvierat. Pracujúci klienti by dostávali odmenu v naturáliách alebo v peniazoch získaných z predaja produktov.
- Zapojiť mužov a ženy do remeselnej výroby, ktorá by pre nich mala finančný efekt.
- Vo viacerých lokalitách prejavili klienti záujem aj o duchovnú prácu – stretnutia a diskusie na náboženské témy.
- Vytvoriť pozíciu „sprostredkovateľ práce“ alebo „mediátor pracovnej integrácie“, ktorého úlohou je podobne ako v projekte Komunita na ceste k prosperite prepájať zamestnávateľov s klientmi (UoZ) alebo pomáhať zamestnávateľom vytvárať pracovné miesta využívajúc nástroje ÚPSVaR (podľa AOTP, Zákon č. 5/2004 Z.z.).

Publicita

- Zvýšiť všeobecnú informovanosť o poslaní KC prezentovaním príkladov dobrej praxe (napr. príbehy úspešných detí) v miestnych masovokomunikačných prostriedkoch, a tak pôsobiť na zmenu ľahostajného postoja nezainteresovaných občanov.
- Vytvoriť projekt na stretnutia s úspešnými Rómami – osobnosťami z rôznych oblastí. Prezentovať aj významné výsledky rómskych detí a mládeže (napr. nohejbalové rómske družstvo zo ZŠ Kecerovce okrem iných úspechov vychovalo reprezentanta SR, ktorý získal bronzovú medailu na majstrovstvách sveta).
- ETP Slovensko by malo v budúcnosti viac dbať na budovanie značky na miestnej úrovni. Okrem povinnej publicity je vhodné vytvoriť marketingovú stratégiu, ktorej cieľom by malo byť zvýšenie povedomia o organizácii, a to nielen medzi majoritou (učitelia, pracovníci obecných/mestských úradov, poslanci), ale aj medzi cieľovými skupinami (rodičia detí navštevujúcich KC).
- ETP Slovensko by v blízkej budúcnosti malo vytvoriť internú pozíciu Policy Dialogue Person, ktorá by bola obsadená profesionálom/-kou v oblasti médií a PR. Úlohou tejto osoby by mala byť prezentácia organizácie a dosiahnutých výsledkov voči verejnosti aj voči štátnym inštitúciám s cieľom zlepšovať verejnú mienku a presadiť úspešne otestované pilotné aktivity do štátnych politík. Vybraný/á Policy Dialogue Person by mohol/-la absolvovať vzdelávací kurz alebo stáž v špičkovej zahraničnej neziskovej organizácii s tým, že by sa zmluvne zaviazal/-a odpracovať najmenej 5 rokov v ETP Slovensko.
- S politickým dialógom súvisí aj námet na spoločný projekt najvýznamnejších neziskových organizácií, ktoré sa venujú MRK. Výsledkom projektu by bola spoločná prezentácia úspešných pilotných aktivít spolu s konkrétnymi návrhmi legislatívnych a vykonávacích opatrení. Následne by vybraní experti spravili sériu spoločných prezentácií a iných PR podujatí pre verejnosť a relevantných úradníkov/politikov/vel'vyslancov/EU atď. Cieľom projektu by bolo vytvoriť návrh komplexného riešenia problematiky (vzdelanie, zamestnanie, voľný čas) a získať na jej realizáciu podporu verejnosti aj politikov.

Vzdelávanie pracovníkov KC

Hodnotitelia zozbierali od pracovníkov KC iba dva námety na ďalšie vzdelávanie:

- Kurz ART (Aggression Replacement Training) zameraný na zvládanie agresivity.
- Vzdelávanie na hlbšie pochopenie rómskej komunity, nepísaných pravidiel jej fungovania a uplatňovanie ľudského prístupu vo vzťahu k Rómom.

Evaluácia

- Vzhľadom na predĺženie konečného dátumu oprávnenosti výdavkov pre služby súvisiace s podávaním správ, finančným auditom a hodnotením by bolo vhodné v roku 2016 zopakovať vyhodnotenie školských výsledkov a dochádzky na vzorke 200 detí, s ktorou pracovali evaluátori v tomto hodnotení. Osobitná pozornosť by mala byť venovaná deťom, ktoré pokračujú vo vzdelávaní na stredných školách, vrátane rozhovorov s ich rodičmi. Ak to bude možné, hodnotenie by sa mohlo zamerať aj na predškolské vzdelávanie v materských školách v lokalitách s KC, dopady pracovnej integrácie, dopady projektu výstavby rodinných domov v Rankovciach a „inkluzívny autobus“.

Príloha 1 – Prehľad zrealizovaných aktivít projektu

Aktivity	Podaktivity	Trvanie	Školitelia	Účastníci / Cieľové skupiny
A2: Budovanie kapacít 10 poskytovateľov sociálnych služieb – pracovníkov a spolupracovníkov KC	Celodenné skupinové supervízie	Priebežne	Supervízori	VKC
	Ad hoc supervízne a individuálne stretnutia	Priebežne minimálne jedenkrát mesačne	Projektová manažérka, supervízori	VKC
	Prezentácia alternatívnej vzdelávacej metódy práce s deťmi a mládežou – Brightworks (zážitkové učenie)	30. mája 2012	GeverTulley, Kalifornia, USA	VKC
	Projektová škola – rezidenčný tréning VKC, tútorov a mentorov (Zdravotná osveta, Mosty z chudoby, Právne minimum, Predškolská príprava, Mentorský program)	12.-16.11.2012	Gabriela Valentovičová (ZO), Slávka Mačáková, Ľudmila Stašáková (Mosty), Erika Bačová (PM), Erika Sabová (PP), Ľudmila Stašáková (MP) - ETP	VKC, tútori a mentori
	Projektová škola – rezidenčný tréning VKC, tútorov a mentorov - Projektový manažment	3.-7.12.2012	Ľubomír Maciak - externý školiteľ Slávka Mačáková Ľudmila Stašáková Lenka Cziková - ETP	VKC, mentori, tútori
	Projektová škola – rezidenčný tréning VKC, tútorov a mentorov - Finančné vzdelávanie	28.-30.1.2013	Milka Kačmarčíková - ETP	VKC, mentori, tútori
	Projektová škola – rezidenčný tréning VKC, tútorov a mentorov - Nové horizonty	13.-14.3. – 18.-20.3.2013	Mária Gedeonová - Psychologicko-preventívne centrum Košice Slávka Mačáková	VKC, mentori, tútori
	Vzdelávanie mentorov - Mentorský program (Proces premeny)	priebežne počas celého projektu	koordinátorka sociálnej integrácie	mentori podľa potreby
	Úvod do projektu	Priebežne pri nástupe nových mentorov a tútorov	VKC	tútori a mentori
	Dobrovoľnícka služba a absolventská prax vykonávaná uchádzačmi o zamestnanie vedenými na miestnych UPSVaR	2012 - 2013	VKC	uchádzači o zamestnanie
	Školenie Grunnet – Model pojmového vzdelávania pre predškolskú prípravu	19.-23.9.2014	Gunvor Sonnesyn, Morten Hem - lektori z Nórska	VKC, špeciálni pedagógovia
	Školenia zamerané na prácu s deťmi v predškolskej príprave (skupiny 3-4 a 5-6 ročných detí) prostredníctvom metódik Montessori a FIE a supervízie so špeciálnou pedagogičkou a detskou vývinovou psychologičkou	09-10/2014	Simona Šimková, Mária Heveriová - Súkromné centrum špeciálneho pedagogického poradenstva v Košiciach	VKC, AVKC, špeciálni pedagógovia, lokálni asistenti
	Školenie zamerané na prácu s rodičmi detí predškolského veku navštevujúcimi predškolskú prípravu	11/2014	Iva Grejtaková, Andrej Poduška – Človek v tísi	VKC a ich asistenti

A3: Budovanie kapacít a výmena skúseností medzi subjektmi zainteresovanými do riešenia sociálnej exklúzie detí a mládeže	Úvodné stretnutie k projektu + individuálne stretnutia s partnermi + podpisovanie zmlúv o partnerstve	2012	Slávka Mačáková, Ľudmila Stašáková	mestá a obce, samosprávne kraje, školy a zamestnávateľ (U.S. Steel Košice)
	Informovanie o projekte - PR	priebežne	Policy Dialogue Person	Rôzne národné a medzinárodné inštitúcie, významní jednotlivci
	Príprava projektových návrhov pre partnerov	Od 2013	Tím ETP	
	Konferencie Šanca pre Rómov (prezentácia projektu v Košiciach vrátane koncertu Rómske hlasy pre zajtrajšok)	17.9.2012	Milka Kačmarčíková - ETP Michal Vašečka - CVEK Anton Marcinčin - MF Daniel Hubáč – ADCH Košice	Odborná verejnosť, zástupcovia partnerských inštitúcií, pracovníci ETP Slovensko, pracovníci relevantných ministerstiev
	Seminár Inštrumentálne obohacovanie R. Feuersteina	31.1.2013	Rabbi Refael Feuerstein - Feuersteinov inštitút v Izraeli	1) Súkromné centrum špeciálneho pedagogického poradenstva v Košiciach 2) U.S. Steel Košice 3) Košický samosprávny kraj 4) Poliklinika L. Pasteura Košice 5) Psychologicko-preventívne centrum Košice 6) Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny SR 7) Cirkevný zbor evanjelickej cirkvi a.v. Rankovce 8) Spojená škola, Vojenská 13, Košice
	„Vianočný stánok“ v spolupráci so spoločnosťou U.S. Steel Košice, kde KP prezentoval verejnosti ručné práce detí a mládeže z KC	20.12.2012	N/A	verejnosť
	Telekonferencia Brusel - Moldava nad Bodvou	15.3.2013	N/A	europoslanci, zástupcovia Svetovej banky, samospráv aj mimovládnych organizácií
	Seminár pozitívna deviácia	25.4.2013	Andrej Findor – Fakulta sociálnych a ekonomických vied UK Gabriel Bianchi - Ústav výskumu sociálnej komunikácie SAV	1) Košický samosprávny kraj 2) Mesto Stará Ľubovňa 3) Ústav výskumu sociálnej komunikácie SAV 4) Súkromné centrum špeciálneho pedagogického poradenstva v Košiciach
	Seminár Mosty z chudoby v Meste Krompachy	23.5.2013	Slávka Mačáková Ľudmila Stašáková	1) Mesto Krompachy 2) Úrad práce a sociálnych vecí Spišská Nová Ves, pracovisko Krompachy 3) Okresné oddelenie policajného zboru Krompachy – rómski policajní špecialisti 4) ZŠ s MŠ Krompachy, SNP 47
Seminár Mosty z chudoby v Obci Rankovce	30.5.2013	Slávka Mačáková Ľudmila Stašáková	1) Obec Rankovce 2) MŠ Rankovce 3) CASD – cirkev adventistov siedmeho dňa Košice 4) ECAV Rankovce (Cirkevný zbor ev. cirkvi a.v.)	
Seminár Sociálne bývanie v Bratislave, Národná rada SR	26. 6.2013	Príspevky – prezentácie ETP Slovensko	47 inštitúcií	

Divadelné workshopy v 3 KC pre deti a mládež vo veku od 8 – 17 rokov (Košice-Šaca, Moldava nad Bodvou, Stará Ľubovňa)	19.7. až 26.7.2013	Dramatic Adventure Theatre z New Yorku	deti a mládež vo veku od 8 – 17 rokov
Školenie FIE Basic v Herľanoch	23.9.2013 - 27.9.2013 a 30.9.2013 - 4.10.2013	Nechama Tzaban – Feuersteinov inštitút v Izraeli	1) Súkromné centrum špeciálneho pedagogického poradenstva v Košiciach 2) Základná škola Veľká Ida 3) Základná škola Košice Šaca 4) Súkromná pedagogická a sociálna akadémia Košice 5) Feuersteinov inštitút Izrael
Pracovná návšteva a seminár s účastníkmi zo zahraničia v KC Stará Ľubovňa a KC Rankovce a KC Šaca	16. a 17.10.2013	Stašáková Ľudmila Mária Havranová – Mesto Stará Ľubovňa Martin Vavrínčík	1) Mesto Stará Ľubovňa 2) Obec Rankovce 3) Mestská časť Košice-Šaca 4) ZŠ Košice-Šaca 5) Košický samosprávny kraj
Seminár Mosty z chudoby v Obci Veľká Ida	23.10.2013	Slávka Mačáková Ľudmila Stašáková	1) Obec Veľká Ida 2) ZŠ Veľká Ida 3) SOŠT - Košice 4) OOPZ Veľká Ida 5) Zdravé komunity
Seminár Mosty z chudoby v Obci Rudňany	24.10.2013	Slávka Mačáková Ľudmila Stašáková	1) Obec Rudňany 2) MŠ Rudňany 3) SOŠ Bijacovce 4) ZŠ Rudňany
Seminár Mosty z chudoby v Obci Ostrovany	21.11.2013	Slávka Mačáková Ľudmila Stašáková	1) Obec Ostrovany 2) MŠ Ostrovany 3) ŠZŠ Ostrovany
Seminár Mosty z chudoby v Meste Moldava nad Bodvou	27.11.2013	Slávka Mačáková Ľudmila Stašáková	1) Mesto Moldava nad Bodvou 2) Spojená škola Moldava nad Bodvou 3) Centra voľného času Moldava nad Bodvou
Seminár Mosty z chudoby v Meste Spišské Podhradie	12.2.2014	Slávka Mačáková Ľudmila Stašáková	1) Mesto Spišské Podhradie 2) ZŠ Spišské Podhradie 3) UPSVaR Levoča 4) Nano Nagle Materská škola
Seminár Mosty z chudoby v Meste Sabinov	18.2.2014	Slávka Mačáková Ľudmila Stašáková	1) Mesto Sabinov 2) MŠ Sabinov 3) ZŠ Sabinov 4) OZ Romix 5) Apoštolská cirkev Sabinov 6) Zdravé komunity – terénny zdravotný asistent
Seminár Mosty z chudoby v Meste Stará Ľubovňa	19.3.2014	Slávka Mačáková Ľudmila Stašáková	1) Mesto Stará Ľubovňa 2) Stredná odborná škola Kežmarok, detašované pracovisko SL 3) Obvodné oddelenie PZ Stará Ľubovňa

Seminár Mosty z chudoby v Mestskej časti Košice Šaca	26.3.2014	Slávka Mačáková Ľudmila Stašáková	1) Mestská časť Košice Šaca 2) ZŠ Košice Šaca 3) Mestská polícia Košice Šaca
Seminár - Zvýšenie motivácie a šanci žiakov z MRK pre úspešné štúdium na stredných školách– pracovný seminár v priestoroch KSK	27.3.2014	Slávka Mačáková Ľudmila Stašáková Martin Vavrínčik - ETP Simona Šimková - Súkromné centrum špeciálneho pedagogického poradenstva v Košiciach Vlastimil Borufka – ZŠ Šaca Magdaléna Fecurková – U.S.Steel Košice	1) Súkromná pedagogická a sociálna akadémia Košice 2) SOŠ poľnohospodárstva a služieb na vidieku, Košice 3) SOŠ Szakkozépiscola, Moldava nad Bodvou 4) Konzervatórium, Košice 5) SOŠ Majstra Pavla v Levoči 6) Súkromná stredná škola SUZ, Krompachy 7) SOŠ Bijacovce 8) SOŠ Prakovce 9) SOŠ Sečovce 10) SOŠ Pribeňík 11) ZŠ Košice Šaca 12) KSK 13) PSK 14) U.S.Steel Košice 15) Úrad vlády SR
Workshop so zástupcami miestnych samospráv na tému Príklady dobrej praxe riešenia problematiky sociálneho vylúčenia	14. 4. 2014	Prezentácia - Slávka Mačáková	1) Ministerstvo práce, integrácie a sociálnych vecí spolkovej krajiny Severné Porýnie-Vestfálsko, 2) Ústav rómskych štúdií Prešovskej univerzity 3) Stály zástupca veľvyslanca Spolkovej republiky Nemecko 4) Obec Rankovce
Seminár Sociálne bývanie v Herľanoch	29. 4. 2014	Prezentácia Slavo Kutaš - ETP Katarína Smatanová – STU Bratislava	1) Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR 2) Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR 3) Ministerstvo financií SR 4) Ministerstvo vnútra SR (Úrad splnomocnenca vlády pre rómske komunity) 5) UNDP – Rozvojový program OSN 6) UNDP – GEF SGP 7) U.S. STEEL Košice 8) WordArt s.r.o. 9) Cirkev Ježiša Krista svätých neskorších dní 10) Človek v tísi 11) CVEK – Centrum pre výskum etnicity a kultúry 12) Obec Rankovce 13) Mesto Dolný Kubín
Výmenné stretnutie detí, mládeže a študentov VŠ s deťmi a mládežou z MRK zo Starej Ľubovni v KC Stará Ľubovňa za účasti 11 študentov Fakulty verejnej správy UPJŠ v Košiciach	13.-14. 5. 2014	Lýdia Šuchová – Fakulta verejnej správy UPJŠ v Košiciach Ľudmila Stašáková	Fakulta verejnej správy UPJŠ v Košiciach

Výmenné stretnutie detí, mládeže a študentov z MRK s deťmi a mládežou zo spojenej základnej a strednej školy v Bratislave	27. – 29.5. 2014	N/A	<ol style="list-style-type: none"> 1) Úrad Verejnej ochrankyne práv SR 2) Veľvyslanectvo USA v Bratislava 3) Spojená škola, Mokrohájska ul. Bratislava 4) Základná škola Plavecký Štvrtok 5) Fakulta sociálnych a ekonomických vied UK, BA 6) Rádio Expres 7) Trend holding.a.s. 8) Equityo.z. 9) Centrum pre výskum etnicity a kultúry
Mobilný seminár o inovatívnych projektoch zameraných na integráciu Rómov z marginalizovaných rómskych komunit v Rankovciach, Veľkej Ide a Moldave nad Bodvou	6.6.2014	Príklady dobrej praxe ETP Slovensko v teréne - prezentácie Slávka Mačáková Martin Vavrínčík Eva Zelizňaková Mária Heveriová, Simona Šimková VKC z Rankoviec, Veľkej Idy a Moldavy nad Bodvou	<ol style="list-style-type: none"> 1) Veľvyslanka Belgicka 2) Veľvyslanka USA 3) Veľvyslankyne Nórska 4) Veľvyslankyne Slovinska 5) Úradu vlády SR - ORIŠFM 6) Agentúry kanadskej pohraničnej služby 7) Európskej komisie na Slovensku 8) Veľvyslanectva Holandského kráľovstva 9) Cirkvi Ježiša Krista svätých neskorších dní
Workshop - Kamoši z Webu (nad rámec projektu)	12.6.2014	Daniela Lališová Roland Kyska - Ľudia Ľudom	VKC a mentori
Workshop - Postavenie rómskej populácie na trhu v Košiciach-Šaci	19.6.2014	Ľudmila Stašáková Dana Pustulková Slávka Mačáková Irma Horváthová - ETP	<ol style="list-style-type: none"> 1) Inštitút finančnej politiky pri Ministerstve financií SR 2) Mestská časť Košice Šaca 3) U.S.STEEL Košice
Osvetovo vzdelávacie pobytové podujatie v KC Rankovce, Moldava nad Bodvou, Košice Šaca a Veľká Ida	23.- 24. 6. 2014	Martin Vavrínčík Eva Zelizňaková - ETP	<ol style="list-style-type: none"> 1) Univerzity Komenského Bratislava 2) Technickej univerzity Košice 3) Centra pre výskum etnicity a kultúry
Prezentácia projektu Komunita na ceste k prosperite na Festivale Pohoda	10.-13.7. 2014	Tím ETP – Martin Vavrínčík, Slávka Mačáková	verejnosť
Workshop - Kamoši z Webu + tlačová konferencia (nad rámec projektu)	8.8.2014	N/A	ĽudiaĽudom.sk
Osvetovo vzdelávacie výmenné pobytové stretnutie 11 žiakov zo Spojenej školy, Mokrohájská ul., Bratislava a 5 žiakov zo Základnej školy v Plaveckom Štvrtku a deťmi a mládežou z KC (v Rankovciach, Košice Šaca, Veľká Ida, Moldava nad Bodvou)	07.-09.10.2014	N/A	Spojená škola, Mokrohájská ul., Bratislava a Základná škola v Plaveckom Štvrtku

	Seminár Inovácie v sociálnom bývaní sa uskutočnil v Bratislave na pôde Ministerstva financií SR (nad rámec projektu)	22. 10. 2014	Prezentácie: Martin Vavrinčík ETP Michal Sládek – Človek v tísi Miloš Hajdin MDVRR Pavel Kaňka MPSVAR Michal Polák MF Andrea Bučková USVPRK	1) Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR 2) Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR 3) Ministerstvo financií SR 4) Ministerstvo vnútra SR - Úrad splnomocnenca vlády pre rómske komunity 5) Habitat for Humanity 6) IA ZaSI 7) Človek v tísi 8) NOS – OSF 9) ZMOS 10) Equiity 11) Fakulta architektúry STU Bratislava 12) Ekonomická univerzita Bratislava
	Seminár Feuersteinova metóda Inštrumentálneho obohacovania vo vzdelávaní detí z MRK sa uskutočnil v Bratislave.	5.11.2014	Rabbi Refael Feuerstein Slávka Mačáková Martin Vavrinčík Andrej Salner - SGI Laco Oravec – Nadácia M. Šimečku Vlastimil Borufka a Natália Pilipčuková – ZŠ Šaca Simona Šimková a Mária Heveriová - Súkromné centrum špeciálneho pedagogického poradenstva v Košiciach	42 inštitúcií
A5: Poskytovanie asistencie – budovanie vedomostného potenciálu – deti a mládeže zo sociálne vylúčených lokalít	Predškolská príprava (VKC používajú FIE pri výučbe v predškolských kluboch s deťmi predškolského veku v rozsahu približne 2 hodiny denne)	priebežne	VKC	2 skupiny v každom KC: skupina detí 3 roky a skupina detí v predškolskom veku
	Finančné vzdelávanie 1x týždenne	Priebežne	VKC	2. stupeň ZŠ (t.j. 10 rokov a starší)
	Zdravotná osveta 1x týždenne	Priebežne	VKC	2. stupeň ZŠ (t.j. 10 rokov a starší)
	Nové horizonty 1x týždenne	priebežne	VKC	2. stupeň ZŠ (t.j. 10 rokov a starší)
	Doučovanie	Priebežne	VKC	Všetky deti ZŠ a SŠ
	Nízkoprahové aktivity (doučovanie jednorázové)	Priebežne	VKC	Všetky deti ZŠ a SŠ
	Intervencie sociálneho poradenstva, ktorého súčasťou je sociálne, právne, finančné a bytové poradenstvo podľa potrieb konkrétnych klientov (podľa stavu terénnej práce v obci)	Priebežne	VKC	Dospelí resp. rodiny
	Mimoškolské aktivity – IT (všetky KC)	Priebežne	Tútori	Najmä 2. stupeň ZŠ + SŠ
	Mimoškolské aktivity – Čitateľský krúžok (všetky KC)	Priebežne	Tútori	Najmä 2. stupeň ZŠ + SŠ

Mimoškolské aktivity – Remeselná dielňa - stolárska a krajčíriska dielňa (KC Krompachy a Stará Ľubovňa)	Stará Ľubovňa od 10/2012 Krompachy od 03/2013	Tútori	Najmä 2.stupeň ZŠ + SŠ
Mimoškolské aktivity – Tvorivé/kreatívne ruky (KC Stará Ľubovňa, Ostrovany, Rankovce, Košice-Šaca, Veľká Ida, Krompachy a Spišské Podhradie)	Priebežne	Tútori	Najmä 2. stupeň ZŠ + SŠ
Mimoškolské aktivity – Hudobno-umelecký krúžok (KC Veľká Ida, Rudňany, Moldava nad Bodvou, Sabinov, Košice Šaca a Rankovce)	Priebežne	Tútori	Najmä 2. stupeň ZŠ + SŠ
VKC práca v teréne	Priebežne	VKC	Dospelí resp. rodiny
Individuálne stretnutia mentorov s chránencami	Priebežne	Mentori	Najmä 2. stupeň ZŠ + SŠ
Klub rodičov (Na pravidelných stretnutiach raz mesačne vo všetkých KC diskutujú VKC s rodičmi o význame vzdelávania, ich možnostiach v domácom prostredí, vzdelávacích aktivitách v KC a ich výsledkoch, ktoré deti na týchto podujatiach rodičom aj predvedú)	Od 11/2014	VKC	Rodičia MRK
Aktivity nad rámec štandardných služieb a aktivít poskytovaných v KC	Priebežne	VKC	Všetky deti
Aktivity v súbehu s projektom Komprax	Priebežne	VKC	Všetky deti
Aktivity v súbehu s realizáciu iných projektov	Priebežne	VKC	Všetky deti
Feuersteinove inštrumentálne obohacovanie – podprojekt Učme sa učiť sa (školské kluby v ZŠ Košice Šaca, ZŠ Veľká Ida, ZŠ Stará Ľubovňa, ZŠ Herľany (Rankovce) - každý deň školského vyučovania v rozsahu troch hodín pod vedením špeciálneho pedagóga, pričom učitelia metodiku FIE zapájajú aj do dopoludňajšieho vyučovania. V rámci školského klubu ako kľúčovej aktivity projektu deti pracujú s inštrumentmi FIE, rozvíjajú slovnú zásobu a matematické uvažovanie. Do činnosti Feuersteinovho klubu sú pravidelne zapájaní aj rodičia)	ZŠ Košice Šaca, ZŠ Veľká Ida od 09/2013 ZŠ Stará Ľubovňa a ZŠ Herľany (Rankovce) od 09/2014	Špeciálni pedagógovia + učitelia ZŠ	Deti 1. stupeň ZŠ (najmä deti, ktoré boli predtým v predškolskej príprave)

Príloha 2 – Zoznam interviewovaných osôb

ETP

Ing. Slavomíra Mačáková, PhD., riaditeľka
Ing. Michaela Csalová, zástupkyňa riaditeľky
Mgr. Ľudmila Stašáková, koordinátorka sociálnej a ekonomickej integrácie
Mgr. Martin Vavrinčík, bývalý supervízor Nových horizontov
Gabriela Valentovičová, supervízorka Zdravotnej osvetu
Mgr. Daniel Ščigulinský, supervízor Predškolskej prípravy a Mentorského programu
Ing. Slavomír Strakula, supervízor Finančného vzdelávania a Mentorského programu

Košický samosprávny kraj

Ing. Mária Kokardová, koordinátorka implementácie projektov

Prešovský samosprávny kraj

Mgr. Vladimíra Palfiová, Odbor školstva, oddelenie riadiacich a hospodárskych činností
Mgr. Jozef Berta, Odbor školstva, oddelenie metodických činností

U. S. Steel Košice, s.r.o.

Magdaléna Fecurková, Public Affairs
Mariana Belušková, Public Affairs

Sabinov

Mgr. Gabriela Harčariková, vedúca Oddelenia sociálnych vecí, mesto Sabinov
Mgr. Alena Mladá, riaditeľka ZŠ 17. Novembra, Sabinov
Nataša Bažová, asistentka učiteľ'a, ZŠ 17. Novembra, Sabinov
Angelika Bilá, asistentka učiteľ'a, ZŠ 17. Novembra, Sabinov
MVDr. Ivan Hricko, VKC Sabinov
Mgr. Jana Girašková, tútorka
Mgr. Tomáš Palenčár, tútor
Mgr. Slavomír Gajdoš, tútor

Ostrovany

Ing. Cyril Revák, starosta
Bc. Ján Hurčík, mentor
Veronika Kalejová, mentorka
Mgr. Viera Marková, tútorka
Magdaléna Cervová, tútorka
PaedDr. Mária Cvancigerová, riaditeľka, ZŠ Šarišské Michal'any

Spišské Podhradie

MVDr. Michal Kapusta, primátor mesta
Mgr. Ľubica Karpatyová, riaditeľka ZŠ Palešovo nám. Spišské Podhradie
Mgr. Ľudmila Jacková, mentorka
PaedDr. Renáta Valková, mentorka
Anne McNamara, Nano Nagle Centrum, Spišské Podhradie
Ing. Viera Gondová, VKC Spišské Podhradie
Ing. Tatiana Kamenická, tútorka
Peter Roth, tútor

Rudňany

Miroslav Blišťan, starosta
Mgr. Anna Ogurčáková, riaditeľka ZŠ Rudňany
Danka Pustulková, VKC Rudňany

Košice – Šaca

Ing. Peter Šveda, prednosta miestneho úradu
Mgr. Vlastimil Borufka, riaditeľ ZŠ Mládežnícka 3, Košice-Šaca
Mgr. Jarka Vorobeľová, VKC Košice-Šaca
Lenka Kováčová, tútorka, mentorka, AVKC

Moldava nad Bodvou

JUDr. Ing. Slavomír Borovský, primátor mesta
PaedDr. Klára Vranaiová, prednostka mestského úradu
Bc. Oto Horváth, mentor
Michaela Kiralyová, mentorka
PaedDr. Andrea Papp, zástupkyňa riaditeľa, ZŠ a gymnázium s vyučovacím jazykom maďarským
Irma Horváthová, VKC Moldava nad Bodvou
Richard Horváth, dobrovoľnícka služba

Krompachy

PhDr. Imrich Papcun, sociálny odbor mesta Krompachy
Ivan Horváth, terénny sociálny pracovník (bývalý tuteur)
Mgr. Jana Bucová, riaditeľka ZŠ s MŠ ul. SNP 47, Krompachy
Mgr. Soňa Soláková, VKC (do 31.12.2014)

Stará Ľubovňa

Mgr. Ján Tomus, vedúci oddelenia sociálnych vecí a bytovej politiky, MsÚ Stará Ľubovňa
Mgr. Slavomíra Gribová, riaditeľka ZŠ Podsadek
Mgr. Peter Gomolák, VKC
Mgr. Lukáš Bužo, asistent VKC
Mgr. Soňa Pavlovská, špeciálna pedagogička, mentorka

Rankovce

Stanislav Hada, starosta
Mgr. Tibor Oros, riaditeľ ZŠ Kecerovce
Mgr. Alla Smykalová, riaditeľka ZŠ Herľany
Ing. Antónia Gordiaková, VKC, mentorka
Mgr. Monika Beňová, asistentka VKC, mentorka
Bc. Františka Ondrašiková, terénna sociálna pracovníčka obce a štatutárna zástupkyňa OZ Pre lepší život

Veľká Ida

Ing. Gabriel Lukács, prednosta Obecného úradu
Mgr. Terézia Besterciová, riaditeľka ZŠ Veľká Ida
Bc. Lucia Lučaiová, VKC
Martin Balog, asistent VKC

Príloha 3 – Otázky pre terénny výskum

Riaditelia a učitelia v školách

- 1) **Ako vnímate z pohľadu školy fungovanie Komunitného centra?**
 - prínos k vzdelanostnej úrovni detí
 - zvýšená vnútorná obroda u rómskych detí a mládeže
 - prínos ku kultúrnemu a sociálnemu životu rómskej komunity
 - skvalitnenie sociálnych služieb a vzdelávania poskytovaných v KC
- 2) **Je v obci škôlka? Chodia do nej rómske deti?**
- 3) **Aké sú rozdiely medzi rómskymi deťmi, ktoré absolvovali predškolskú prípravu, a tými čo ju neabsolvovali?**
- 4) **Máte nultý ročník? Sú rómske deti automaticky zaradované do nultého ročníka?**
- 5) **Koľko detí, ktoré absolvovali predškolskú prípravu, prepadlo v 1. ročníku?**
- 6) **Máte rómske a nerómske triedy?**
- 7) **Ako sa zmenila miera záškoláctva na Vašej škole?**
Celkovo/deti z Projektu
- 8) **Došlo u rómskych detí k zlepšeniu v školských výsledkoch?**
Celkovo/deti z Projektu
- 9) **Ako sa zmenil podiel rómskych detí, ktoré ukončili 9. ročník ZŠ?**
- 10) **Ako sa zmenil podiel rómskych detí zapísaných na stredné školy?**
- 11) **Ako vníma aktivity Komunitného centra nerómske obyvateľstvo?**
- 12) **Absolvovali zamestnanci školy seminár Mosty z chudoby? Prejavilo sa to v praxi?**
- 13) **Aké ďalšie aktivity Komunitného centra by pomohli zlepšiť školské výsledky rómskych detí?**

Zástupcovia obce resp. mesta

- 1) **Ako vnímate z pohľadu obce fungovanie Komunitného centra?**
 - prínos k vzdelanostnej úrovni detí
 - zvýšená vnútorná obroda u rómskych detí a mládeže
 - prínos ku kultúrnemu a sociálnemu životu rómskej komunity
 - skvalitnenie sociálnych služieb a vzdelávania poskytovaných v KC
- 2) **Ako vníma aktivity Komunitného centra nerómske obyvateľstvo?**
- 3) **Akým spôsobom obec podporuje fungovanie Komunitného centra?**
- 4) **Aké sú plány obce ohľadom ďalšieho fungovania Komunitného centra?**

- 5) Aké ďalšie aktivity Komunitného centra by pomohli obci zlepšiť integráciu Rómov?
- 6) Máte k dispozícii vlastné údaje o zamestnanosti Rómov v obci (osobitne mladých ľudí)?
- 7) Absolvovali zástupcovia obce (príp. terénni sociálni pracovníci) seminár Mosty z chudoby? Prejavilo sa to v praxi?
- 8) Absolvovali zástupcovia obce (príp. terénni sociálni pracovníci) seminár Sociálne bývanie? Prejavilo sa to v praxi?

VKC/Mentori/Tútori

- 1) Aké sú podľa Vás hlavné prínosy Komunitného centra?
 - prínos k vzdelanostnej úrovni detí
 - zvýšená vnútorná obroda u rómskych detí a mládeže
 - prínos ku kultúrnemu a sociálnemu životu rómskej komunity
 - skvalitnenie sociálnych služieb a vzdelávania poskytovaných v KC
- 2) Aké sú podľa Vás hlavné výsledky jednotlivých aktivít Komunitného centra?
 - Predškolská príprava (vrátane Klubu rodičov)
 - Zdravotná osвета
 - Nové horizonty
 - Finančné vzdelávanie
 - Mentorský program
 - Nízkoprahové aktivity (jednorázové doučovanie)
 - Krúžky (IT, čitateľský krúžok, remeselná dielňa, tvorivé ruky, hudobno-umelecký krúžok)
 - Práca VKC v teréne (sociálne poradenstvo)
- 3) Ktoré hlavné faktory brzdia alebo napomáhajú pri dosahovaní očakávaných výsledkov aktivity?
- 4) Došlo u rómskych detí k zlepšeniu v školských výsledkoch a zníženiu záškoláctva?
- 5) Ktoré metódy použité v projekte sú podľa Vás dobre využiteľné aj v budúcnosti resp. v iných lokalitách?
- 6) Ako vníma aktivity Komunitného centra nerómske obyvateľstvo?
- 7) Ako hodnotíte spoluprácu s obcou, so školou, s inými organizáciami?
- 8) Ako vnímate ochotu obce prevziať zodpovednosť za ďalšie fungovanie Komunitného centra?
- 9) Ako hodnotíte vzdelávacie kurzy, ktorých ste sa zúčastnili?
 - Projektová škola
 - Vzdelávanie mentorov
 - Grunnlaget – pojmové vzdelávanie pre predškolskú prípravu
 - Metodiky Montessori a Feuersteinovo Inštrumentálne obohacovanie
 - Metóda Brightworks (zážitkové učenie)

10) Ako hodnotíte úroveň supervízie, ktorú Vám poskytuje ETP?

- Skupinové supervízie
- Individuálne supervízie

11) Koľko zo zakúpeného vybavenia Komunitného centra je (i) pravidelne používané, a (ii) naďalej v inventári KC (nebolo odcudzené alebo poškodené)?

12) Aké ďalšie aktivity Komunitného centra by pomohli obci zlepšiť integráciu Rómov?

Deti / rodičia

1) Ktoré aktivity v Komunitnom centre sa ti najviac páčia?

2) Čo nové si sa naučil v Komunitnom centre?

3) Pomáhal ti tvoj mentor pri učení do školy?

4) Poradil ti niekedy mentor, ako vyriešiť nejaký problém?

5) Zlepšil sa tvoj prospech v škole?

6) Čo hovoria tvoji rodičia a súrodenci, keď ideš do Komunitného centra?

7) Čo iné by si ešte rád robil / rád sa naučil v Komunitnom centre?